

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Mgr. Žaneta Hoblíková

**Újma v občanském právu se zřetelem k sankčním
aspektům její náhrady**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Tematický okruh: Občanské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 8. 6. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 309 201 znaků včetně mezer.

Praha, 8. 6. 2018

.....

Mgr. Žaneta Hoblíková

Tímto bych chtěla poděkovat prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za cenné rady a obohacující konzultace, mé rodině za podporu, mým milým nadřízeným za vřelý a motivační přístup v průběhu psaní práce a JUDr. Haně Tiché za přínosný nestranný a praktický pohled na danou problematiku.

Obsah

Úvod	7
1 Pojem újmy, škody a nemajetkové újmy v občanském právu.....	9
2 Funkce náhrady újmy	13
2.1 Funkce náhrady škody	13
2.2 Funkce odčinění nemajetkové újmy	15
2.3 Sankční funkce náhrady újmy	16
3 Újma a její náhrada v účinném občanském zákoníku	17
3.1 Koncepce civilního deliktu	17
3.2 Obecné předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu	18
3.3 Vyloučení a omezení povinnosti k náhradě újmy.....	19
3.4 Prevenční povinnost.....	21
3.5 Okolnosti vylučující protiprávnost	24
3.6 Škoda a její náhrada	25
3.6.1 Definice škody.....	25
3.6.2 Povinnost nahradit škodu	26
3.6.3 Způsob a výše náhrady škody.....	27
3.6.4 Promlčení.....	29
3.7 Nemajetková újma a její odčinění	30
3.7.1 Definice nemajetkové újmy	30
3.7.2 Povinnost odčinit nemajetkovou újmu	31
3.7.3 Způsob odčinění nemajetkové újmy a výše přiměřeného zadostiučnění v penězích.....	35
3.7.4 Promlčení.....	40
4 Náhrada újmy v anglosaském právním systému	43
4.1 Náhrada újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu	44
4.2 Náhrada újmy vzniklé v důsledku porušení smlouvy	50

5	Újma a její náhrada v právu EU	56
6	Sankční aspekt náhrady újmy	63
6.1	Pojem sankční náhrady újmy	63
6.2	Vybrané problémy sankční náhrady újmy v kontinentálním právním systému	64
6.2.1	Sankce v soukromém právu.....	65
6.2.2	Bezdůvodné obohacení.....	65
6.2.3	Ne bis in idem.....	66
6.2.4	Nepředvídatelnost	69
6.2.5	Sankční náhrada újmy a pojištění.....	69
6.2.6	Sankční aspekt při odčinění nemajetkové újmy v penězích a uvážení soudů	70
6.2.7	Ekonomický pohled	71
6.3	Historický exkurz sankčního aspektu náhrady újmy v českém občanském právu	73
6.4	Sankční aspekt náhrady újmy v účinném občanském zákoníku.....	78
6.4.1	Zásah do osobnosti člověka a jeho přirozených práv	78
6.4.2	Náhrada nemajetkové újmy za způsobení pocitu osobního neštěstí a náhrada nemajetkové újmy sekundárním obětím	79
6.4.3	Úmyslné poškození věci a cena zvláštní obliby.....	80
6.5	Sankční náhrada újmy v zemích anglosaského právního systému	82
6.5.1	USA	82
6.5.2	Anglie	85
6.6	Sankční aspekt náhrady újmy a občanskoprávní sankce v zemích kontinentálního právního systému.....	90
6.6.1	Německo	90
6.6.2	Francie	95
6.7	Sankční náhrada újmy v Québecu	99
	Závěr.....	105
	Seznam použitých zkratk	113
	Seznam použitých zdrojů	114

Název rigorózní práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce.....	128
Název rigorózní práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce	130

Úvod

Téma rigorózní práce Újma v občanském právu se zřetelem k sankčním aspektům její náhrady jsem si vybrala především z toho důvodu, že v důsledku rekonstrukce jde v České republice o problematiku velmi aktuální a rozvíjející se.

Vzhledem ke koncepčním a rovněž terminologickým změnám, které rekonstrukce českého občanského práva v oblasti újmy a její náhrady přinesla, považuji z důvodu komplexnosti dané problematiky za nezbytné, zabývat se v práci nejen sankčním aspektům náhrady újmy, ale především také náhradě újmy v obecné rovině. Přestože účinný občanský zákoník nabyl účinnosti 1. 1. 2014, soudních rozhodnutí v oblasti náhrady újmy, na něž se ustanovení účinného občanského zákoníku vztahují (a to zejména soudů vyšších stupňů), prozatím není mnoho. Jedním z cílů práce je proto shrnout a vyložit základní pilíře současné právní úpravy v oblasti újmy a její náhrady.

Jak uvádí důvodová zpráva k účinnému občanskému zákoníku¹, jednou z klíčových změn v nové koncepci náhrady újmy je opuštění principu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková. Na rozdíl od dřívější právní úpravy účinný občanský zákoník v pojmu újma subsumuje jak újmu majetkovou, tak i újmu nemajetkovou. Zákonodárce tuto koncepční změnu odůvodňuje novými vývojovými trendy v moderních kontinentálních právních řádech a rovněž v právu Evropské unie. Tuto změnu lze obecně zhodnotit jako krok správným směrem, neboť vymáhání nemajetkové újmy skrze § 13 občanského zákoníku 1964 lze považovat i přes extrémní rozsah judikatury v této oblasti jako trvale neudržitelný. Je nepochybné, že účinný občanský zákoník věnuje nemajetkové újmě a její náhradě (resp. jejímu odčinění) větší pozornost než občanský zákoník z roku 1964. Jak důsledně však zákonodárce tuto koncepční změnu provedl? Které další změny rekonstrukce občanského práva v oblasti náhrady újmy přinesla? Jak se k současné právní úpravě náhrady újmy staví odborná teorie a praxe? A jak se k institutu náhrady újmy staví právo Evropské unie a vybrané země anglosaského právního systému? Právě toto jsou základní otázky, jejichž zodpovězení se věnuji v první části práce.

Ve světě již po dlouhou dobu probíhá v odborných kruzích diskuze, zda občanskému právu v oblasti náhrady újmy přísluší rovněž funkce sankční, a pokud ano, tak v jakém rozsahu. Zatímco ve státech anglosaského právního systému je sankční náhrada újmy až na

¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

spíše ojedinělé výjimky obecně akceptována, státy kontinentálního právního systému jsou k otázce sankční náhrady újmy stále zdrženlivé. Pro porozumění tomuto institutu se pokusím představit sankční náhradu újmy v pojetí anglickém a americkém, neboť právě tyto státy jsou její kolébkou.

Přijetí sankční náhrady újmy v pojetí práva anglosaského do právních řádů států kontinentálních je spojeno s určitými zejména právně teoretickými problémy. Právě tyto problémy v práci shrnu a pokusím se zhodnotit, zda jde o problémy řešitelné či nikoliv.

Nelze však přehlédnout, že i v zemích s kontinentálním právem si judikatura a v některých případech i právní předpisy nachází k tomuto institutu své cesty. Nelze však v tomto směru v naprosté většině případů hovořit o sankční náhradě újmy, ale spíše o sankčním aspektu, který se při nahrazování újmy začíná i v kontinentálním právním systému čas od času vyskytovat. Samostatnou kapitolu proto věnuji německému a francouzskému přístupu k sankční náhradě újmy a dalším případům výskytu občanskoprávních sankcí v těchto evropských státech.

Zřejmě jediný případ otevřeného přijetí sankční náhrady újmy do práva kontinentálního typu představuje kanadská provincie Québec. Samostatnou kapitolu tedy věnuji tomu, jak je sankční náhrada újmy v této provincii zákonně ukotvena a jak předmětné zákonné normy konkretizuje québecká judikatura.

V občanském zákoníku 1964 bychom ustanovení umožňující přiznat sankční náhradu újmy hledali marně. I v tomto právním prostředí však v posledních letech judikatura obecně koncept sankční náhrady újmy ve vztahu k vykonatelnosti cizozemského rozhodnutí v České republice a priori neodmítla² či dokonce sankční funkci náhrady újmy v českém občanském právu v určitých případech akceptovala³. Pro porozumění českému přístupu k sankční funkci náhrady újmy považuji však za nezbytné zjistit, jak se k tomuto problému stavěly i historicky starší občanské zákoníky platné na českém území.

V účinném občanském zákoníku se již vyskytují ustanovení, která v určitých případech sankční aspekt náhrady újmy obsahují, a to zejména ve vztahu k nemajetkové újmě. Právě tato ustanovení v práci shrnu a pokusím se o jejich výklad.

² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013

³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09

1 Pojem újmy, škody a nemajetkové újmy v občanském právu

Hendrych⁴ ve svém právnickém slovníku z roku 2009 definuje újmu takto: „*Újma představuje ohrožení subjektivních občanských práv; je jedním z předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti*“.

Občanský zákoník 1964 definici újmy neobsahoval. Z gramatického výkladu lze však dovodit, že pojem újma se v OZ 1964 vyskytuje ve třech různých kontextech. V prvním z nich se pojem újma vyskytuje ve spojení s újmou nemajetkovou⁵, která je v OZ 1964 spojována zejména s ochrannou osobností. V druhém případě se pojem újma vyskytuje v OZ 1964 ve spojení s rozličnými životními situacemi, avšak společným prvkem je, že újma v tomto smyslu vždy charakterizuje „*něco špatného*“. V tomto případě nelze tento pojem charakterizovat ani jako majetkovou škodu či nemajetkovou újmu, ale spíše jako něco, co je nežádoucí. Jako příklad lze uvést újmu na právech, kterou může utrpět zmocnitel při výpovědi plné moci⁶; újmu osoby, kterou by osoba blízká pocítovala jako újmu vlastní⁷; nebo újmu, kterou mohou pocítit účastníci sdružení, pokud by jeden z účastníků chtěl ze sdružení vystoupit v nevhodné době⁸.

Dále a za třetí, se pojem újma v OZ 1964 vyskytuje v sousloví újma na zdraví, a to v § 56, odst. 3 písm. a) OZ 1964⁹. Zde je újma na zdraví zmiňována v kontextu ochrany spotřebitele. Naproti tomu však OZ 1964 běžně pracuje s pojmem škody na zdraví¹⁰, což je poněkud matoucí. Tento terminologický nesoulad lze s největší pravděpodobností přičíst zákonodárci v souladu s terminologickou nedůsledností při transpozici evropských směrnic týkajících se ochrany spotřebitele do OZ 1964.

Na základě výše uvedeného lze tedy uzavřít, že OZ 1964 s pojmem újma pracuje spíše nahodile a tento pojem nemá z hlediska systematického a koncepčního většího významu.

⁴ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, ISBN: 978-80-7400059-1, s. 1162

⁵ § 13, odst. 2 občanského zákoníku 1964: „*Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.*“

⁶ § 33b, odst. 6 OZ 1964

⁷ § 116 OZ 1964

⁸ § 838 OZ 1964

⁹ § 56, odst. 3 písm. a) OZ 1964: „*Nepřípustná jsou zejména smluvní ujednání, která vylučují nebo omezují odpovědnost dodavatele za jednání či opomenutí, kterým byla spotřebiteli způsobena smrt či újma na zdraví.*“

¹⁰ Např. § 444 OZ 1964: „*Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.*“

OZ 1964 rovněž nedisponuje legální definicí škody. Vymezení pojmu škoda tak bylo ponecháno na právní teorii a judikatuře. Jak uvádí Švestka¹¹: „*Ty celkem shodně za škodu ve smyslu občanského práva považují každou majetkovou (materiální - hmotnou) újmu (ztrátu), kterou lze objektivně vyjádřit (vyčíslit) obecným ekvivalentem, tj. penězi.*“ OZ 1964 však ve svém § 442 rozděluje škodu na skutečnou škodu a na to, co poškozenému ušlo - tedy na ušlý zisk.

Vzhledem k tomuto vymezení škody nebylo možné za škodu považovat újmu, která vznikla neoprávněným zásahem do ochrany osobnosti. V případě nemajetkové újmy vzniklé neoprávněným zásahem do ochrany osobnosti bylo nutné za účinnosti OZ 1964 postupovat dle § 13 OZ 1964. Nemajetková újma však rovněž není v OZ 1964 explicitně definována. Obsah nemajetkové újmy je Hendrychem¹² spatřován v příkoří, které se projevuje jinde než v majetku.

Lze tedy shrnout, že škoda a nemajetková újma byly v nedávné minulosti (před rekonstrukcí občanského práva) dva oddělené instituty a při nápravě závadného stavu bylo nutné postupovat podle různých zákonných ustanovení¹³. Tento přístup byl však ve vztahu k zahraničním právním úpravám spíše ojedinělý a rovněž se neslučoval se Zásadami evropského deliktního práva¹⁴. Tímto vývojovým trendem se však zákonodárce inspiroval při tvorbě dnes účinného občanského zákoníku, v důsledku čehož došlo v českém právním prostředí k velké koncepční změně v oblasti odškodňování.

Újma ve smyslu účinného občanského zákoníku nově představuje nadřazený pojem, pod kterým je subsumována jak škoda (jako materiální újma), tak i újma imateriální. Legální definici újmy bychom v účinném občanském zákoníku však hledali rovněž marně. Hrádek¹⁵ v komentáři k účinnému občanskému zákoníku tvrdí, že újmu je třeba chápat jako neprávní vymezení zásahu do práv a zájmů třetí osoby.

¹¹ ŠVESTKA, Jiří. Prevence škod a odpovědnost za škody In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK Jan, a kolektiv. *Občanské právo hmotné 2, Díl třetí - závazkové právo, Páté, jubilejní aktualizované vydání*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, ISBN 978-80-7357-466-6, s. 398-399

¹² HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha: C.H. Beck. Praha, 2009, ISBN: 978-80-7400059-1, s. 497

¹³ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007: „*Lze proto uzavřít, že dovolatelka se mylí, pokud dovozuje (případně spíše dovozuje účelově), že uplatnění nároků z titulu práva na ochranu osobnosti supljuje resp. doplňuje a rozšiřuje rozsah náhrady škody podle ustanovení § 442násl. o.z. (resp. § 420násl. o.z.), neboť se jedná o zcela svěbytné a samostatné nároky podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník.*“

¹⁴ K tomu blíže výklad v kapitole Újma a její náhrada v právu EU.

¹⁵ HRÁDEK, Jiří. hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s. 862

V ustanovení § 2894, odst. 1 OZ lze nově spatřovat definici škody, a to jako újmy vzniklé na jmění¹⁶. Tímto zákonodárce výslovně označil za škodu majetkovou ztrátu projevující se nikoliv pouze v aktivech, ale rovněž v pasivech. Nově tak bude možné za vznik škody považovat situaci, kdy dojde k vzniku či zvětšení dluhu. Toto lze považovat za krok kupředu, neboť judikatura¹⁷ tento postoj v minulosti odmítala. Škoda je i nadále rozdělena na skutečnou škodu a ušlý zisk¹⁸.

Je třeba konstatovat, že české chápání škody pouze jako majetkové újmy je v mezinárodním srovnání poněkud ojedinělé. Francouzské či německé soukromé právo chápe pod pojmem škoda jak škodu majetkovou, tak i škodu nemajetkovou. Zákonodárce však obhajuje pouze materialistický přístup ke škodě historickou tradicí v českých zemích. S tímto se však dá polemizovat, neboť například Československý občanský zákoník v právním stavu k roku 1937 v § 1293¹⁹ stanovil, že: „Škodou se nazývá každá újma, která byla někomu způsobena na jmění, právech anebo jeho osobě.“

Pojem nemajetkové újmy není v účinném občanském zákoníku explicitně specifikován, přesto lze výkladem § 2894, odst. 1 OZ dospět k závěru, že o nemajetkovou újmu jde vždy, pokud se nejedná o újmu na jmění, tedy o škodu. Může jít tedy o jakýkoliv zásah do jiných právem chráněných statků poškozeného, než je přímé způsobení úbytku (popřípadě nerozšíření) majetku poškozeného. To ovšem neznamená, že se nemajetkový zásah neprojevuje v některých případech i v majetkových poměrech poškozeného.²⁰

Na závěr této kapitoly je třeba poznamenat, že při legislativních pracích na nyní účinném občanském zákoníku měl český zákonodárce zřejmě zájem na tom, aby se koncepčně náhrada škody a nemajetkové újmy srovnala či spíše přiblížila většině západních jurisdikcí, ve kterých škoda představuje škodu majetkovou i imateriální. Vzhledem k vývoji v českých zemích, kde je škoda historicky (vzhledem k období socialistickému) chápána pouze jako ztráta majetková, však zákonodárce zvolil jinou terminologii, a to takovou, že škodě

¹⁶ K pojmu jmění viz. § 495 OZ: „Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jméno osoby tvoří souhrn jejího majetku a, s. jejích dluhů.“

¹⁷ viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001: „Dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh totiž není skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“

¹⁸ Viz. § 1952 OZ: „Hradí se skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk).“

¹⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a spol. *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-90-6, s. 1293

²⁰ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 116

ponechal i nadále pouze význam majetkový avšak na roveň škody postavil újmu nemajetkovou a těmto dvěma institutům nadřadil pojem újma. Koncepčně považuji tuto změnu za správnou (pokud jde o postavení majetkové a nemajetkové újmy vedle sebe jako rovnocenných institutů), avšak obávám se, že v praxi bude často docházet k aplikačním nejasnostem, neboť terminologické změny nejsou v občanském zákoníku vždy zachyceny zcela důsledně.

2 Funkce náhrady újmy

Ač § 2894²¹ účinného občanského zákoníku subsumuje pojem škody a nemateriální újmy pod nadřazený pojem újmy a ve svém odst. 2 stanoví, že pro posuzování povinnosti nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění se má postupovat dle ustanovení o povinnosti nahradit škodu, domnívám se, že je na místě funkce náhrady škody a odčinění nemateriální újmy zkoumat i nadále odděleně, neboť účel obou těchto institutů není zcela totožný.

2.1 Funkce náhrady škody

Bezesporu hlavní funkcí náhrady škody je funkce reparační. Reparace přitom může spočívat v náhradě v penězích (kompenzaci) nebo náhradě in natura (restituci). V každém případě je však české občanské právo historicky spíše založeno na principu plné občanskoprávní náhrady, tedy na principu, že poškozenému se má dostat plné náhrady bez ohledu na formu a stupeň zavinění škůdce.

Náhrada škody rovněž plní funkci preventivně výchovnou. Náhrada škody totiž nepůsobí pouze ve vztahu ke škůdci, ale působí rovněž na široký okruh veřejnosti s cílem zamezit tomu, aby ke škodám vůbec docházelo. V čl. 10:101 Principů evropského deliktního práva je preventivní funkce náhrady škody dokonce výslovně uvedena: „...*damages also serve the aim of preventing harm*²²“. Nelze jinak než nesouhlasit s tvrzením Švestky²³, že: „*z individuálního i společenského hlediska je vždy lepší škodám předcházet, než je následně nahrazovat*“. Preventivní funkce náhrady škody je rovněž vyjádřena uložením povinnosti prevence v tzv. prevenční klauzuli. Generální prevenční klauzule v OZ 1964²⁴ ukládá chovat se tak, aby nedocházelo k nedůvodným škodám. V praxi je, resp. spíše bylo, často právě porušení obsahu generální prevenční klauzule kvalifikováno jako jeden z předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu (resp. povinnosti k náhradě škody), a to předpokladu protiprávnosti. Dvořák²⁵ je toho názoru, že: „*Současně lze na obecnou prevenční klauzuli - i se zřetelem k*

²¹ § 2894 OZ: „Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody) (odst. 1). Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen)stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu (odst. 2).“

²² V českém překladu: „náhrada škody také naplňuje cíl předcházení škodám“.

²³ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek II. Díl třetí: Závazkové právo. Třetí aktualizované a doplněné vydání.* Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-51-5, s. 403

²⁴ § 415 OZ 1964: „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“

²⁵ DVOŘÁK, Jan. kap. Preventivní funkce náhrady škody v souvislosti s koncepcí protiprávnosti jako předpokladu odpovědnosti In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové jevy v právu na*

judikatuře - pohlížet jako český ekvivalent „duty of care“. Výsledkem tohoto procesu je vyjudikování standardů náležité péče na mnoha úsecích lidské činnosti. V tomto smyslu plní § 415 OZ²⁶ v českém právním řádu jakési delikt ní „open“ normy, t.j. flexibilního, subsidiárního ustanovení, které má - za daného stavu, kdy je protiprávnost hledána v porušení právní povinnosti - nezastupitelnou roli.“. I přes výše uvedené však při přípravách účinného občanského zákoníku zaznívaly z odborných řad i názory, že by generální prevenční povinnost měla z občanského práva zmizet, nebo že by měla být alespoň obsahově zúžena. Naprosté vypuštění generální prevenční klauzule v účinném občanském zákoníku by však muselo mít nutně za následek zásadní koncepční změnu v pojetí protiprávnosti jako jednoho z předpokladů vzniku povinnosti k náhradě újmy, k čemuž zákonodárce nepřistoupil. Generální prevenční klauzule však byla zákonodárcem v § 2900 účinného občanského zákoníku následujícím způsobem zúžena: „Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“

K zúžení generální prevenční klauzule došlo dle zákonodárce mimo jiné z toho důvodu, že široké vymezení prevenční povinnosti v OZ 1964 vnášelo do soukromoprávních poměrů prvek právní nejistoty. Zúžením generální prevenční klauzule však zákonodárce de facto zúžil okruh protiprávnosti ve vztahu k civilnímu deliktu, což může mimo jiné přirozeně přispět k oslabení prevenční funkce náhrady škody. Škůdce si za současné právní úpravy spíše může předem dovést, kde je hranice jeho odpovědnosti a tomu přizpůsobit své jednání. Na druhou stranu je však třeba konstatovat, že pokud by škůdce znal předchozí judikaturu konkretizující generální prevenční klauzuli OZ 1964, své jednání by hranici odpovědnosti mohl přizpůsobit taktéž. Lze však uzavřít, že novou právní úpravou generální prevenční klauzule k posílení právní jistoty došlo, avšak spíše ve prospěch škůdce.

Švestka²⁷ ve vztahu k úpravě OZ 1964 přisuzoval náhradě škody rovněž funkci satisfakční, avšak pouze ve vztahu ke škodě na zdraví, a to zejména v případě poskytnutí bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Současně však autor definoval bolestné a ztížení společenského uplatnění jako dva druhy nemajetkové újmy. Pokud bychom tedy vycházeli z pojetí škody čistě jako přímé ztráty na majetku, satisfakční funkce zde spíše nemá své místo.

počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN: 978-80-246-1687-2, s. 151

²⁶ V citaci je použita zkratka OZ použita pro občanský zákoník 1964.

²⁷ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek II. Díl třetí: Závazkové právo. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-51-5, s. 403-404*

Ve vztahu k právní úpravě občanského zákoníku 1964 Švestka²⁸ odmítá represivní funkci náhrady škody, což konkretizuje následujícím způsobem: „Z podstaty reparační funkce vyplývá úkol odstranit škodu vzniklou v majetkových poměrech poškozeného, nikoliv však poškozeného jakkoli obohatit (mít z náhrady škody profit). Proto podle platného českého práva²⁹ nelze uložit náhradu škody jako trest.“

2.2 Funkce odčinění nemajetkové újmy

Jak právní teorie, tak i rozhodovací praxe se dlouhodobě shodují na tom, že odčinění nemajetkové újmy má funkci satisfakční. Tu lze spatřovat jak v odčinění nemajetkové újmy poskytnutím finančního zadostiučinění, tak i zadostiučinění jiného než peněžitého. Hajn³⁰ však satisfakční funkci u zadostiučinění nepeněžitého nepřeceňuje: „...sdělení „Omlouváme se panu AB za to, že jsme jeho fotografii použili k propagaci XY, aniž jsme k tomu obdrželi od pana AB svolení.“ nemusí mít větší satisfakční účinek a naopak opět veřejnosti připomíná název propagovaného produktu.“ Nevhodnost omluvy z důvodu její nedostatečné satisfakční funkce dovedl například i Krajský soud v Brně, který v jednom ze svých rozhodnutí³¹ uvedl, že: „Může - li písemná omluva týkající se úmrtí sestry činěná vůči nezletilému žalobci vést k jeho sekundární traumatizaci, je třeba nárok na omluvu zamítnout pro rozpor se zájmy dítěte s tím, že taková omluva nevede k docílení své základní (satisfakční) funkce.“ Často však záleží na okolnostech jednotlivých případů a pohnutkách, které poškozeného motivují k domáhání se přiměřeného zadostiučinění. Je tak třeba poznamenat, že v některých případech může naopak samotná omluva uspokojit škůdce více než finanční satisfakce.

Kolba se Šulákovou³² spatřují v institutu odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění rovněž funkci morální, a to zejména v tom, že jde totiž o: „uznání ze strany škůdce, že se dopustil něčeho nepatřičného, a že je to tedy právě a zejména on, kdo se má poškozenému nějak omluvit, jistým způsobem újmu odčinit.“³³ Je třeba však konstatovat, že pokud poskytnutí přiměřeného zadostiučinění nebude škůdcem poskytnuto dobrovolně, ale bude poskytnuto až na základě soudního donucení, ztrácí morální funkce svůj význam. O to více se však má možnost projevit funkce satisfakční.

²⁸ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek II. Díl třetí: Závazkové právo. Třetí aktualizované a doplněné vydání.* Praha: ASPI Publishing, Praha, 2002, ISBN: 80-85963-51-5, s. 424

²⁹ Text byl psán za účinnosti občanského zákoníku 1964.

³⁰ HAJN, Petr. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*, Bulletin advokacie, ročník 2003, č. 4, s. 8

³¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007

³² KOLBA Jan, ŠULÁKOVÁ, Martina. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci.* Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-027-7, s. 43-45

³³ Tamtéž, s. 43.

2.3 Sankční funkce náhrady újmy

V českém právním prostředí začíná být čím dál tím více diskutována sankční funkce náhrady újmy. I vzhledem k tomu, že v OZ 1964 případně souvisejících právních předpisech³⁴ chyběla výslovná ustanovení, o která by se přiznání sankční funkce náhrady újmy mohlo opírat, soudní praxe se k této funkci stavěla dlouhodobě odmítavě³⁵³⁶. Argumentem pro odmítnutí sankční funkce náhrady újmy je rovněž fakt, že v českém právním prostředí je ukládání sankcí historicky spjato s právem veřejným. Jedním z prvních rozhodnutí, které naznačilo, že sankční funkce náhrady újmy by v České republice do budoucna mohla najít své místo, byl rozsudek Tkáč vs. Berka³⁷, ve kterém Nejvyšší soud ČR judikoval, že není možné a priori odmítnout vykonání cizozemského rozhodnutí v ČR, ve kterém je škůdci stanovena povinnost zaplatit tzv. *punitive damages*, tedy sankční náhradu újmy, pro rozpor s veřejným pořádkem. Je třeba však třeba při uvažování o přípustnosti sankční funkce náhrady újmy v ČR jako jednoho ze států s kontinentálním právním systémem posuzovat zvláště sankční funkci při náhradě škody a sankční funkci při náhradě (resp. odčinění) nemajetkové újmy a rovněž vzít v úvahu další související okolnosti, kterým se blíže věnuji v druhé části práce. Přípustnost sankční funkce náhrady újmy v různých státech je výrazně ovlivněna typem právního systému, funkcemi, které jednotlivá právní odvětví v různých právních systémech plní, jakož i historicky - právním vývojem jednotlivých zemí. Zatímco v zemích anglosaského právního systému je sankční funkce náhrady újmy dlouhodobě akceptována, země kontinentálního právního systému jsou v této otázce stále spíše zdrženlivé. Nelze si však v zemích kontinentálního právního systému nevšimnout postupných krůčků, které opatrně sankční funkci náhrady újmy (a to zejména té nemajetkové) otevírají prostor.

³⁴ Např. zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

³⁵ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2434/2010: „*Smyslem kompenzačního řízení přitom není mechanicky použít výpočet (délka řízení násobená určitou částkou za rok), ale přiznat poškozené osobě takové odškodnění, které bude způsobitelné alespoň zmírnit jí utrpěnou újmu, neboť se jedná o prostředek reparační a nikoliv sankční.*“

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3936/2010: „*Ostatně institut tzv. punitive nebo exemplary damages, nekompensačního odškodnění exemplární nebo represivní povahy, kterého se žalobce svým požadavkem dovolává, nemá v českém právním řádu oporu.*“

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013

3 Újma a její náhrada v účinném občanském zákoníku

3.1 Koncepce civilního deliktu

Náhrada újmy je v účinném občanském zákoníku upravena v části čtvrté (relativní majetková práva) a v její hlavě třetí nazvané závazky z deliktů. Vzhledem k tomuto zařazení lze dovodit, že zákonodárce považuje za civilní delikt jak porušení zákona, tak rovněž porušení smlouvy. Hrádek³⁸ je však toho názoru, že: „*Z celého pojetí hlavy III je zřejmé, že tvůrci tohoto textu vycházeli právě z pojetí, že jakékoliv porušení soukromoprávní povinnosti je deliktem, a to bez rozdílu, zda jde o porušení povinnosti vyplývající ze smlouvy či ze zákona. Takový přístup je ale překonán a nenachází opodstatnění jako v minulosti, kdy náhrada škody vycházela z generální klauzule obsažené v § 420 zák. č. 40/1964 Sb. Sám zákonodárce ale v Důvodové zprávě k OZ³⁹ uvádí, že: „Návrh odděluje smluvní a mimosmluvní náhradu škody. Nový občanský zákoník tedy opouští pojetí jednotné úpravy civilního deliktu.“* Pokud tedy zákonodárce měl zájem oddělit náhradu újmy vzniklou porušením smlouvy a náhradu újmy vzniklou porušením mimosmluvní povinnosti, terminologicky tuto změnu příliš nezvládl a koncepčně a obsahově ji provedl nedůsledně. Dle mého názoru pouhé konstatování, že povinnost nahradit škodu vznikne v případě úmyslného porušení dobrých mravů⁴⁰, porušení zákona⁴¹ či porušení smluvní povinnosti⁴² dostatečně neodůvodňuje tvrzení zákonodárce o tom, že na rozdíl od OZ 1964 je nově oddělena smluvní a mimosmluvní náhrada újmy. Pokud toto rozdělení chtěl zákonodárce důsledně provést, měl se v OZ blíže zabývat rovněž například oddělením způsobu výpočtu náhrady újmy samostatně v případě smluvní náhrady újmy a mimosmluvní náhrady újmy. Ač anglické právo nespadá do kontinentálního právního systému, v oblasti rozdělení náhrady újmy vzniklé porušením smlouvy a porušením mimosmluvní povinnosti by nám mohlo být inspirací, když, jak blíže uvádím v následující kapitole, základním principem *tort law*, pokud jde o čistou kompenzaci je „*přiznat žalobci za účelem kompenzace určitou peněžní částku, která postaví žalobce do pozice před spácháním civilního deliktu.*“⁴³ Na proti tomu anglické smluvní právo v oblasti náhrady újmy je založeno na principu postavení poškozené strany do pozice, ve které by tato

³⁸ HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s. 861

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁰ § 2909 OZ

⁴¹ § 2910 OZ

⁴² § 2913 OZ

⁴³ GILKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 605: „*The aim is therefore to award a sum in compensation to the claimant which puts the claimant in his or her pre-tort position.*“

strana byla, pokud by smlouva byla řádně splněna. Vzhledem k tomu, že dojít k vyčíslení (a rovněž prokázání) vzniklé újmy je mnohdy obtížné, výše uvedené principy představují jasné vodítko, jakým je možné se řídit a zvyšují tak právní jistotu poškozených.

3.2 Obecné předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu

Základním a klíčovým ustanovením, ze kterého vyplývá nové koncepční pojetí náhrady újmy je ust. § 2894 OZ, které ve svém prvním odstavci stanoví: „*Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody).*“ Ve spojení s § 2909, § 2910 a § 2913 OZ lze dovodit, že povinnost nahradit majetkovou újmu (škodu) tedy vznikne (pokud budou naplněny všechny předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy) vždy, pokud k jejímu vzniku došlo v důsledku úmyslného porušení dobrých mravů, zákona či smluvně převzaté povinnosti. Druhý odstavec cit. ustanovení naopak stanoví, že nemajetková újma se odčňuje pouze, pokud tato povinnost byla výslovně ujednána nebo pokud tuto povinnost stanoví zvlášť zákon. V případě splnění jednoho z výše uvedených podmínek se má povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím přiměřeného zadostiučinění posuzovat obdobně podle povinnosti k náhradě škody. Zde však vzniká otázka, jaká konkrétní ustanovení o náhradě majetkové újmy (škody) se mají použít v případě vzniku újmy nemajetkové? Terminologická nejasnost tak může v praxi představovat problémy. Jak uvádí Hrádek⁴⁴, za zvláštní lze považovat i skutečnost, že: „*nehmotná újma je odškodňována za použití zásad pro náhradu škody*“, neboť funkce náhrady majetkové újmy (škody) a nemajetkové újmy nejsou zcela totožné⁴⁵⁴⁶. Pozitivně lze však hodnotit, že se zákonodárce snažil novým koncepčním řešením náhrady újmy zahrnující v sobě nově náhradu majetkové újmy (škody) a nemajetkové újmy srovnat krok s právním vývojem evropských států, jejichž vývoj nebyl zasažen (nebo alespoň ne v takové míře) socialistickým režimem (a tudíž i socialistickým právem), ač jakousi svou cestou.

I přes zmíněné koncepční změny můžeme jako obecné předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy považovat (i) protiprávní jednání (ať již je v rozporu se zákonem, smlouvou⁴⁷,

⁴⁴ HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s. 872

⁴⁵ Viz. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007: „*Zadostiučinění v penězích plní především satisfakční funkci, i když úlohu preventivního významu zákonu odpovídajícího a spravedlivého zadostiučinění nelze vylučovat.*“

⁴⁶ Viz. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 997/2007: „*Dojde-li tedy ke vzniku nemajetkové újmy v důsledku zvlášť závažného neoprávněného zásahu proti osobnosti fyzické osoby, je tak v oblasti občanského práva využívána satisfakční funkce peněz (obdobě srovnal Karel Knap, Jiří Švestka: Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti občanů, Právo a zákonnost č.6/1991), když v případě vzniku majetkové škody (na niž pamatuje svým odkazem § 16 o.z.) je naopak naplňována reparační funkce peněz.*“

⁴⁷ Viz. např. § 3 odst. 2 písm. d) účinného občanského zákoníku.

či s dobrými mravy, pokud jde o jednání úmyslné) či zákonem kvalifikovanou událost vyvolávající újmu, (ii) vznik újmy, (iii) příčinnou souvislost mezi vznikem újmy a protiprávním jednáním/zákonem kvalifikovanou událostí vyvolávající újmu, (iv) v případech subjektivní odpovědnosti rovněž zavinění. Tyto obecné předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy platí pro náhradu škody a vzhledem k znění § 2894 odst. 2⁴⁸ věty druhé OZ, by zřejmě měly přiměřené platit i pro vznik povinnosti k náhradě nemajetkové újmy, ovšem s výhradou doposud judikaturou nevyřešené otázky míry „přiměřenosti“.

Ve vztahu k obecným předpokladům vzniku povinnosti k náhradě újmy považují za nezbytné zmínit účinným občanským zákoníkem nově upravenou povinnost náhrady újmy způsobené náhodou, při jejíž formulaci se zákonodárce inspiroval vládním návrhem občanského zákoníku z r. 1937. § 2904 OZ stanoví, že: *„Újmu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilě újmě zabránit.“* Toto ustanovení tedy vyjadřuje přičitatelnost následků protiprávního jednání škůdce a rozšiřuje dosah příčinné souvislosti, a to nově přímo zákonem. Hrádek⁴⁹ je toho názoru, že: *„Díky své jednoznačnosti se však jedná o vyjádření samostatné skutkové podstaty odpovědnosti za náhodu.“* Naproti tomu Bezouška⁵⁰ tvrdí, že o samostatnou skutkovou podstatu nejde, jelikož i v tomto případě musí být vždy naplněny všechny základní předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy. Odpovědnost za náhodu však není bezbřehá. Odpovědnost za náhodu se totiž váže pouze k tzv. náhodě smíšené (*casus mixtus*), ke které se právě § 2904 OZ vztahuje. Za obyčejnou náhodu, za níž nikdo neodpovídá, lze považovat okolnost, kterou nebylo možné předvídat, a která vznikla v důsledku *vis maior*. Naproti tomu, jak tvrdí Hrádek⁵¹: *„smíšená náhoda je založena na skutečnosti, že škůdce porušil svoji zákonnou povinnost zaviněným konáním nebo opomenutím a v příčinné souvislosti s tím došlo ke vzniku náhody.“*

3.3 Vyloučení a omezení povinnosti k náhradě újmy

Obecně akceptovaným principem je fakt, že není možné se povinnosti k náhradě újmy (tedy škody i újmy nemajetkové) zprostit ani ji omezit pouze jednostranným právním

⁴⁸ § 2894, odst. 2 OZ: *„Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.“*

⁴⁹ HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s. 907

⁵⁰ BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1523

⁵¹ HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s.908

jednáním škůdce. Tento princip je zachycen v § 2896 občanského zákoníku⁵². Je-li však takovéto jednostranné prohlášení potencionálního škůdce učiněno ještě před vznikem újmy, může být považováno za varování před možným nebezpečím. V praxi často vyskytující se písemná prohlášení typu „za odložené věci neručíme“ tedy nevyklučují odpovědnost škůdce. Vzhledem k druhé větě citovaného ustanovení však takováto předem učiněná jednostranná prohlášení mohou působit jako varování před nebezpečím a mohou mít tak význam z hlediska přesunutí části odpovědnosti na poškozeného. Pokud by soud toto předchozí upozornění na možnost vzniku újmy posoudil jako důvod zvláštního zřetele hodný, může náhradu v souladu s § 2953 OZ⁵³ poměrně snížit. To by však nebylo možné, pokud by újma byla způsobena úmyslně nebo pokud by způsobil újmu porušením odborné péče ten, kdo se prezentoval jako odborník (příslušník určitého stavu či povolání).

Novinkou, kterou však účinný občanský zákoník přinesl (zejména ve vztahu k čistě občanskému právu), je skutečnost, že povinnost k náhradě újmy je možné vyloučit či eliminovat dvoustranným (či vícestranným) právním jednáním, pokud takováto dohoda splňuje podmínky § 2898 OZ⁵⁴ (*a contrario*). Za stejných podmínek se poškozený může práva na náhradu újmy též platně vzdát svým jednostranným prohlášením. Jak tvrdí Achour s Pelikánem⁵⁵: „*V minulosti přitom Obč. zák. ani ObchZ nepřipouštěl vzdání se práva na náhradu škody do budoucna za žádných okolností.*“, což bylo zejména s poukazem na obchodní závazkové vztahy odbornou veřejností kritizováno z důvodu přílišného zásahu do autonomie vůle smluvních stran. V obchodním právu však došlo k posunu novelou obchodního zákoníku č. 351/2011 Sb., ve které byl dosavadní absolutní zákaz vzdání se práva na náhradu škody vzniklé v budoucnu nahrazen následujícím zněním: „*Ve vztazích upravených tímto zákonem⁵⁶ se lze dohodou vzdát práva na náhradu škody či toto práva omezit i před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout. Před porušením povinnosti, z něhož může škoda vzniknout, se však nelze vzdát práva na náhradu škody vzniklé*

⁵² § 2896 OZ: „Oznámí-li někdo, že svoji povinnost k náhradě újmy vůči jiným osobám vylučuje nebo omezuje, nepřihlíží se k tomu. Učiní-li to však ještě před vznikem újmy, může být takové oznámení posouzeno jako varování před nebezpečím.“

⁵³ § 2953 OZ: „Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží. Vezme přitom zřetel zejména na to, jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného.“

⁵⁴ § 2898 OZ: „Nepřihlíží se k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech, anebo způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti; nepřihlíží se ani k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. V těchto případech se práva na náhradu nelze ani platně vzdát.“

⁵⁵ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 77

⁵⁶ Pozn. obchodním zákoníkem.

úmyslně ani toto právo omezit.“ V současné době dle § 2898 OZ je zdánlivým právním jednáním⁵⁷ ujednání, kterým se do budoucna vylučuje povinnost nahradit újmu vzniklou (i) na přirozených právech člověka, (ii) v důsledku úmyslného škodného jednání či jednání v hrubé nedbalosti anebo (iii) pokud by takovýmto ujednáním bylo předem vyloučeno právo slabší strany⁵⁸ na náhradu újmy. V takovýchto případech současně není možné, aby se poškozený práva na náhradu újmy vzdal ani jednostranným prohlášením. Ač § 2898 OZ výslovně nijak nezmiňuje ochranu spotřebitele, budou spotřebitelé chráněni skrze institut slabší strany. Vzhledem k tomu, že slabší stranou může být i podnikatel, mohou být tímto ustanovením rovněž ochráněni například menší podnikatelé, kteří při jednání se silnějším partnerem budou například z finančních důvodů nuceni přistoupit na dohodu, jež jejich právo na náhradu v budoucnu vzniklé újmy vylučuje.

3.4 Prevenční povinnost

Obecná prevenční povinnost doznala v účinném občanském zákoníku oproti právní úpravě OZ 1964 rovněž změn, a to zejména ve smyslu jejího zákonného zúžení. Jak tvrdil před přijetím dnes účinného OZ Dvořák⁵⁹: *„Ve víru diskuzí o novém občanském zákoníku najednou zazněly hlasy volající přímo po odstranění generální prevenční povinnosti stanovené § 415⁶⁰ bez náhrady nebo po jejím výrazném legislativním omezení.*“ Zákonodárce v důvodové zprávě k OZ⁶¹ zdůvodňuje nutnost zúžení generální prevenční povinnosti v účinném občanském zákoníku tím, že: *„Příliš široké vymezení v dosavadním § 415⁶² platného občanského zákoníku vede v praxi k nepředvídatelným efektům a vnáší do soukromých poměrů prvek nejistoty.*“ Pravdou je, že generální prevenční povinnost byla v OZ 1964

⁵⁷ Viz. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Zdánlivé právní jednání*. Právní prostor (online). 15. 7. 2015. Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/zdanlive-pravni-jednani>: *„Druhou hlavní (a celkově třetí) skupinu ustanovení, kde jde o otázku zdánlivého právního jednání, představují ta ustanovení, v nichž čteme výraz „nepřihlíží se ...“.* Tento výraz znamená, že právní jednání, k němuž se přihlížet nemá, neexistuje, není, jen se jeví jako právní jednání, tj. jen se zdá právním jednáním být, a je tudíž jenom zdánlivé – a to právě z hlediska práva. V těchto případech se nejedná o důsledek závady v projevu vůle. V těchto případech jde o závadu v právním jednání samém: zákonodárce rozhodl, že si takové právní jednání vůbec nepřejde. Obsahuje-li právní ustanovení výraz „nepřihlíží se ...“, jedná se o kogentní právní normu.“

⁵⁸ § 433, odst. 2 OZ: *„Má se za to, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.*“

⁵⁹ DVOŘÁK, Jan. kap. Preventivní funkce náhrady škody v souvislosti s koncepcí protiprávnosti jako předpokladu odpovědnosti In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN: 978-80-246-1687-2, s. 148

⁶⁰ Pozn. § 415 OZ 1964.

⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁶² § 415 OZ 1964: *„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.*“

skutečně pojata velmi široce, ale toto široké pojetí bylo průběžně upřesňováno judikaturou⁶³. Existují však i soudní rozhodnutí, která se v důsledku dřívější širokosti generální prevenční klauzule vymkla jakémusi obecnému společenskému konsenzu. Jako příklad tohoto typu rozhodnutí lze uvést případy, kdy za porušení prevenční povinnosti v důsledku čehož byla konstatována odpovědnost za škodu, bylo považováno jednání sportovce, kterým sportovec porušil pravidla sportu a způsobil jinému sportovci újmu na zdraví.⁶⁴ Zákodárce rovněž v důvodové zprávě k účinnému občanskému zákoníku poukazuje na příčinu rozsáhlosti původní generální klauzule § 415 OZ 1964: „*Toto ustanovení je však pojato způsobem, který poznamenaly ideologie a společenské zřízení své doby. Zdůvodněno bylo zájmem socialistické společnosti; slibovalo se od něho „upevnění socialistických vztahů“ a jejich rozvoj.*“ Dle mého názoru však nelze dřívější širokou koncepci generální prevenční klauzule přisuzovat přímo dřívější politické situaci. Zájmem každé společnosti jako celku je snad co největší minimalizace vzniklých újem. Klíčovým problémem zůstává nalezení hranice mezi ochranou protichůdných zájmů a jejím zákonným ukotvením.

Je třeba však mít na paměti, že právě porušení § 415 OZ 1964 často naplňovalo (pokud neexistovalo speciální zákonné ustanovení) jeden z předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu, a to předpoklad protiprávnosti. Z tohoto důvodu bylo toto ustanovení významné pro celou právní konstrukci odpovědnosti za škodu. Pokud by generální prevenční klauzule měla být zcela odstraněna, vyžadovalo by to komplexní změnu přístupu k povinnosti k náhradě újmy, k čemuž však zákonodárce nepřistoupil a zvolil cestu pouze jejího zúžení, resp. legislativního upřesnění.

§ 2900 účinného občanského zákoníku tedy stanovuje povinnost počínat si obezřetně pouze (i) při svém konání, (ii) pokud to vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, (iii) a to tak, aby nedocházelo k nedůvodným újmám na svobodě, životě, zdraví a vlastnictví (iv) jiné osoby. Je nezbytné zdůraznit, že prevenční ustanovení OZ pracují s pojmem újma, z čehož lze dovodit, že tato ustanovení se vztahují rovněž k újmě nemajetkové⁶⁵.

⁶³ Viz. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001: „*Každý je ve smyslu § 415 obč. z. povinen zachovávat takový stupeň bedlivosti, který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku. Uvedené ustanovení mu však neukládá povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody.*“

⁶⁴ Viz. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002, Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1506

⁶⁵ Naproti tomu OZ 1964 stanovil povinnost k předcházení škodám - tedy majetkovým újmám.

Účinný občanský zákoník nově upravuje ve svém § 2901⁶⁶ aktivní zakročovací povinnost ve prospěch třetích osob, kterým hrozí vznik újmy. OZ 1964 výslovně upravoval povinnost zakročení a eliminace škody pouze ve vztahu k hrozící škodě vlastní, přičemž tato „povinnost“⁶⁷ je nyní zachována v ustanovení § 2903 OZ⁶⁸, ač je pravdou, že ze současné právní úpravy již nevyplývá výslovný charakter povinnosti. Je tudíž ponecháno na vůli poškozeného, zda v hrozícím nebezpečí zakročí a sníží tím jemu vzniklou újmu nebo zda situaci nechá dále plynout až k dovršení újmy, přičemž v tomto případě se však dobrovolně zaslouží o úbytek svého jmění. Povinnost zakročit k odvrácení hrozící újmy jinému dle § 2901 OZ má však pouze osoba, která (i) vytvořila nebezpečnou situaci nebo nad ní má kontrolu, (ii) osoba, u níž je tato povinnost odůvodněna povahou poměru mezi ní a osobou, již vznik újmy hrozí nebo (iii) osoba, která v rámci svých možností a schopností může újmu snadno odvrátit, ale pouze pokud ví nebo musí vědět, že hrozící újma je vyšší než co je třeba k zákroku vynaložit. Tato zakročovací povinnost ve prospěch třetí osoby je ale rovněž regulována korektivem zvyklostí soukromého života a okolnostmi individuálního případu.

Určitou novinkou je rovněž generální oznamovací povinnost upravená v § 2902 OZ⁶⁹. Jak uvádí Bezouška⁷⁰: „*Oznamovací povinnost sice obsahoval již občanský zákoník z roku 1964 ve své původní redakci, ale novela č. 509/1991 Sb. ji vypustila.*“ Původní ustanovení občanského zákoníku před výše uvedenou novelou stanovovalo povinnost každého upozornit příslušné orgány na hrozící závažnou škodu. V posledním platném znění obchodního zákoníku byla však oznamovací povinnost ve svém § 377⁷¹ upravena, avšak ta se vztahovala pouze na škodu, která vzniká z důvodu porušení smlouvy. Naproti tomu účinný občanský zákoník pracuje s pojmem porušení právní povinnosti, z čehož lze extenzivněji dovodit, že oznamovací povinnost bude dána jak v případě porušení smlouvy, tak i v případě porušení

⁶⁶ § 2901 OZ: „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklostí soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozí závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.*“

⁶⁷ Nově však ve vztahu k újmě, tedy jak k újmě majetkové, tak k újmě nemajetkové.

⁶⁸ § 2903, odst. 1 OZ: „*Nezakročí-li ten, komu újma hrozí, k jejímu odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem, nese ze svého, čemu mohl zabránit.*“

⁶⁹ § 2902 OZ: „*Kdo porušil právní povinnost, nebo kdo může a má vědět, že ji poruší, oznámí to bez zbytečného odkladu osobě, které z toho může újma vzniknout, a upozorní ji na možné následky. Splní-li oznamovací povinnost, nemá poškozený právo na náhradu té újmy, které mohl po oznámení zabránit.*“

⁷⁰ BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1519

⁷¹ § 377 obchodního zákoníku v posledním platném znění: „*Strana, která porušuje svou povinnost nebo která s přihlednutím ke všem okolnostem má vědět, že poruší svou povinnost ze závazkového vztahu, je povinna oznámit druhé straně povahu překážky, která jí brání nebo bude bránit v plnění povinnosti, a o jejích důsledcích. Zpráva musí být podána bez zbytečného odkladu poté, kdy se povinná strana o překážce dověděla nebo při náležité péči mohla dovědět.*“

zákona (a tedy i dobrých mravů). V případě, že škůdce splní oznamovací povinnost, nebude povinen nahradit újmu, která po tomto oznámení vznikla v tom rozsahu, ve kterém měl poškozený možnost újmě zabránit.

3.5 Okolnosti vylučující protiprávnost

Dle Švestky⁷²: „protiprávním nemůže být takový úkon či taková činnost, které objektivní právo dovoluje, či dokonce přikazuje provést, neboli kdy lze říci, že jsou ospravedlnitelné.“ V takovýchto případech hovoříme právě o okolnostech vylučujících protiprávnost. V případě, že tedy dojde ke způsobení újmy, ale v důsledku jednání či činnosti, kterou právo nezakazuje, ba navíc výslovně dovoluje, nedojde ke vzniku povinnosti k náhradě újmy, neboť absentuje jeden z předpokladů vzniku povinnosti nahradit újmu, a to znak protiprávnosti. Z okolností vylučujících protiprávnost účinný občanský zákoník stejně tak jako OZ 1964 ve vztahu k náhradě újmy výslovně upravuje nutnou obranu a krajní nouzi. Existují i jiné okolnosti, které v občanském právu vylučují protiprávnost. Jsou jimi například (i) plnění zákonné povinnosti, (ii) výkon subjektivního práva, či (iii) svépomoc, jejíž meze jsou upraveny v § 14 OZ⁷³.

Nutná obrana je upravena v § 2905 OZ⁷⁴. Platí zásadní premisa, že pokud má obrana splňovat charakter okolnosti vylučující protiprávnost, musí jít o obranu nutnou, tedy o obranu, která je nezbytná k odvrácení útoku. U nutnou obranu tedy nejde v případě excessu, a tedy v případě, kdy jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou nebo pokud újma, která hrozí je jen újmou nepatrnou. Nutná obrana může rovněž směřovat pouze proti bezprostředně hrozícímu nebo trvajícím útoku. V nutné obraně může jednat jak osoba, vůči níž takovýto protiprávní útok směřuje, tak i osoba třetí⁷⁵. Další z podmínek nutné obrany rovněž je, že protiprávní útok

⁷² ŠVESTKA, Jiří. Prevence škod a odpovědnost za škody In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK Jan, a kolektiv. *Občanské právo hmotné 2, Díl třetí - závazkové právo, Páté, jubilejní aktualizované vydání*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, ISBN 978-80-7357-466-6, s. 391

⁷³ § 14 účinného občanského zákoníku: „Každý si může přiměřeným způsobem pomoci k svému právu sám, je-li jeho právo ohroženo a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě (odst. 1). Hrozí-li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může jej každý, kdo je takto ohrožen, odvrátit úsilím a prostředky, které se osobě v jeho postavení musí jevit vzhledem k okolnostem jako přiměřené. Směřuje-li však svépomoc jen k zajištění práva, které by bylo jinak zmařeno, musí se ten, kdo k ní přikročil, obrátit bez zbytečného odkladu na příslušný orgán veřejné moci (odst. 2).“

⁷⁴ § 2905 OZ: „Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvajícím protiprávní útok a způsobí přitom útočníkovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvrácením útoku.“

⁷⁵ Například může jít o osobu, která má dle § 2901 OZ povinnost zakročit na ochranu druhého.

musí být veden právním subjektem. Jak uvádí Hrádek⁷⁶: „*Pokud tedy útočí rozzuřený pes, nejedná se o případ nutné obrany.*“

Krajní nouze (upravená v § 2906 OZ⁷⁷) je stav hrozícího nebezpečí, který nelze odvrátit jinak než způsobením újmy, ale menší než té, která hrozí.⁷⁸ V případě krajní nouze není odvrácen protiprávní útok (tak jako v případě nutné obrany), ale přímo hrozící nebezpečí újmy. Povinnost k náhradě újmy vzniklé jednáním v krajní nouzi nevznikne jen pokud za daných okolností není možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nebude-li újma způsobená jednáním v krajní nouzi stejně velká nebo ještě větší, než újma, která hrozila. Pokud však nebezpečí vyvolal sám vlastní vinou jednatel, nemůže se dovolávat krajní nouze. O případ jednání v krajní nouzi se často jedná u odvrácení újem hrozících v případě útoku zvířat (která nikdo nepoštvá).

Nově účinný občanský zákoník upravuje povinnost při posuzování, zda subjekt jednal v nutné obraně či v krajní nouzi, přihlídnout i k omluvitelnému vzrušení mysli toho, kdo útok nebo nebezpečí odvracel.⁷⁹ Vzhledem k stresu, který při odvrácení nebezpečí ba dokonce útoku nepochybně narůstá, lze zakotvení tohoto ustanovení zhodnotit jako vhodné.

3.6 Škoda a její náhrada

3.6.1 Definice škody

Z pojetí účinného občanského zákoníku vyplývá, že škodou se rozumí újma na jmění⁸⁰, která je objektivně a v určitých případech relativně snadno (na rozdíl od újmy nemajetkové) vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem - penězi. Jměním osoby se rozumí souhrn jejího majetku a dluhů. Majetkem⁸¹ rozumíme všechny kladné položky jmění a dluhy naopak všechny záporné položky jmění. Vzhledem k těmto definicím lze dovodit, že za škodu lze nyní nově považovat i vznik dluhu. V případě, že škoda spočívá ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl náhradu.⁸² Škodu lze rozlišit

⁷⁶ HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s. 911

⁷⁷ § 2906 OZ: „*Kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinen k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila, ledaže by majetek i bez jednání v nouzi podlehl zkáze. To neplatí, vyvolal-li nebezpečí vlastní vinou sám jednatel.*“

⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷⁹ Viz. § 2907 OZ: „*Při posouzení, zda někdo jednal v nutné obraně, anebo v krajní nouzi, se přihlídnou i k omluvitelnému vzrušení mysli toho, kdo odvracel útok nebo jiné nebezpečí.*“

⁸⁰ Viz. § 2894, odst. 1 OZ.

⁸¹ Viz. § 495 OZ: „*Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek.*“

⁸² Viz. § 2952 OZ.

na (i) skutečnou škodu a (ii) ušlý zisk. (i) Skutečná škoda je újmou spočívající ve zmenšení majetkového stavu⁸³ poškozeného reprezentující majetkové hodnoty, které bylo nutné vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu. Jedná se v podstatě o rozdíl mezi původní výší majetku před vznikem škody a jeho výší poté, co ke škodě došlo⁸⁴. (ii) Ušlý zisk je újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ačkoli se to dalo očekávat s ohledem na pravidelný průběh věci⁸⁵. Jak uvádí Achour s Pelikánem⁸⁶: „*Nepostačuje pouhá pravděpodobnost zvýšení majetkového přínosu v budoucnu.*“ Naopak, aby vznikl nárok poškozeného na zaplacení ušlého zisku, musí být jisté či alespoň vysoce pravděpodobné, že při pravidelném běhu věci by se majetek poškozeného skutečně zvětšil, nebýt protiprávního jednání škůdce. Jak tvrdí Novotný⁸⁷: „*Obecně přitom platí, že skutečná škoda i ušlý zisk jako dvě formy škody, jsou v zásadě rovnocenné a existence jedné z nich není podmínkou vzniku a uplatnění druhé formy.*“

3.6.2 Povinnost nahradit škodu

Povinnost nahradit škodu vzniká, pokud jsou splněny všechny předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody. V této souvislosti považuji za nezbytné zmínit, že minulá právní úprava namísto povinnosti nahradit škodu pracovala s pojmem odpovědnost za škodu. § 24 OZ totiž stanoví, že: „*Každý člověk odpovídá za své jednání.*“ Účinný občanský zákoník tedy opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Zákodárce⁸⁸ tuto změnu zdůvodňuje následujícím způsobem: „*Osnova se naopak přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a že splní své povinnosti. Vzhledem k tomu se v návrhu slovo „odpovědnost“ používá jen velmi zřídka, protože zákonný text vystačí ve většině případů s termínem povinnost.*“ Tato dle Šustka⁸⁹ spíše stylistická změna nicméně nemění nic na tom, že základními předpoklady vzniku povinnosti nahradit škodu jsou: (i) protiprávní jednání či zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu, (ii)

⁸³ Pozn. či zvětšení či vzniku dluhu.

⁸⁴ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 108

⁸⁵ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70

⁸⁶ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 112

⁸⁷ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*, Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN: 978-80-247-5165-8, s. 18

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁸⁹ ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN: 978-80-7552-321-1, s. 297: „*Domníváme se však, že jde o změnu spíše stylistickou než věcnou, obě chápání mají svoji logiku a spojení „odpovědnost za škodu“ je v praxi natolik vžitě, že není důvod se mu programově bránit.*“

vznik škody, (iii) příčinná souvislost mezi vznikem škody a protiprávním jednáním/zákonem kvalifikovanou událostí vyvolávající škodu, (iv) v některých případech rovněž zavinění. Protiprávnost lze spatřovat v (i) úmyslném porušení dobrých mravů, (ii) v porušení zákona či v (iii) porušení smlouvy. Současná právní úprava vychází z toho, že zavinění je vyžadováno vždy, pokud zákon přímo nestanoví, že k vzniku povinnosti nahradit škodu zavinění vyžadováno není.⁹⁰ Zatímco k odpovědnosti za újmu způsobenou v důsledku porušení zákona a porušení dobrých mravů se vyžaduje zavinění⁹¹ (a jde tedy o případ subjektivní odpovědnosti), tak při porušení smluvní povinnosti není zavinění potřeba⁹² (a hovoříme tak o objektivní odpovědnosti). V případě vzniku škody z důvodu porušení zákona, se zavinění presumuje, a to ve formě nedbalosti.⁹³

3.6.3 Způsob a výše náhrady škody

Účinný občanský zákoník na rozdíl od OZ 1964 opustil zásadu, že relutární restituce má přednost před restitucí naturální. Nově se tedy škoda primárně nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Relutární restituce je možná až v tom případě, kdy uvedení do předešlého stavu již není možné a nebo rozhodne - li se poškozený, že má zájem o náhradu škody v penězích. Zákonodárce tento způsob náhrady škody zvolil zejména z důvodu zvýhodnění poškozeného. Je však pravdou, že státy anglo-amerického právního systému a rovněž například PETL upravují opačný přístup a náhradu škody povětšinou chápou jako finanční částku, která má (pokud to penězi jen jde) navrátit poškozeného do stavu, ve kterém byl před vznikem škody.⁹⁴ Otázkou zůstává, zda upřednostnění naturální restituce je vhodné, neboť se domnívám, že ve většině případů spíše uvedení v předešlý stav není již možné, případně možné je, ale s neúměrně vyššími náklady. Nicméně za pozitivní lze zhodnotit upřednostnění vůle poškozeného.

Na základě § 2952 OZ se hradí skutečná škoda a rovněž ušlý zisk. Při určení výše škody na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a zohlední se, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit⁹⁵. Cena je hodnota věci, jestliže takovouto hodnotu lze vyjádřit v penězích.⁹⁶ Cena věci se určí jako cena obvyklá, ledaže je

⁹⁰ Viz. § 2895 OZ.

⁹¹ Pokud zákon výslovně nestanoví, že zavinění není třeba - viz. § 2895 OZ.

⁹² NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*, Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN: 978-80-247-5165-8, s. 31

⁹³ Viz. § 2911 OZ.

⁹⁴ Viz. VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s.1084

⁹⁵ Viz. § 2969 OZ.

⁹⁶ Viz. § 492, odst. 1 OZ.

něco jiného ujednáno nebo stanoveno zákonem.⁹⁷ Pokud ale škůdce poškodil věc ze svévole nebo škodolibosti, nehradí poškozenému pouze cenu obvyklou, ale hradí cenu zvláštní obliby⁹⁸, která je mimořádnou cenou ve smyslu § 492, odst. 2 OZ. Sám zákonodárce připouští, že: „...do jisté míry jde o jednu z obdob institutu angloamerického práva označovaného jako *punitive damages*.⁹⁹“ Nelze se však nezamyslet nad tím, z jakého důvodu zákonodárce konstituoval cenu zvláštní obliby jako (samostatnou) hodnotu věci. Jako příklad, který by v souladu s úpravou účinného občanského zákoníku, zřejmě odůvodňoval přiznání náhrady škody ve výši ceny zvláštní obliby, je situace, kdy škůdce ze škodolibosti spálí poslední fotografii rodiče, které dítěti zemřelo. Obecně takováto fotografie nemá vysokou cenu. Pro pozůstalé dítě je však nesmírně důležitá. Zničením takovéto fotografie však nepochybně vznikne dítěti nemajetková újma způsobená tím, že si zemřelého rodiče již nemůže v důsledku zničení fotografie již nijak připomenout. O to větší bude způsobená nemajetková újma, pokud někdo tuto fotografii zničil pouze ze škodolibosti. Nemíjí tedy do pojmu cena zvláštní obliby spíše přetvářena nemajetková újma poškozeného způsobená zničením věci, kterou měl poškozený z nějakého důvodu rád a její zničení ho očividně emocionálně zasáhlo? Dle mého názoru spíše ano. Zákonodárce to nicméně ani nepopírá, když tvrdí: „Z toho důvodu je namístě, aby náhrada plnila vedle reparační funkce i funkci satisfakční (popřípadě penální). Vzhledem k tomu se cena zvláštní obliby určí obdobným postupem, jakým se určuje výše satisfakčních plnění za újmy ryze nemajetkové: výši určí a zdůvodní poškozený, a nepřistoupí-li na ni škůdce, popřípadě nedosáhnou-li strany narovnání, rozhodne o výši ceny zvláštní obliby soud.“ Vzhledem k tomuto závěru se nabízí otázka, zda není zákonné zakotvení ceny zvláštní obliby zbytečné a příliš kostrbaté, a zda by nebylo lepší takovéto případy řešit skrze odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Pozitivní však je však fakt, že se zákonodárce touto problematikou zabýval, ač více či méně úspěšně.

Soud může z důvodů zvláštního zřetele hodných náhradu škody přiměřeně snížit¹⁰⁰. Toto moderační právo soudu bylo přejato z OZ 1964 (i včetně vyloučení moderačního práva soudu u škody způsobené úmyslně) a bylo doplněno o vyloučení moderačního práva soudu nově i v případě způsobení škody tím, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu či povolání při porušení odborné péče.

⁹⁷ tamtéž

⁹⁸ Viz. § 2969 odst. 2 OZ.

⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰⁰ Viz. § 2953, odst. 1 OZ

§ 2955 OZ¹⁰¹, který upravuje stanovení výše náhrady škody, kterou nelze přesně určit, navazuje na § 136 občanského soudního řádu, který stanoví: „*Lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.*“ Rozdíl mezi úpravou občanského soudního řádu a účinného občanského zákoníku je dle Vojtka¹⁰² následující: „*Zákonná dikce¹⁰³ vyznívá spíše pro objektivní nemožnost určení výše náhrady, zatímco procesní prostředek v § 136 o.s.ř. pracuje i s variantou, že by sice výši bylo možné zjistit, avšak za obtíží či nákladů nepoměrných výši nároku.*“

3.6.4 Promlčení

O promlčení hovoříme tehdy, je-li stanovena lhůta (jejíž délka je stanovena zákonem, popř. modifikována ujednáním stran) k vykonání práva, nejčastěji k uplatnění práva u soudu, t.j. k realizaci práva dovoláním se pomoci soudu.¹⁰⁴ Základním principem je, že se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem.¹⁰⁵ Právo na náhradu škody nepochybně majetkovým právem je, a proto je při vymáhání tohoto práva dbát na možný vznik promlčení. Obecně je pro počátek plynutí promlčecí lhůty rozhodné, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, resp. kdy právo dospělo. § 620 OZ však obsahuje speciální úpravu počátku plynutí promlčecí lhůty týkající práva na náhradu škody. V případě práva na náhradu škody začne promlčecí lhůta běžet v tom okamžiku, kdy se poškozený dozvěděl o vzniku/existenci škody a o osobě, která je povinná k její náhradě. Přísnější úprava (pro škůdce) počátku běhu promlčecí lhůty je stanovena pro škodu vzniklou vadou výrobku. V případě práva na náhradu škody vzniklé vadou výrobku začne promlčecí lhůta běžet až ve chvíli, kdy se poškozený dozví o (i) škodě, (ii) vadě výrobku a (iii) totožnosti výrobce.¹⁰⁶ Subjektivní promlčecí lhůta pro uplatnění práva na náhradu škody činí 3 roky¹⁰⁷. Objektivní promlčecí lhůta pro uplatnění práva na náhradu škody činí 10 let ode dne, kdy škoda vznikla.¹⁰⁸ V případě, že však byla škoda způsobena úmyslně, činí délka objektivní promlčecí lhůty 15 let ode dne, kdy škoda vznikla. V případě, že jde o nároky vzniklé z újmy (tedy škody i nemajetkové újmy) na svobodě, životě a zdraví, však objektivní promlčecí lhůta

¹⁰¹ § 2955 OZ: „*Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud.*“

¹⁰² VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1099

¹⁰³ Pozn. úpravy obsažené v občanském zákoníku.

¹⁰⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Promlčení, prekluze a vydržení In DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8, s. 403

¹⁰⁵ Viz. § 611 účinného občanského zákoníku.

¹⁰⁶ Viz. § 620, odst. 2 OZ.

¹⁰⁷ Viz. § 629, odst. 1 OZ.

¹⁰⁸ Viz. § 636, odst. 1 OZ.

stanovena není.¹⁰⁹ V případě práva na náhradu újmy na zdraví (jež zahrnuje jak právo na náhradu majetkových škod, tak právo na náhradu specifických typů nemajetkových újem) nezletilého, který není plně svéprávný, začne promlčecí lhůta běžet až v okamžiku, kdy se tento poškozený stane plně svéprávným.¹¹⁰ V případě, že dojde k přiznání práva na náhradu škody soudem či jiným orgánem veřejné moci, promlčí se takto přiznané právo až za 10 let ode dne, kdy mělo být dle rozhodnutí splněno.¹¹¹

3.7 Nemajetková újma a její odčinění

3.7.1 Definice nemajetkové újmy

Tak jako OZ 1964 ani účinný občanský zákoník legální definici nemajetkové újmy neobsahuje. Logickým výkladem § 2894, odst. 1¹¹² OZ lze však dojít k závěru, že nemajetková újma je takovou újmou, která nepředstavuje (přímou) újmu na jmění (tedy škodu). Bezouška¹¹³ tvrdí, že: „*Oproti škodě nelze nemajetkovou újmu objektivně finančně kvantifikovat, nelze ji změřit nebo zvážit.*“ Dále Bezouška¹¹⁴ dodává, že: „*Nemajetkovou újmu nelze nikdy nahradit, můžeme se pouze snažit o její vyvážení, např. tím, že se pachatel omluví nebo poskytne peníze k tomu, aby si zraněný či pomluvený člověk mohl pořídit majetek, který mu pomůže na utrpěnou újmu zapomenout nebo se s ní lépe vyrovnat.*“ Nemusí tomu však nutně být vždy. Pelikán¹¹⁵ tvrdí, že: „*Například poškození dobré pověsti obchodní korporace může v důsledku znamenat značné finanční ztráty, které však nelze vůbec přesně vyčíslit, nebo tak lze učinit jen s neúměrnými náklady.*“ Je nutné částečně kriticky zhodnotit také Bezouškovo tvrzení o tom, že přiznané odčinění nemajetkové újmy má poškozenému pomoci na utrpěnou újmu zapomenout nebo se s ní lépe vyrovnat. Právo na odčinění nemajetkové újmy může být totiž přiznáno také v případě, kdy poškozený si nemajetkové újmy není například pro nedostatek věku či psychický stav vědom¹¹⁶.

¹⁰⁹ Viz. § 636, odst. 3 OZ.

¹¹⁰ Viz. § 622 OZ.

¹¹¹ Viz. § 640 OZ.

¹¹² § 2894, odst. 1 OZ: „*Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody).*“

¹¹³ BEZOUŠKA, Petr. Škodils? Nahrad' In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. 2. doplněné a aktualizované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-494-1, s. 278

¹¹⁴ BEZOUŠKA, Petr. Škodils? Nahrad' In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. 2. doplněné a aktualizované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-494-1, s. 279

¹¹⁵ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích.* Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 116

¹¹⁶ Jak dovodil Nejvyšší soud ČR ve vztahu k dřívější právní úpravě OZ 1964 v rozsudku ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 519/2010: „*Občanskoprávní ochrana osobnosti podle § 11 a násl. obč. zák. přísluší i těm fyzickým*

Nemajetková újma, pokud je poškozeným člověk (fyzická osoba), vyjadřuje ve své podstatě vždy zásah do psychické sféry fyzické osoby a spočívá v narušení jeho obvyklého psychického stavu.¹¹⁷

3.7.2 Povinnost odčinit nemajetkovou újmu

Dle Rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2007, sp. zn. 30 Cdo 3126/2007 vztahujícího se k právní úpravě OZ 1964, ke vzniku občanskoprávních sankcí za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do ochrany osobnosti musí být dány tyto hmotně právní předpoklady: (i) existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu spočívající buď v porušení nebo jen v ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, (ii) neoprávněnost, resp. protiprávnost tohoto zásahu, (iii) existence příčinné souvislosti mezi zásahem a jeho neoprávněností. Dá se říci, že výše uvedenými závěry se můžeme inspirovat i v současné době, avšak je třeba poznamenat, že ve věci předpokladů vzniku povinnosti nahradit újmu přinesl účinný občanský zákoník změny. §2894, odst. 2 OZ totiž ve své druhé větě stanoví, že povinnost nahradit nemajetkovou újmu se posoudí podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Pro vznik povinnosti hradit nemajetkovou újmu platí stejné předpoklady jako pro povinnost nahradit majetkovou újmu, a to i přesto že by se mohlo nesprávně zdát, že zákon počítá s hrazením právě pouze této majetkové újmy, když hovoří např. v § 2909 o „náhradě způsobené škody“ - totéž ale platí pro nemajetkovou újmu¹¹⁸. Vítová¹¹⁹ je toho názoru, že: „*Při posuzování náhrady nemajetkové újmy se tedy postupuje stejně jako u škody - posuzujeme předpoklady podle § 2910 věty druhé, § 2910 věty první, § 2909, § 2913, přičemž předpoklad týkající se újmy se posuzuje podle § 2956.*“ Mezi odbornou veřejností však panují i názory, že § 2909, § 2910 a §2913 se vztahují pouze k předpokladům vzniku povinnosti nahradit škodu.¹²⁰ Tak jako tak je třeba konstatovat, že zákonodárce ne zcela jasným pojmoslovím a „*obdobným posuzováním*“ povinnosti nahradit nemajetkovou újmu dle ustanovení o povinnosti nahradit škodu právníkové praxi způsobil nemalé problémy. Konečnou odpověď na to, jaká ustanovení o povinnosti k náhradě škody se „*obdobně*“ použijí i na povinnost k náhradě nemajetkové újmy zřejmě přinese až judikatura. Povinnost odčinit

osobám, které pro svůj věk nebo psychický stav nejsou s to plně nebo vůbec chápat újmu, která jim vznikla neoprávněným zásahem jiného na jejich osobnosti, resp. na jednotlivé hodnotě jejich osobnosti. Přísluší tedy i těm osobám, které si nejsou vědomy nevhodnosti počínání aktérů neoprávněného zásahu.“

¹¹⁷ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*, Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN: 978-80-247-5165-8, s.20

¹¹⁸ VÍTOVÁ, Blanka, DOHNAL, Jakub, KOTULA, Jan. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k 2894 - 2971*. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN: 978-80-7263-940-3, s. 17

¹¹⁹ *tamtéž*

¹²⁰ Viz. UHLÍŘ, David. *První zkušenosti s novým občanským zákoníkem*. (online) 20. 8. 2014. Dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/prvni-zkusenosti-s-novym-obcanskym-zakonikem?browser=mobi>

nemajetkovou újmu vzniká však pouze v případě, kdy (i) je tato povinnost odčinit nemajetkovou újmu výslovně ujednána nebo (ii) pokud tak stanoví zvlášť zákon.¹²¹ Je třeba však zdůraznit, že v případě povinnosti odčinit nemajetkovou újmu konstituované zákonem nejde pouze o případy, kdy tuto povinnost stanoví občanský zákoník, ale jde rovněž o případy, kdy tak stanoví i zákony jiné.¹²² Jak uvádí Čech¹²³: „*Nemajetkovou újmu bude třeba hradit rovněž ve všech případech, kdy povinnost k náhradě stanoví zákon o obchodních korporacích*¹²⁴, *tedy v podstatě vždy, vznikne-li taková újma následkem porušení povinnosti stanovené společenstevním právem.*“ Dalšími zákony, které stanovují povinnost odčinit nemajetkovou újmu jsou zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem¹²⁵, zákoník práce¹²⁶ a autorský zákon¹²⁷.

Čuříková¹²⁸ tvrdí, že: „*Zůstává zachována objektivní odpovědnost škůdce.*“ Za účinnosti OZ 1964 k vzniku povinnosti odčinit nemajetkovou újmu nebylo zapotřebí zavinění škůdce. Tvrzení Čuříkové však vyvrací Bezouška¹²⁹, když tvrdí, že: „*To dnes*¹³⁰ *podle nové právní úpravy platí nadále pouze v případě zadržovacího a odstraňovacího nároku dle § 82, odst. 1. Má-li být poskytnuto zadostiučinění (§ 2951, odst. 2), je třeba, aby byly naplněny stejné předpoklady, jaké jsou vyžadovány pro vznik povinnosti nahradit škodu, to znamená, že v některých případech bude vyžadováno zavinění (např. při zásahu do absolutního práva dle § 2910), v jiných případech vyžadováno nebude (např. při porušení smluvní povinnosti dle §*

¹²¹ Viz. § 2894, odst. 2 OZ.

¹²² Což vyplývá zejména z § 9, odst. 2 OZ, který upravuje princip subsidiarity OZ a výslovné konstituování OZ do pozice obecného zákona soukromého práva: „*Soukromá práva a povinnosti osobní a majetkové povahy se řídí občanským zákoníkem v tom rozsahu, v jakém je neupravují jiné právní předpisy.*“

¹²³ ČECH, Petr. *Náhrada škody dle občanského zákoníku*. (online). 12/2013. Dostupné z <http://www.glatzova.com/files/download/glatzova-newsletter-legal-news-nahrada-skody-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku.pdf>

¹²⁴ Viz. zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech, § 3, odst. 2: „*Ukládá-li tento zákon povinnost nahradit újmu, postihuje škůdce i povinnost nahradit nemajetkovou újmu.*“

¹²⁵ Tedy zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), § 1, odst. 3: „*Stát a územní celky v samostatné působnosti hradí za podmíněk stanovených tímto zákonem též vzniklou nemajetkovou újmu.*“

¹²⁶ Tedy zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, např. § 269, odst. 1: „*Zaměstnavatel je povinen nahradit zaměstnanci škodu nebo nemajetkovou újmu vzniklou pracovním úrazem, jestliže škoda nebo nemajetková újma vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.*“

¹²⁷ Tedy zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, § 40, odst. 1, písm. e): „*Autor, do jehož práva bylo neoprávněně zasaženo nebo jehož právu hrozí neoprávněný zásah, může se domáhat zejména ... poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu.*“

¹²⁸ ČUŘÍKOVÁ, Pavla. *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*, Bulletin advokacie (online). 10. 4. 2015, dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku?browser=full>

¹²⁹ BEZOUŠKA, Petr. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy* In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1499

¹³⁰ Pozn. - objektivní odpovědnost.

2913)...“, čímž Bezouška mimo jiné rovněž potvrzuje výše uvedené závěry Vítové. Vzhledem k tomu, že hranice mezi zásahem, který je hodný poskytnutí přiměřeného zadostiučinění a takovým zásahem, u kterého bude dostačující pouze nárok zadržovací a odstraňovací je často velmi tenká, nedá se než s tímto názorem polemizovat. Na druhou stranu je třeba uvést, že § 2895 OZ uvádí, že: „Škůdce je povinen nahradit **škodu** bez ohledu na své zavinění v případech stanovených zvlášť zákonem“. Vzhledem k tomu, že předmětné ustanovení hovoří pouze o škodě (a nikoliv o újmě či dokonce výslovně o nemajetkové újmě), dá se spíše předpokládat, že obecná objektivní odpovědnost škůdce je v případě náhrady (resp. odčinění) nemajetkové újmy zachována. Zavinění je však bezpochyby vyžadováno v případě náhrady nemajetkové újmy tomu, kdo způsobenou újmu, pocítuje jako osobní neštěstí. V tomto případě je vyžadováno zavinění ve formě úmyslu či hrubé nedbalosti.¹³¹

Občanským zákoníkem stanovená povinnost odčinit nemajetkovou újmu

Nejzásadnějším a dá se říci generálním ustanovením (alespoň ve vztahu k fyzickým osobám), ve kterém účinný občanský zákoník stanoví povinnost odčinit nemajetkovou újmu je § 2956 OZ, který konstituuje povinnost odčinit nemajetkovou újmu v případě (i) zásahu do přirozeného práva člověka chráněného první částí OZ. Tato chráněná přirozená práva jsou demonstrativním výčtem¹³² uvedena v § 81, odst. 2 OZ, dle kterého požívají ochrany zejména život, důstojnost, zdraví, právo žít v příznivém životním prostředí, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy. Vzhledem k tomu, že jde o demonstrativní výčet, je možné se úspěšně domáhat odčinění nemajetkové újmy způsobené zásahem do jiného než zde uvedeného přirozeného práva člověka. Ustanovení § 2956 OZ je rovněž generálním ustanovením z něhož vychází a rovněž na něj navazují nároky vyplývající z újem (tedy i nemajetkových újem) na zdraví, které jsou dále podrobně specifikovány v § 2958 - § 2956 OZ. Specifikem jednotlivých druhů nemajetkových újem na zdraví je, že se odčínují poskytnutím přiměřeného zadostiučiněním v penězích¹³³. Na proti tomu, pokud je způsobena nemajetková újma na jiném přirozeném právu než na právu na život a zdraví, přichází na řadu peněžité zadostiučinění až v případě, kdy jiný způsob přiměřeného zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy¹³⁴. Nemajetkovými újmami na zdraví a životě hodnými peněžitého odčinění jsou bolestné, ztížení společenského uplatnění a další

¹³¹ viz. § 2971 OZ

¹³² Viz. VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 978-80-7478-630-3, s.1100: „Demonstrativním výčtem jsou v § 81, odst. 2 pokryty“

¹³³ Viz. § 2958 a § 2959 OZ.

¹³⁴ Viz. § 2951, odst. 2 OZ.

nemajetkové újmy (které nespádají pod bolestné a ztížení společenského uplatnění¹³⁵). Při usmrcení či zvlášť závažném ublížení na zdraví mají právo na peněžitou náhradu rovněž manžel, rodiče, děti či jiné osoby blízké zemřelého/vážně nemocného, a to za jejich vytrpěné duševní útrapy.

Občanský zákoník dále stanoví povinnost hradit nemajetkovou újmu v případě (ii) poškození věci ze svévole nebo škodolibosti dle § 2969, odst. 2 OZ¹³⁶, (iii) újmy za narušení dovolené dle § 2543 OZ, (iv) závažného porušení základních členských práv člena spolku dle § 261 OZ, (v) za způsobení pocitu osobního neštěstí obětím primárním i sekundárním dle § 2971 OZ a (vi) v případě újmy vzniklé nekalou soutěží dle § 2988 OZ.

Za zmínku rovněž stojí fakt, že účinný občanský zákoník nepřejal doslovné ustanovení¹³⁷, dle kterého by právnická osoba měla možnost domáhat se přiměřeného zadostiučinění (i v penězích) za zásah do práva k užívání firmy. Účinný občanský zákoník ve věci neoprávněného zásahu do práva k názvu právnické osoby upravuje v § 135, odst. 1 pouze oprávnění domáhat se zdržovacího a odstraňovacího nároku. Stejná práva má právnická osoba rovněž v případě zásahu do její pověsti či soukromí. Je tedy otázkou, zda právnická osoba má možnost se úspěšně domáhat v případě zásahu do práva k názvu, do její pověsti či soukromí práva na odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Hajn¹³⁸ je toho názoru, že ano, pokud zásah do výše uvedených práv právnické osoby budeme kvalifikovat jako nekalosoutěžní jednání¹³⁹. Vzhledem k tomu, že skutkové podstaty nekalosoutěžního jednání jsou v § 2976, odst. 2 uvedeny pouze demonstrativním výčtem, mohou v praxi vznikat i jiné situace, kdy půjde o nekalosoutěžní jednání, pokud takové jednání bude splňovat podmínky § 2976, odst. 1 OZ. V jakémkoliv případě nekalosoutěžního jednání, má osoba, jejíž právo bylo nekalou soutěží porušeno nebo ohroženo, domáhat se na rušiteli (i) zdržení nekalosoutěžního jednání, (ii) odstranění závadného stavu, (iii) přiměřeného zadostiučinění, (iv) náhrady škody a (v) vydání bezdůvodného obohacení. Možnost právnické osoby se

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017: „*Další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru; jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, tedy okolnosti, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpené újmy na zdraví nad obvyklou míru.*“

¹³⁶ Pokud cenu zvláštní obliby budeme ve smyslu důvodové zprávy k OZ posuzovat jako nemajetkovou újmu.

¹³⁷ Viz. např. § 12, odst. 1 ObchZ: „*Kdo byl dotčen na svých právech neoprávněným užíváním firmy, může se proti neoprávněnému uživateli domáhat, aby se takového jednání zdržel a odstranil závadný stav. Dále může požadovat vydání bezdůvodného obohacení a přiměřené zadostiučinění, které může být poskytnuto i v penězích.*“

¹³⁸ HAJN, Petr. *Může právnická osoba utrpět nemajetkovou újmu?* (online) 10.11.2014. Dostupné z <https://www.patria.cz/pravo/2774534/muze-pravnicka-osoba-utrpet-nemajetkovou-ujmu.html>

¹³⁹ Definice nekalé soutěže je obsažena v § 2976, odst. 1 OZ: „*Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže.*“

úspěšně domáhat přiměřeného zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva k názvu s odkazem na nekalou soutěž výslovně potvrzuje i Dvořák¹⁴⁰: „*Ochrana názvu právnické osoby je dvojího druhu, a to jednak podle odstavce 1¹⁴¹, jednak podle ustanovení o nekalé soutěži.*“ Co se týče ochrany pověsti a soukromí právnické osoby, tak v tomto případě spojení s nekalou soutěží Dvořák¹⁴² výslovně neuvádí, avšak i v tomto případě výslovně uvádí možnost domáhání se po škůdci přiměřeného zadostiučinění, a to peněžité i nepeněžité povahy. Závěrem vzhledem k výše uvedenému je třeba shrnout, že i současná právní úprava vychází z přístupu, že nemajetková újma může vzniknout nejen osobám fyzickým, ale taktéž osobám právnickým.

Je však pravdou, že soukromoprávních soudních sporů týkajících se nekalé soutěže jako jednoho z odvětví práva ochrany hospodářské soutěže není mnoho, neboť potenciaální žalobci jsou zatíženi velkým množstvím překážek jako například nutnosti vyčíslení a prokázání vzniklé újmy, což je v takovýchto případech obzvláště obtížné. Navíc, pokud se žalobci nepodaří vyčísřit a prokázat vzniklou újmu, tak zamítnutí žaloby má navíc za následek i uložení povinnosti nahradit náklady řízení. Tyto problémy má však *pro futuro* řešit zákon o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže.

3.7.3 Způsob odčinění nemajetkové újmy a výše přiměřeného zadostiučinění v penězích

Bezouška¹⁴³ tvrdí, že došlo přijetím OZ k: „...vytvoření širšího prostoru k odčinění nemajetkové újmy.“. Tento názor je však diskutabilní, neboť například ve vztahu k ochraně osobnosti nebyly v OZ 1964 taxativně vymezeny případy, na něž ochrana osobnosti dopadala a judikatura¹⁴⁴ tento rozsah vymezila spíše obsahově. Na druhou stranu je však třeba konstatovat, že účinný občanský zákoník se nemajetkové újmě věnuje rozsáhleji, což může mít za následek častější žaloby s tímto předmětem, což lze hodnotit pozitivně.

¹⁴⁰ DVOŘÁK, Tomáš. Právnické osoby. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, ISBN: 978-80-7478-370-8, s. 465

¹⁴¹ Pozn. § 135, odst 1 OZ.

¹⁴² DVOŘÁK, Tomáš. Právnické osoby. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, ISBN: 978-80-7478-370-8, s. 467 - 468

¹⁴³ BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1497

¹⁴⁴ Např. Stanovisko býv. Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. 10. 1967, sp. zn. Prz 33/67: „*Předmětem ochrany podle ustanovení § 11 obč. zák. jsou taková ryze osobnostní práva občana, jež ovlivňují rozvoj jeho osobnosti a jsou s ní úzce spjata. Všestranný vývoj a uplatnění osobnosti občana je hlavním smyslem a cílem této občanskoprávní ochrany. Toto hledisko je určující při posuzování otázky, zda a která práva jsou § 11 obč. zák. chráněna.*“

Dle § 2951, odst. 1 OZ se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být peněžité, pokud jiný způsob nezajistí skutečné a účinné odčinění způsobené újmy. Mimo práva na odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění má však poškozený právo domáhat se rovněž (a to primárně), aby bylo (i) upuštěno od neoprávněného zásahu a nebo aby byl (ii) odstraněn jeho následek, přičemž tato ochrana je poskytnuta jak fyzickým osobám, kterým bylo neoprávněně zasaženo do jejich osobnosti¹⁴⁵, tak i právnickým osobám, kterým bylo zasaženo do práva k názvu, do práva na soukromí a jímž bylo zasaženo do jejich pověsti¹⁴⁶. Soutěžitel, jehož právo bylo nekalou soutěží ohroženo nebo porušeno, má taktéž právo po rušiteli požadovat mimo jiné zdržení se nekalé soutěže, odstranění závadného stavu či dále přiměřeného zadostiučinění¹⁴⁷.

Vzhledem k tomu, že nemajetkovou újmu nelze vždy úspěšně vyčíslit, nemůže být zpravidla nahrazena (vykompenzována), ale může být odčiněna poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Bezouška¹⁴⁸ tvrdí, že: „*Již z lingvistického hlediska je zřejmé, že postiženému má být učiněno za dost.*“ Zadostiučinění musí být přiměřené, a proto je třeba v každém konkrétním případě jednotlivě zkoumat okolnosti vzniku nemajetkové újmy a další okolnosti, na základě jejichž důkladného zhodnocení lze dojít k závěru, zda má poškozený vůbec právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, pokud ano, tak zda ve formě čistě morální satisfakce či satisfakce finanční, a případně v jaké výši. Je třeba konstatovat, že k přiznávání povinnosti odčinit nemajetkovou újmu poskytnutím přiměřeného zadostiučinění existuje ve vztahu k ochraně osobnosti dle OZ 1964 četná judikatura¹⁴⁹, která vymezuje kritéria, jež by měly soudy při svém rozhodování zkoumat a zohledňovat, přičemž se dá očekávat, že tato judikatura bude z velké části využitelná a využívána i v budoucnu. Ve vztahu k nemajetkové újmě způsobené výkonem veřejné moci se Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí¹⁵⁰ vyjádřil tak, že takovouto nemajetkovou újmu zpravidla nelze dokazovat, neboť jde o stav

¹⁴⁵ Viz. § 82, odst. 1 OZ: „*Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.*“

¹⁴⁶ Viz. § 135, odst. 1 a 2 OZ

¹⁴⁷ Viz. § 2988 OZ

¹⁴⁸ BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1683

¹⁴⁹ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003: „*Finanční zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti lze přiznat, pokud nebude postačující morální zadostiučinění a pokud došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře. O snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře jde, pokud újmu vzniklou v osobní sféře fyzická osoba vzhledem k povaze, intenzitě, opakování, trvání a šíři okruhu působení nepřiznivého následku pociťuje a prožívá jako závažnou. Ač se určení výše tohoto zadostiučinění stává předmětem volného uvážení soudu, musí soud v každém jednotlivém případě vycházet z úplného skutkového stavu a v tomto rámci se opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska.*“

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2865/2015

mysli poškozené osoby. Podle názoru Nejvyššího soudu ČR by se tak v řízení mělo obvykle zjišťovat, zda jsou dány objektivní důvody, aby se dotčená osoba mohla cítit poškozenou, tedy zda vzhledem ke konkrétním okolnostem případu by se i jiná osoba v obdobném postavení mohla cítit dotčenou ve složkách tvořících ve svém souhrnu nemajetkovou sféru jednotlivce. S tímto názorem se však lze ztotožnit jen částečně, neboť se domnívám, že nikoliv každý člověk má hranice psychické odolnosti nastavené stejně. Byť například důkaz výsledkem účastníka řízení nemusí být z hlediska věrohodnosti obecně nejideálnějším důkazním prostředkem, domnívám se, že v tomto případě by mohl mít své oprávněné místo. Bezouška¹⁵¹ je však toho názoru, že lze spatřovat posun například v tom smyslu, že: „*názor o výjimečnosti peněžité satisfakce je překonaný.*“ Toto tvrzení je však třeba s ohledem na dosavadní judikaturu na toto téma brát rezervovaně. Pokud však dochází k častějšímu přiznávání peněžité satisfakce, lze to spíše přičíst určitému společenskému vývoji.

Pod nároky vyplývající z nemajetkové újmy lze také zařadit bolestné a ztížení společenského uplatnění v případě újmy na zdraví¹⁵². Nejenže tyto specifické formy nemajetkových újem byly a jsou vždy odčiňovány peněžitým zadostiučiněním, ale jde současně o jediné dva typy nemajetkových újem, u kterých byla obecně výše a rozsah peněžní náhrady (resp. přiměřeného zadostiučinění) stanovena přímo právním předpisem, a to vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., která byla však zrušena účinným občanským zákoníkem. Zákonodárce¹⁵³ tento krok odůvodnil následovně: „*Nehledě k tomu, že obdobný přístup standardní zákonné úpravy nevolí a nabízí soudům - ačli vůbec (např. francouzský Code civil nebo švýcarský Zivilgesetzbuch tyto otázky vůbec neřeší a dávají soudci volnou ruku) - je třeba hlavně poukázat, že rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárna moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout. Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná. Není např. žádný důvod založit manželu nebo sourozenci právo při usmrcení druhého manžela či sourozence na zaplacení částky 240 000 nebo 175 000 Kč, jak je tomu v současné právní*

¹⁵¹ BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1684

¹⁵² Pozn. Účinný občanský zákoník tyto dva druhy nemajetkové újmy rozšířil výslovně ještě o „další nemajetkové újmy“. Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 konkretizoval, že náhrada za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkovou újmu jsou samostatné nároky, které samostatně vznikají, zanikají, ale taktéž se samostatně promlčují.

¹⁵³ Důvodová zpráva k účinnému občanskému zákoníku. Dostupná z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 557

úpravě. Za určitých okolností to může být příliš málo, za jiných příliš mnoho.“ Ač odůvodnění této změny zákonodárcem lze zcela jistě pochopit, je třeba konstatovat, že tato změna vyvolala mezi odbornou veřejností paniku z toho, jakým způsobem a na základě jakých kritérií se bude výše bolestného a ztížení společenského uplatnění určovat. Zákonodárce to zřejmě předpokládal, když v důvodové zprávě k OZ¹⁵⁴ uvedl, že: „*Pocítují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*“ Lze se jen domnívat, zda měl zákonodárce na mysli soudní sjednocení zásad ve smyslu judikatorním či méně formálním. Za tímto účelem vypracoval Nejvyšší soud ve spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí Metodiku k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958 o. z. Metodika víceméně přejala systém určení bolestného dle bodového ohodnocení ze zrušené vyhlášky¹⁵⁵. Ve vztahu k vyčíslení ztížení společenského uplatnění se však její autoři nově inspirovali Mezinárodní klasifikací funkčních schopností, disability a zdraví vypracovanou Světovou zdravotnickou organizací. Ačkoliv občanskoprávní a obchodněprávní kolegium přijalo doporučení, aby při aplikaci § 2985 OZ byla Metodika Nejvyššího soudu používána, nemůže být v žádném případě tento dokument považován za právně závazný. Dá se však předpokládat, že do doby, než se pravidla pro určování výše bolestného a ztížení společenského uplatnění ustálí judikatorně, bude tento nezávazný dokument hlavním vodítkem při domáhání se nároků z těchto institutů vzniklých. Toto ostatně prozatím ukazuje i praxe¹⁵⁶. Otázkou samozřejmě zůstává, zda tento postup je v souladu s přáním zákonodárce, o to více, pokud v případě výpočtu bolestného víceméně k zásadnějším změnám nedošlo.

Vzhledem k důvodům, které zákonodárce vedly ke změně přístupu k bolestnému a ztížení společenského uplatnění, je poměrně překvapující, že pro oblast újem na zdraví vzniklých v pracovněprávních vztazích bylo vydáno nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o

¹⁵⁴ tamtéž

¹⁵⁵ Avšak nestanovuje již hodnotu bodu pevnou částkou.

¹⁵⁶ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791, které uvádí, že: „*Za účelem objektivizace a medicínské klasifikace vytrpěných újem na zdraví byl vypracován systém označovaný jako Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (§ 2958 o.z.), jejíž základní východiska byla publikována pod Rc 63/2014 Sb. Postup v ní má plnit zákonný princip slušnosti (§ 2958 věta druhá OZ) i požadavek legitimního očekávání (§ 13 o.z.). Z něj vyplývá nutnost vypracovat znalecký posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, na jehož podkladě lze rozhodnout v adhezním řízení o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví (§ 228 odst. 1 tr. řádu.*“ Krajský soud v Praze ve svém civilním rozhodnutí ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 25 Co 153/2017 však povinnost využít specializovaného znalce změkčil, když uvedl, že: „*Ve sporu o náhradu za vytrpěnou bolest je přípustné, aby posudek ke stanovení výše bolestného dle Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (Rc 63/2014) podal znalec, který není znalcem jmenovaným pro odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, jestliže při ohodnocení plně respektuje principy odškodnění bolesti uvedené v Metodice.*“

odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a pro oblast újem na zdraví u příslušníků bezpečnostních sborů vyhláška Ministerstva vnitra č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů, když oba tyto podzákonné právní předpisy de facto přejímají přístup účinným občanským zákoníkem zrušené vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb. O to více překvapující je skutečnost, že i přes změnu postoje k vyčíslení ztížení společenského uplatnění dle Metodiky, dotčené předpisy pracují v případě ztížení společenského uplatnění opět s bodovým ohodnocením. Aktuálně tedy existuje de facto dvoukolejnost přístupů k bolestnému a ztížení společenského uplatnění, která však může vést k tomu, že peněžní částky přiznané z těchto nároků v jinak obdobných případech, avšak jednou například v důsledku pracovního úrazu a podruhé nikoliv, se mohou zcela nedůvodně lišit, což nelze hodnotit pozitivně. Přijetí pracovně právního nařízení ostatně hodnotí negativně i Ústavní soud ČR, když v jednom ze svých rozhodnutí¹⁵⁷ uvedl, že: „*Pro oblast odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání bylo po zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb. s výrazným časovým odstupem na základě zmocňovacího ustanovení § 271c zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, přistoupeno k vydání prováděcího nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, účinného od 26. 10. 2015, které pro oblast pracovních vztahů znovuzavádí systém bodového hodnocení, a to jak pro odčinění bolesti, tak i ztížení společenského uplatnění. Takový postup se nicméně z pohledu Ústavního soudu jeví jako problematický jednak tím, že prováděcí předpis přinejmenším ve vztahu k odčinění ztížení společenského uplatnění nerespektuje systém stanovení náhrady podle metodiky Nejvyššího soudu. Zejména však opomíjí výchozí premisu rekodifikovaného civilního soukromého práva, na niž staví rovněž metodika Nejvyššího soudu (srov. bod I preambule), totiž že rozhodovací činnost soudů při stanovení konkrétních částek odčinění je třeba oprostit od vlivu moci výkonné, která není oprávněna limitovat soudy v přiznávání spravedlivé a dostatečné náhrady. Nařízení vlády č. 276/2015 Sb. mimoto fixuje hodnotu 1 bodu na 250 Kč, avšak metodika Nejvyššího soudu odvozuje hodnotu bodu od průměrné mzdy.*“

S ohledem na danou problematiku se domnívám, že určitá vodítka, na základě kterých by se výše bolestného a společenského uplatnění určovala, jsou na místě, a to nejen z důvodu určité právní jistoty poškozených, možnosti častějšího mimosoudního vyrovnání, ulehčení

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV.ÚS 3122/15

práce advokátům, ale také proto, aby se soudní praxe v obdobných případech výrazně nelišila. Vždy je však třeba, aby se v případech zvláštního zřetele hodných bylo možné od daných pravidel odchýlit¹⁵⁸. Vzhledem k nezávaznosti Metodiky je v současné době toto samozřejmě možné, otázkou však zůstává, jak často k tomu v praxi dochází (o to více při rozhodování soudů prvního stupně). Domnívám se, že stávající právní úprava účinného občanského zákoníku ve spojení s budoucí sjednocující a konkretizující judikaturou Nejvyššího a Ústavního soudu ČR je vhodným řešením. Problémem samozřejmě je, že do doby, než ke konkretizaci judikaturou dojde, zde bude existovat určitá právní nejistota, kterou však může pomoci překlenout právě Metodika. Důležité však je, aby v praxi byla Metodika skutečně vnímána jako přechodné a pomocné vodítko a nikoliv jako závazný právní předpis.

3.7.4 Promlčení

Občanský zákoník ve svém § 612 stanoví, že: „*V případě práva na život a důstojnost, jména, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobného osobního práva se promlčují jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech.*“ Účinný občanský zákoník tak navazuje na poslední vývoj judikatury vztahující se právě k možnosti promlčení práva na odčinění nemajetkové újmy vzniklé zásahem do osobnosti člověka. Tento postoj je však relativně nový. V minulosti soudy konstantně vycházely z toho, že právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené zásahem do osobnosti člověka promlčení nepodléhá. Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 25. 9. 2003 sp. zn 30 Cdo 1542/2003 toto odůvodnil následovně: „*Smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je pak dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. I tak však jde vždy o právní instrument, jehož úkolem je zabezpečit respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Nelze je proto jako právo ryze osobní povahy osobnosti fyzické osoby, na něž se vztahují ustanovení § 11 násl. o. z., vydělit z okruhu nepromlčitelných nemajetkových práv, byť se satisfakce příslušné nemajetkové újmy fyzické osoby vyjadřuje prostřednictvím finančních prostředků.*“ Nejvyšší soud ČR však v roce 2008 svůj právní názor změnil, a to v rozsudku ze dne 12. 11. 2008, sp. zn 31 Cdo 3161/2008, v jehož právní větě konstatoval, že: „*Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 obč. zák. je právem majetkové povahy, které se promlčuje v obecné promlčecí době.*“ Jak tvrdí

¹⁵⁸ Což bylo možné i v případě Vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001, o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která v § 7 odst. 3 stanovila, že: „*Ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud vyšší odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.*“

Achour¹⁵⁹: „Nelze ovšem vyloučit, že uplatnění námitky promlčení bude považováno za určitých okolností jako odporující dobrým mravům.“ Dle ústavního soudu¹⁶⁰: „...vznesení námitky promlčení v zásadě dobrým mravům neodporuje. Mohou však nastat situace, kdy uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a důvody, pro které své právo neuplatnil.“ Nemravné vznesení námitky promlčení práva na odčinění nemajetkové újmy v penězích Ústavní soud¹⁶¹ kvalifikoval například v případě, kdy bylo promlčeno právo na odčinění nemajetkové újmy poskytnutím peněžitého zadostiučinění v případě zabití osoby řízením pod vlivem alkoholu, pokud promlčení bylo způsobeno skutečností, že nebylo možné právo u občanskoprávního soudu uplatnit z důvodu dlouhého a neukončeného trestního řízení.¹⁶²

Je třeba však poznamenat, že přestože dojde k promlčení práva na odčinění nemajetkové újmy, samotná v § 612 uvedená práva se nepromlčují. V případě promlčení práva na odčinění nemajetkové újmy bude poškozený proto i nadále oprávněn domáhat se zdržovacího či odstraňovacího nároku. Je třeba konstatovat, že již soudním příkloněním se k promlčitelnosti práva na odčinění nemajetkové újmy poskytnutím peněžitého zadostiučinění (za právní úpravy OZ 1964) bylo možné spatřovat postupné přibližování a připodobňování práva na náhradu škodu a práva na náhradu nemajetkové újmy, které zákonodárce v účinném občanském zákoníku posunul ještě dále.

Pro počátek plynutí subjektivní promlčecí lhůty u práva na odčinění nemajetkové újmy platí na základě § 620 OZ stejné předpoklady jako v případě práva na náhradu škody. Je tedy rozhodující (i) vědomost o nemajetkové újmě a (ii) o osobě povinné k jejímu odčinění. Subjektivní promlčecí lhůta činí obdobně jako u práva na náhradu škody 3 roky. Objektivní promlčecí lhůta činí 10 let od vzniku nemajetkové újmy. V případě úmyslného způsobení nemajetkové újmy je objektivní promlčecí lhůta 15 let. Právo na odčinění nemajetkové újmy způsobené zásahem do práva na svobodu, život nebo zdraví není limitováno žádnou objektivní promlčecí lhůtou.

¹⁵⁹ ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0, s. 183

¹⁶⁰ Nález ústavního soudu ČR ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I ÚS 643/04

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 8. 2009, sp. zn. II 3168/09

¹⁶² Pozn. v době vydání tohoto nálezu nebylo možné domáhat se odčinění nemajetkové újmy způsobené zásahem do ochrany osobnosti v trestním řízení jako poškozený.

Vzhledem k tomu, že újma na zdraví v sobě zahrnuje taktéž specifické nemajetkové újmy, je třeba připomenout § 622 OZ, který stanoví počátek běhu promlčecí lhůty pro právo na náhradu újmy na zdraví (tedy škody i nemajetkových újem) nezletilého, který není plně svéprávný až k okamžiku, kdy se tento nezletilý stane plně svéprávným.

4 Náhrada újmy v anglosaském právním systému

Náhradu újmy v anglosaském právním systému můžeme označit pojem *damages*.

Oxford law dictionary¹⁶³ definuje pojem *damages* ve vztahu k anglickému právu jako: „*A sum of money awarded by a court as compensation for a tort or breach of a contract.*“, tedy jako peněžní částku přiznanou soudem jako náhradu za újmu vzniklou spácháním civilního deliktu nebo porušením smlouvy. V USA je pojem *damages* chápán jako: „*monetary payment awarded for the invasion of a right at common law*“¹⁶⁴, tedy jako peněžní částku přiznanou soudem za porušení práva vyplývajícího z *common law*. Jak v Anglii, tak v USA je možné *damages* uplatňovat jak v případě újmy vzniklé porušením smluvní povinnosti (v rámci *contract law*), tak rovněž v případě spáchání civilního deliktu (v rámci *tort law*), jímž byla újma způsobena. Jak americký, tak anglický právní systém však náhradu újmy způsobenou porušením smluvní povinnosti a vzniklou tzv. civilním deliktem důsledně rozlišují a pro uplatnění náhrady újmy v těchto případech tak platí rozdílná pravidla. Obecně lze však říci, že anglický a americký koncept *damages* je historicky postaven na obdobných základech (charakteristických pro anglosaský právní systém), avšak v každé z těchto zemí šel následný vývoj svou cestou. „*Všechny americké státy (vyjma Louisiany) přijaly anglické common law, a to včetně anglickým právem vytvořených žalob.*“¹⁶⁵ Jak v Anglii, tak v USA lze *damages* zařadit do kategorie tzv. *remedies*. Základním východiskem je skutečnost, že: „*...for every wrong there is a remedy*“¹⁶⁶, tedy že pro každé zlo existuje náprava. Blackstone vychází z toho, že pokud existuje určité právo, musí pro toto právo existovat rovněž odpovídající prostředek právní ochrany ve formě odpovídající žaloby.¹⁶⁷ Základním smyslem *remedies* tedy je napravit spáchané zlo prostřednictvím vytvoření situace, která by existovala, pokud by toto zlo nebylo spácháno¹⁶⁸. Tento přístup přímo navazuje na princip navrácení žalobce do původního stavu¹⁶⁹, který však není za každé situace možný. Z tohoto důvodu

¹⁶³ LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition.* Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3, s. 133

¹⁶⁴ Judikováno v soudním sporu Canson Enterprises Ltd. v. Boughton & Co. [1991] 3 S.C.R. 534 at para. 39, per La Forest J.

¹⁶⁵ KIONKA, J., Edward. *Torts in nutshell. 2nd edition.* USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3, s. 20

¹⁶⁶ FISHER, M., James. *Understanding remedies.* USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 1

¹⁶⁷ BLACKSTONE, William. *Commentaries on the law of England. First Edition.* Oxford: Clarendon Press, 2001, ISBN: 9780226055411, s. 1765-1769

¹⁶⁸ FISHER, M., James. *Understanding remedies.* USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 2

¹⁶⁹ Tzv. returning or restoring the plaintiff to the position he would have occupied had the wrong not occurred.

anglosaský právní systém poskytuje širokou škálu *remedies*, do nichž spadá právě náhrada újmy, neboli *damages*.

4.1 Náhrada újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu

V anglickém právu označujeme civilní delikt pojmem *tort*. Zatímco v případě trestných činů je to stát, kdo je žalující stranou, v případě civilních deliktů je na straně žalobce soukromá osoba. V trestním řízení může soud rozhodovat o vině či nevině a rovněž o uložení trestu, zatímco v občanskoprávní řízení zajišťuje soud primárně funkci ochrany práv jednotlivců. Jeden skutek však může splňovat jak znaky civilního deliktu, tak i trestného činu a může být tak předmětem jak trestního, tak i občanskoprávního řízení. Je však třeba konstatovat, že hranice mezi trestním a občanským právem není v Anglii (a vzhledem k historickému vývoji současně i v USA) tak zřetelná, jako v ČR. Tato skutečnost je dána anglickým právním vývojem, neboť trestní řízení zde historicky bylo zahajováno z vůle jednotlivců, nikoliv státu. Trestní řízení v podobě, jakou známe dnes, se vyvinulo o mnoho později.¹⁷⁰ Jak tvrdí Mullis¹⁷¹: „Z pohledu těchto počátků a z pohledu z historicky dané pragmatické povahy anglických právníků není žádným překvapením, že moderní trestní právo a občanské právo si navzájem půjčují jednotlivé elementy. Tedy trestní soud může uložit odsouzenému zaplatit kompenzační náhradu újmy, současně jako uložit trestní rozsudek. Naopak náhrada újmy uložená občanskoprávním soudem může zahrnovat trestní element.“

Civilní delikty mohou být rovněž rozlišovány na *wrongs at common law* a *wrongs in equity*. Jak je obecně známo, až do roku 1875 v Anglii existovaly vedle sebe dva samostatné soudní systémy, a to *common law* a *equity*. Systém *common law* se vyvinul při rozhodování sporů králem. Právo, které se zde aplikovalo bylo vtěleno do tzv. *forms of an action*, které se nazývaly *writy*¹⁷², které jsou považovány za jakousi obdobu římských *actiones*. *Writy* však nenásledovaly společenský vývoj, v důsledku čehož byla často žalobcům odepřena právní ochrana, neboť na jejich případ neexistoval příslušný *writ*. I z tohoto důvodu se vyvinul samostatný soudní systém rozhodující na základě *equity* neboli tzv. *spravedlnosti*. Oddělené jurisdikce si tak do jisté míry utvořily svůj vlastní okruh civilních deliktů. V roce 1875 byly

¹⁷⁰ Viz. MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 1: „*Criminal proceedings were originally instituted by individuals, for the law enforcement arm of the state did not develop until much later.*“

¹⁷¹ Tamtéž, s. 2: „*In view of these beginnings, and of the pragmatic nature of English lawyers throughout history, it is no surprise that modern criminal and civil law borrow elements from each other. Thus a criminal court may order the guilty party to pay compensation to the victim... as well as passing a criminal sentence. Conversely, the damages awarded by a civil court may include a punitive element...*“

¹⁷² MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 2

však oba systémy spojeny na základě *Judicature Act* a v současné době je rozdělení na common law wrongs a equity wrong především historické. Je však třeba poznamenat, že původně to byly jednotlivé writy, které zformovaly jednotlivé druhy civilních deliktů (*torts*), a které bylo nutné pro úspěch ve sporu následovat. Později se však karta obrátila a jak tvrdí Kionka¹⁷³: „*Samotný případ se stal obecným typem žaloby a právě jednotlivé soudní případy do budoucna vytvářely nové druhy civilních deliktů (torts).*“ Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních pramenů anglosaského právního systému jsou precedenty, které jednotlivými soudními rozhodnutími formují jednotlivé *torts*, je velmi obtížné definovat obecné principy civilních deliktů a odpovědnosti za jejich spáchání, a z tohoto důvodu je studium tohoto odvětví velmi obtížné. Jak tvrdí Kionka¹⁷⁴: „*Pokud existují nějaké obecné principy, tak tyto byly vytvořeny anglo-americkými soudy a legislativci.*“

Základní funkcí náhrady újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu v anglickém právu je postavit poškozeného do pozice, ve které by poškozený byl, pokud by k spáchání civilního deliktu nedošlo, a to právě tím, že mu soud přizná určitou peněžní částku. Jak uvádí Mullis: „*Náhrada újmy je obecně přiznávána za účelem kompenzace a nikoliv za účelem potrestání žalovaného.*“¹⁷⁵ Žalobce je současně oprávněn požadovat náhradu majetkové a rovněž nemajetkové újmy. Přiznání náhrady újmy v *tort law* však nemusí mít vždy pouze kompenzační charakter, jako je tomu v případě (i) *compensatory damages* a do jisté míry i (ii) *aggravated damages*. Do této tzv. vedlejší nekompenzační kategorie spadá (iii) *contemptuous damages*, (iv) *nominal damages*, (v) *exemplary damages*, (vi) *restitutionary damages*.¹⁷⁶

(i) Dle Giliker je smyslem *compensatory damages*: „*přiznat žalobci za účelem kompenzace určitou peněžní částku, která jej postaví do pozice před spácháním civilního deliktu.*“¹⁷⁷ V případě, že navrácení do původního stavu není možné (například zásahy do osobnosti člověka), přiznaná finanční částka má za cíl dostatečně vykompenzovat žalobcovu újmu.

¹⁷³ KIONKA, J., Edward. *Torts in nutshell. 2nd edition.* USA, St. Paul: West publishing co., 1996, ISBN: 0-314-93049-3, s. 16: „*Case was general form of action under which most other torts evolved.*“

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 1: „*If there is any such general principle, it has yet to be adopted by Anglo-American courts and legislatures.*“

¹⁷⁵ MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts.* Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 358

¹⁷⁶ tamtéž

¹⁷⁷ GILIKER, Paula. *Torts.* London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 605: „*The aim is therefore to award a sum in compensation to the claimant which puts the claimant in his or her pre-tort position.*“

(ii) *Aggravated damages* jsou považovány za zvláštní případ kompenzační náhrady újmy. Účelem *aggravated damages* je: „kompenzovat žalobce za jemu způsobenou dodatečnou nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku škodlivého, panovačného, urážlivého či utiskujícího chování žalovaného.¹⁷⁸“ Další skutečností, která ovlivňuje ne/přiznání či výši *aggravated damages* je způsob a motiv spáchání deliktu. Jak tvrdí Mullis, *aggravated damages*: „nejsou přiznávány za účelem potrestání žalovaného, ale naopak jsou přiznávány za účelem kompenzace žalobci dodatečně vzniklé nemajetkové újmy vzniklé v důsledku chování žalobce“¹⁷⁹.

(iii) *Contemptuous damages* neboli tzv. pohrdlivá náhrada újmy plní spíše funkci satisfakční či konstatování určitého porušení práva, neboť částka přiznaná soudem na základě *contemptuous damages* je tak nízká, že jí ani nelze považovat za kompenzaci. *Contemptuous damages* jsou často přiznávány v případech pomluvy, pokud jsou oficiálně splněny předpoklady pro přiznání náhrady újmy, avšak žalobce svým chováním například zapříčinil, že přiznaná částka nemůže být vyšší¹⁸⁰. Jako příklad lze uvést případ *Grobblelaar v News Group Newspapers Ltd* (2002) 1 WLR 3024, na ve kterém soud přiznal žalobci Brucei Grobbleaarovi náhradu újmy pouze ve výši 1 libry ve sporu, kdy ho žalovaným vydávaný deník obvinil z přijetí úplatku. Soud nízkou částku přiznané náhrady újmy odůvodnil jeho nepatřičným chování na fotbalovém hřišti, čímž ohrozil důstojnost celého fotbalu.

(iv) *Nominal damages* mohou být přiznány v případech, kdy žalobcovo právo bylo porušeno, avšak žalobce není schopen prokázat výši skutečné újmy a nebo skutečná újma vůbec nevznikla.¹⁸¹ *Nominal damages* mohou být přiznány v důsledku spáchání různých civilních deliktů. Jako příklad je možné uvést případ, kdy soud přiznal *nominal damages* v případě spáchání civilního deliktu *trespassing to land*¹⁸² (nezákonný zásah do práva k pozemku), kdy soud žalobci (vlastníku pozemku) přiznal *nominal damages* ve výši 1 libry za

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 607: „These form a further level of compensatory damages granted by the courts to compensate for additional mental distress inflicted on the claimant due to malicious, high-handed, insulting or oppressive conduct of the defendant.“

¹⁷⁹ MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 364: „They are not, as are exemplary damages, awarded to punish the defendant but instead to compensate the claimant for any additional injury resulting from the high-handed way in which the defendant has behaved.“

¹⁸⁰ Viz. LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition*. Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3

¹⁸¹ MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 359

¹⁸² SEXTON, Billy. *Tort - Trespass*. (online). 21. 7. 2016. Dostupné z <http://www.allaboutlaw.co.uk/stage/study-help/tort-law-trespass>: „A trespass to land involves, unjustifiable interference to somebody else's land. Interference must be physical and direct for obvious reasons.“

to, že žalovaný nezákonně parkoval na žalobcově pozemku¹⁸³. V případě Lee Bostridge v Oxleas NHS Foundation Trust [2015] EWCA Civ 79 soud přiznal psychicky nemocnému žalobci, který byl dle jeho názoru nezákonně držen v nemocnici anglickou národní zdravotní službou (NHS), jelikož NHS porušila některé ze svých zákonných povinností, pouze *nominal damages*. Soud přiznání pouze *nominal damages* odůvodnil tím, že v době, kdy byl žalovaný v nemocnici držen, byl jeho psychický stav takový, že nemohl pociťovat žádnou nemajetkovou újmu, a proto mu bylo možné přiznat pouze *nominal damages*.¹⁸⁴

(v) *Exemplary damages* je náhrada újmy se sankčním aspektem, která má za cíl potrestat, odstrašit a vyjádřit nesouhlas vůči určitému chování¹⁸⁵. Prvním případem, ve kterém byla *exemplary damages* přisouzena byl spor Rookes v. Barnard¹⁸⁶. Tento rozsudek zároveň stanovil případy, kdy je možné *exemplary damages* přiznat. Těmito případy jsou (a) represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby, (b) nezákonné jednání žalovaného, které si žalovaný vypočítal tak, aby z něj měl profit, a který tak dostatečně přesáhne výši případné kompenzace, (c) případ, kdy sankční náhrada újmy je přiznána zákonem.¹⁸⁷ Tento rozsudek je klíčovým pro vývoj sankční náhrady újmy v Anglii, ale rovněž z něj čerpají, a více či méně se jím inspiřují i jiné jurisdikce. Samotným rozsudkem i dalším vývojem *exemplary damages* se budu dále věnovat v druhé části práce věnované výlučně sankčním aspektům náhrady újmy.

(vi) *Restitutionary damages* jsou institutem blízcím se českému institutu bezdůvodného obohacení. Jak tvrdí Giliker, tak *restitutionary damages* jsou přiznávány: „*ne kvůli ztrátě způsobené žalobci, ale z důvodu obohacení žalovaného získaného na úkor žalobce.*“¹⁸⁸ Je třeba poznamenat, že ne všechny civilní delikty (*torts*) umožňují přiznání *restitutionary damages*¹⁸⁹, avšak jedním z případů, kdy *restitutionary damages* mohou být přiznány je výše uvedený civilní delikt *trespassing to land*¹⁹⁰.

¹⁸³ Viz. DAVIDSON, Lyons. *Compensation in neighbour disputes over boundaries* (online). 5. 8. 2013. Dostupné z <https://www.lyonsdavidson.co.uk/compensation-neighbour-disputes-boundaries/>.

¹⁸⁴ Viz. případ Lee Bostridge v Oxleas NHS Foundation Trust [2015] EWCA Civ 79.

¹⁸⁵ Viz. MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 359.

¹⁸⁶ Rozhodnutí Sněmovny Lordů ve věci Rookes v Barnard (1964) AC 1129

¹⁸⁷ tamtéž

¹⁸⁸ GILIKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 614: „*Here, damages are assessed not on the loss caused to the claimant, but on the gain obtained by the defendant at the claimant's expense.*“

¹⁸⁹ Tamtéž: „*It should be noted that not all torts allow for restitutionary damages.*“

¹⁹⁰ př. Rozhodnutí AG vs. Blake (2001) 1 AC 268, 279 per Lord Nicholls

Právo USA tak jako anglické právo rozlišuje smluvní a mimosmluvní odpovědnost za vzniklou újmu. Jak uvádí Fisher¹⁹¹: „*Lze tedy obecně mluvit o náhradě újmy vzniklé porušením smluvní povinnosti a náhradě újmy vzniklé zásahem do osobnosti.*“ V USA lze spatřovat tři základní ideje, na nichž je institut náhrady újmy (*damages*) vzniklé porušením mimosmluvní povinnosti založen. (i) Prvním z nich je princip, že: „*Spravedlnost požaduje, aby žalobce byl postaven do situace, ve které byl před utrpěním újmy, a to prostřednictvím peněz, pokud je to možné.*“¹⁹² Poškozenému náleží náhrada za vzniklou majetkovou i nemajetkovou újmu. (ii) Druhou základní ideí je, že „*Většina nemajetkových újem je způsobilá k vyčíslení v dolarech.*“¹⁹³ (iii) Poslední ideí je, že žalobci musí být najednou nahrazeny všechny újmy jemu vzniklé spácháním civilního deliktu, a to paušálně v jednom rozsudku. Tato přiznaná paušální částka v sobě tedy obsahuje náhrady za všechny újmy vzniklé jedním skutkem a to včetně újmy, která může trvat i v budoucnu. Stejně jako anglické právo, tak i právo USA rozeznává jednotlivé druhy *damages*.

(i) Hlavním účelem *compensatory damages* je stejně jako v anglickém právu rovněž nahrazení vzniklé újmy, tedy kompenzace.

(ii) *Nominal damages* plní v USA rovněž stejnou funkci jako v anglickém právu, a to zejména konstatování porušení práva. „*Pokud je žalovaný shledán odpovědným za spáchání civilního deliktu, ale není možné prokázat výši vzniklé újmy, soud přizná pouze nominal damages.*“¹⁹⁴ Částka přiznaná na základě *nominal damages* je velmi nízká, ale v případě úspěchu ve sporu v sobě může obsahovat náklady právního zastoupení.

(iii) *Punitive damages* mají za cíl: „*potrestat žalovaného za spáchání určitého protiprávního činu*“¹⁹⁵. Podrobněji se tomuto institutu věnuji v druhé části práce týkající se sankční náhrady újmy.

(iv) *Presumed damages* je institut amerického práva, který anglické právo přímo nezná. V USA je možné se *presumed damages* domáhat zejména v případech pomluvy.

¹⁹¹ FISCHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bender & Co., 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 5: „*Thus, we can commonly speak of breach of contract damages or personal injury damages.*“

¹⁹² KIONKA, J., Edward. *Torts in nutshell*. 2nd edition. USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3, s. 303: „*Justice requires that plaintiff be restored to his pre-injury condition, so far as it is possible to do so with money.*“

¹⁹³ Tamtéž: „*Most noneconomic loses are capable of being translated into dollars.*“

¹⁹⁴ KIONKA, J., Edward. *Torts in nutshell*. 2nd edition. USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3s. 304: „*If plaintiff establishes defendant's liability for some tort but it is unable to prove any actual damages, nominal damages may be awarded.*“

¹⁹⁵ FISHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 6: „*Punitive damages are designed to punish a defendant for commission of a legal wrong.*“

Obecně je jedním ze základních předpokladů pro možnost domoci se náhrady újmy vzniklé pomluvou prokázání vzniku a výše nepravdivým tvrzením vzniklé újmy, což je mnohdy obtížné. Při nárokování *presumed damages* však toto není nutné. Nárokování *presumed damages* je však možné pouze v případě, že živé tvrzení je *tak zřejmě a nevyhnutelně škodlivé pro poškozeného, že není nutné ani dále rozvádět jeho poškozující charakter*.¹⁹⁶ Pokud tedy živé tvrzení dosahuje takového stupně závažnosti, újmu je možné předpokládat a takovouto újmu není nutné prokazovat. „*Doktrína presumed damages nezahrnuje však pouze existenci předpokládané újmy, ale rovněž v sobě zahrnuje i náhradu za emoční strádání*“¹⁹⁷ Na základě *presumed damages* však není možné přiznat náhradu majetkové újmy.

Dalšími z amerických druhů *damages*, které souvisí zejména s újmami na zdraví jsou (v) *economic damages* a (vi) *non-economic damages*. Do kategorie tzv. *economic damages* spadají majetkové újmy, které zásahem do zdraví vznikly. Dle Kernerera¹⁹⁸ do této kategorie spadají zejména: „*výdaje na léčení (minulé i budoucí), ztráty na výdělků (minulé i budoucí), ztížení společenského uplatnění rovněž jako majetková újma na movitém či nemovitém majetku*.“ Dle Trigueros lze (vi) *non-economic damages* chápat jako peněžitou částku přiznávanou ve sporech týkajících se újem na zdraví, kdy cílem je: „*odškodnit poškozeného za nemajetkovou újmu, která není snadno kvantifikovatelná*.“¹⁹⁹ Tyto nemajetkové újmy jsou často přiznávány ve formě tzv. bolestného či odškodnění za duševní útrapy. Ačkoliv americké soudy jsou známé přiznáváním astronomických částek, které jsou často přiznávány právě jako *non-economic damages*, v minulosti byly americké soudy zdrženlivé v tom smyslu, že přiznání *non-economic damages* muselo být spojeno pouze se zásahem do zdraví, a tedy i se vznikem určité majetkové újmy. Postupný vývoj však otevřel cestu tzv. *pure emotional distress claims*²⁰⁰, tedy žalobám, jejichž předmětem je pouze vznik samostatných duševních

¹⁹⁶ HARRIS, Charles E. *Even Presumed Damages Must Be Proven*. (online). 2009. Dostupné z https://www.mayerbrown.com/Files/Publication/1d08db7c-5380-475a-9ce4-e780095606a6/Presentation/PublicationAttachment/17af5d1b-5fa0-4ebe-b45c-df4c11147287/ARTICLE-Harris_Presumed_Damages_0810.pdf

¹⁹⁷ STEENSON, Michael, K. *Presumed Damages in Defamation Law* (online). 2014. Dostupné z <http://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1592&context=wmlr>: „*The presumed damages rule covers not only presumed harm to reputation, but also emotional suffering*.“

¹⁹⁸ KERNER, M. *What Are “Economic Damages” vs. “Non-Economic Damages”?* (online) 16. 4. 2012. Dostupné z <http://yourbronxlawyers.com/blog/what-are-economic-damages-vs-non-economic-damages/>: „*medical bills and expenses (past and future), loss of wages and earnings (past and future), future lost earning capacity and profits as well as damage to a person’s real and personal property*“.

¹⁹⁹ TRIGUEROS, Alezah. *What Are Non-Economic Damages?* (online) 16. 10. 2015. Dostupné z: <http://www.legalmatch.com/law-library/article/what-are-non-economic-damages.html>

²⁰⁰ Viz. FISHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-, s. 124.

útrap, které vnikly individuálně bez jakéhokoliv spojení s existencí majetkových újem či újem na zdraví.

4.2 Náhrada újmy vzniklé v důsledku porušení smlouvy

Jak již jsem uváděla výše, základním principem anglického *tort law* je postavit poškozeného do pozice ve které by poškozený byl, pokud by k spáchání civilního deliktu nedošlo. Naproti tomu základním principem, na němž je založeno anglické tzv. *contract law* neboli smluvní právo je, že: „očekávání vzniklá v důsledku závazného slibu by měla být splněna.“²⁰¹ Z tohoto základního principu rovněž vychází i základní funkce náhrady újmy vzniklé v důsledku porušení smlouvy, a to postavit poškozenou stranu do pozice, ve které by tato strana byla, pokud by smlouva byla řádně splněna.²⁰² Principy náhrady újmy v *contract law* a *tort law* však neplatí bezvýjimečně a v některých případech se překrývají. Obecně lze však říci, že každé porušení platné a právně vymahatelné smlouvy dává poškozené straně možnost domáhat se náhrady újmy, která poškozené straně vznikla právě v důsledku tohoto porušení. Konkrétní nárok poškozené strany však záleží na tom, zda byl porušen hlavní (*condition*²⁰³) či vedlejší (*warranty*²⁰⁴) závazek či jiné smluvní ustanovení. Při porušení vedlejšího závazku (*warranty*) se poškozená strana může domáhat pouze náhrady újmy vzniklé tímto porušením. Naproti tomu v případě porušení hlavního závazku (*condition*) si může poškozená strana vybrat, zda od smlouvy odstoupí a nebo ji ponechá v platnosti a bude požadovat náhradu vzniklé újmy²⁰⁵. Cílem náhrady újmy v smluvním právu je vykompenzovat poškozené straně újmu, která jí vznikla porušením smluvní povinnosti druhé strany, nikoliv potrestat smluvní stranu, která smlouvu porušila. Sankční náhrada újmy tudíž v anglickém smluvním právu nemá místo. Toto vysvětluje McKendrick: „*Ačkoli sankční náhrada újmy může být v některých jasně definovaných případech přiznána v žalobách vyplývajících z civilních deliktů, nemůže být sankční náhrada újmy přiznána v žalobách vyplývajících ze samostatného porušení smlouvy, a to i pokud si žalobce vypočítal zisk, který*

²⁰¹ MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s. 6: „*The first principle is that expectations engandered by a binding promise should be fulfilled.*“

²⁰² Viz. MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 358.

²⁰³ MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s.207: „*A condition is an essential term of the contract which goes to the root or the heart of the contract.*“ Anglické conditions lze tedy chápat jako tzv. *essentialia negotii*.

²⁰⁴ Tamtéž s.207: „*A warranty on the other hand, is a lesser, subsidiary term of the contract, such as the term relating to colour of the car.*“ Anglické warranties tedy lze chápat jako tzv. *naturalia negotii*.

²⁰⁵ Je třeba poznamenat, že tento přístup koresponduje s českým principem tzv. podstatného a nepodstatného porušení smlouvy a důsledkům z toho plynoucích pro smluvní strany.

mu z porušení smlouvy vznikne.²⁰⁶²⁰⁷“ V určitých případech však může být obtížné určit výši újmy, která porušením určité smluvní povinnosti vznikla. Anglické právo proto vyvinulo systém tzv. zájmů nevinné strany. V prvním případě může žalobce požadovat náhradu újmy, jejíž výše bude určena na základě tzv. *expectation interest*. Žalobce tedy může být kompenzován za ztrátu z pro něj očekávané výhodné koupě²⁰⁸. Pokud například žalobce dle kupní smlouvy měl obdržet růžový automobil, ale obdržel černý, má možnost buďto od smlouvy odstoupit (pokud by se dodání automobilu černé barvy dalo považovat za porušení tzv. *condition* neboli hlavního závazku) a nebo ve smluvním vztahu setrvat a na místo toho po druhé smluvní strany požadovat náhradu újmy, která mu vznikla právě porušením jeho očekávání. Pokud však kupující určitého zboží toto zboží následně prodává dále, jeho očekávaným zájmem není pouze dodání tohoto zboží, ale rovněž zisk, který by z následného dalšího prodeje tohoto zboží obdržel. Princip *expectations interest* tudíž umožňuje domáhat se rovněž tohoto ušlého zisku. V druhém případě se nevinná strana může domáhat náhrady újmy vzniklé z důvodu tzv. *reliance interest*. *Reliance interest* znamená, že nevinná strana důvěřovala druhé smluvní straně, že ta svůj závazek splní, a v tomto důvodném očekávání splnění závazku již činila další kroky, jako například nákup příslušenství, které nevinná strana z důvodu nesplnění závazku nemůže použít. V takovémto případě může žalobce požadovat kompenzaci za náklady vzniklé nevinné straně, které tato vynaložila v důvodném očekávání splnění závazku smluvní stranou, jež svůj závazek nakonec nesplnila. Jako příklad lze uvést spor *Anglia Television Ltd. v. Reed*²⁰⁹, ve kterém žalovaný p. Reed porušil smlouvu, v níž se zavázal hrát hlavní roli v televizní hře. Na základě této skutečnosti soud rozhodl, že je p. Reed povinen zaplatit částku ve výši 2.750 liber, která odpovídá již vynaloženým nákladům *Anglia Television* na přípravu produkce televizní hry. Vzhledem k tomu, že p. Reed oznámil, že ve hře nebude hrát příliš pozdě, *Angalia Television* za něj již nemohla sehnat alternaci a náklady na přípravu produkce tak byly vynaloženy zbytečně. Ve třetím a posledním případě se nevinná strana může domáhat náhrady újmy vzniklé na základě tzv. *restitution interest*. V tomto případě nemá nevinná strana zájem ani tak na náhradě (kompenzaci) jí vzniklé újmy, jako spíše naopak na tom, aby se strana, která smlouvu porušila, tímto porušením neobohatila. Jak uvádí Treitel: „*Nejjednodušším příkladem restituce je případ, kdy prodávajícímu bylo*

²⁰⁶ MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s. 395: „*Although punitive damages can, in certain narrowly defined circumstances, be awarded in tort action, they cannot be awarded in a purely contractual action, even where the defendant has calculated that he will make a profit from this breach of contract.*“

²⁰⁷ viz. Rozsudek *Cassel & Co v Broome* (1972) AC 1027

²⁰⁸ Viz. TREITEL, G., H. *The law of contract*. London: Sweet & Maxwell Limited, 1995, ISBN: 0 421 519606, s. 846.

²⁰⁹ *Anglia Television Ltd. v. Reed* (1972) 1 Q.B. 60

zaplacenno s předstihem, ale dodané zboží již nedoručí.²¹⁰“ V takovémto případě nebude žalobce požadovat kompenzační náhradu újmy, ale vrácení zaplacených peněz, tedy navrácení do původního stavu. Je třeba poznamenat, že znění žaloby bude vždy záležet na konkrétních okolnostech jednotlivých případů a rovněž na vážení výše uvedených chráněných zájmů ve vztahu k žalobci. Žalobce má tak na výběr, který chráněný zájem bude v konkrétním případě pro něj nejvýhodnější.

Zajímavým institutem anglického soukromého práva, které český právní řád nezná, je institut *liquidated damages*. *Liquidated damages* lze charakterizovat jako předem kvantifikovanou finanční částku, která se stane splatnou v případě, že dojde k porušení smlouvy. Tato předem kvantifikovaná částka musí být do smlouvy vložena jako tzv. *liquidated damage clause*. Dle McKendricka²¹¹ je smyslem *liquidated damage clause* předem kvantifikovat a zafixovat výši újmy, která porušením smlouvy může vzniknout. „*Pouze pokud takovéto ustanovení smlouvy představuje skutečnou předem odhadnutou výši újmy, která vznikne v případě porušení smlouvy, potom jde o liquidated damage clause, která je právně vynutitelná.*“²¹² Pokud smluvní strany přistoupily na *liquidated damage clause*, může poškozená strana v případě porušení smlouvy nárokovat jako náhradu újmy pouze částku, která je ve smlouvě takto předem kvantifikována, a to i pokud faktická škoda je ve skutečnosti vyšší. Od *liquidated damage clause* je však nutné odlišit tzv. *penalty clause*, neboli smluvní pokutu, která má za cíl potrestat druhou smluvní stranu za porušení smluvní povinnosti, a která v anglickém právu právně vynutitelná není. Při posuzování toho, zda jde o *liquidated damage clause* či o *penalty clause*, je třeba vycházet z úmyslu, který smluvní strany měly v době, kdy smlouvu uzavíraly. Pokud soud dojde k závěru, že jde o *penalty clause*, takto smluvně určenou finanční částku soud nepřizná a poškozené straně se tak nezbude nic jiného, než domáhat se skutečné výše vzniklé škody, pokud nějaká porušením smlouvy vznikla.

V anglickém smluvním právu mohou smluvní strany mimo nárokování náhrady újmy chránit svá práva rovněž jinými typy *remedies*, a to zejména žalováním (i) *specific performance* či (ii) *injunctions*. Oxford law dictionary²¹³ definuje (i) *specific performance* jako: „*Soudní příkaz směřující proti smluvní straně za účelem, aby splnila své závazky*

²¹⁰ TREITEL, G., H., *The law of contract*. London: Sweet & Maxwell Limited, 1995, ISBN: 0 421 519606, s. 848: „*The simplest case of restitution arises where a seller was paid in advance and then fails to deliver.*“

²¹¹ MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s. 429

²¹² tamtéž

²¹³ LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition*. Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3, s. 471: „*A court order to a person to fulfil his obligations under a contract.*“

vyplývající ze smlouvy.“ Jak tvrdí McKendrick²¹⁴: „Historicky anglické právo vyvinulo institut *specific performance* jako doplňující opatření, které je možné aplikovat pouze v případech, kdy přiznání náhrady újmy nebylo možné.“ Tato zásada však byla prolomena rozsudkem v případě *Beswick v. Beswick*²¹⁵, ve kterém Lord Reid přiznal *specific performance*, neboť šlo v daném případě o nejvhodnější řešení, a to i přesto, že bylo možné žalovat rovněž náhradu újmy.

(ii) *Injunction* lze definovat jako: „Soudní příkaz adresovaný konkrétní osobě, kterým této osobě může být přikázáno zakázání určitého jednání či pokračování v takovémto jednání (*prohibitory injunction*) nebo nařízení této osobě, aby naopak nějaké jednání učinila (*mandatory injunction*).“²¹⁶ Příkladem *prohibitory injunctions* může být soudní příkaz k zdržení se porušování autorského práva. Příkladem *mandatory injunctions* necht' je soudní příkaz k odstranění určité překážky, která byla učiněna v rozporu se smlouvou. Smyslem se *injunctions* blíží českému institutu předběžných opatření, neboť potřeba autoritativního soudního zásahu je v těchto případech často velmi urgentní.

V případě škody vzniklé porušením smlouvy není většinou třeba v anglickém právu prokazovat zavinění. Jak tvrdí McKendrick²¹⁷: „Většina závazků převzatých na základě smlouvy jsou objektivní povahy.“ Až na výjimky jde tedy o odpovědnost objektivní.

Jak jsem uváděla výše, americké právo rovněž odlišuje smluvní a mimosmluvní odpovědnost za vzniklou újmu. Právo poškozeného na náhradu újmy tedy může poškozenému vzniknout na základě porušení: „(1) obecné povinnosti, kterou každý z nás musí dodržovat při svých aktivitách s ohledem na zájmy druhých“²¹⁸ nebo porušení: „(2) specifického závazku, který je důsledkem nějakého vztahu mezi dvěma nebo více osobami.“²¹⁹, přičemž tímto vztahem je právě smlouva. V případě porušení smlouvy má strana, která smlouvu neporušila několik možností, jak chránit svá práva, a to (i) žalováním na náhradu újmy (*damages*), (ii)

²¹⁴ MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s. 441: „Historically, English law has conceived of *specific performance* as a supplementary remedy, only to be granted when damages were inadequate.“

²¹⁵ Rozsudek ve věci *Beswick v. Beswick* (1968) AC 58

²¹⁶ LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition*. Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3, s. 252: „Court order addressed to a particular person that either prohibits him from doing or continuing to do a certain act (a *prohibitory injunction*) or orders him to carry out a certain act (a *mandatory injunction*).“

²¹⁷ Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3, s. 382: „Many obligations created by a contract are strict.“

²¹⁸ KIONKA, J., Edward. *Torts in nutshell*. 2nd edition. USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3, s. 331: „a general obligation which each of us has to carry on our activities with proper regard for the interest of others.“

²¹⁹ Tamtéž: „specific obligation which arise out of some relationship between two or more persons.“

požadováním *specific performance*, tedy soudního rozhodnutí, ve kterém soud přikáže neplnící straně, aby svůj smluvně převzatý závazek splnila, (iii) ukončením smlouvy nebo (iv) požadavkem na změnu smlouvy.²²⁰ Výběr jednoho z výše uvedených řešení vždy samozřejmě záleží na okolnostech každého jednotlivého případu a na zájmu strany, která smlouvu řádně splnila. Zajímavá je však otázka, jaký bude postup žalobce v případě, že mezi stranami byla uzavřena smlouva a současně došlo ke spáchání civilního deliktu. Jako příklad je možné uvést případ spáchání civilního deliktu podvodu, který však byl spáchán v souvislosti s uzavřením smlouvy. Žalobce tak má teoreticky možnost požadovat náhradu újmy dle *tort law*, ale rovněž dle *contract law*. Pokud by žaloba požadovala náhradu újmy dle *tort law* a současně rovněž náhradu újmy dle *contract law* a tyto nároky by byly založeny na stejných skutečnostech, není možné vznést tyto nároky současně, resp. minimálně v jednom z požadovaných nároků by byl žalobce neúspěšný. V takovémto případě by se soud obvykle zaměřil na nárok založený na základě porušení smlouvy a nárokem vyplývajícím z *tort law* by se nezabýval, a to z důvodu duplicity vznesených nároků.²²¹ Za předpokladu, že porušení smlouvy bylo úmyslné, lehkomyšlné nebo nedbalostní, si může poškozená strana vybrat, zda bude žalovat na náhradu újmy vzniklé porušením smlouvy či na náhradu újmy dle *tort law*. Jak tvrdí Kionka: „Z mnoha důvodů bude žalobce obvykle preferovat žalobu dle *tort law*, pokud to bude možné.“²²² Často je taková cesta pro něj finančně výhodnější. Existuje však výjimka, kdy poškozený může být odškodněn jak dle *contract law* a rovněž dle *tort law*. Dle Izzihho jde o případ kdy: „každý z nároků je založen na základě odlišných skutečnostech a tvrzeních“²²³. Tuto podmínku může například splňovat případ, kdy k podvodu došlo ještě před uzavřením smlouvy, resp. podvodné jednání škůdce vedlo k tomu, že druhá strana na základě podvodu smlouvu uzavřela.

Stejně jako v anglickém právu lze říci, že i dle práva USA je odpovědnost za porušení smlouvy objektivního charakteru²²⁴. I zde však existují výjimky.

Jak tvrdí Fisher²²⁵: „náhrady přiznávané v důsledku porušení smlouvy představují majetkové újmy.“ Na základě porušení smlouvy tedy není obecně možné přiznat náhradu

²²⁰ Viz. TAM. Jessica. *Types of Damages Available for Breach of Contract*. (online) 19. 9. 2014. Dostupné z <http://www.legalmatch.com/law-library/article/types-of-damages-available-for-breach-of-contract.html>.

²²¹ Viz. IZZY, Matthew. *Breach of Contract with Fraud Claims* (online). 3. 10. 2016. Dostupné z: <http://www.legalmatch.com/law-library/article/breach-of-contract-and-simultaneous-fraud-claims.html>: „...when the fraud claim derives from a different set of facts from the contract claim.“

²²² KIONKA. J., Edward. *Torts in nutshell*. 2nd edition. USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3, s. 331: „For a variety reasons, plaintiff will usually prefer to sue in tort if he can.“

²²³ IZZY, Matthew. *Breach of Contract with Fraud Claims* (online). 3. 10. 2016. Dostupné z: <http://www.legalmatch.com/law-library/article/breach-of-contract-and-simultaneous-fraud-claims.html>

²²⁴ Viz. Rozsudek ve věci *Patton v. Mid-Continent Sys., Inc.* 841 F2d, 750.

nemajetkové újmy. Pokud však smlouva přímo souvisí s vytvořením určitého komfortu či vytvoření pocitu štěstí, může být žaloba, ve které bude žalobce požadovat nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku porušení smlouvy úspěšná.²²⁶ Dá se tedy dovodit, že například v případě zakoupení určitého zážitku či zážitkového balíčku by bylo možné se náhrady nemajetkové újmy domoci, pokud by prodávající nesplnil své povinnosti vyplývající z uzavřené smlouvy a byla tím kupujícímu způsobena určitá nemajetková újma.

Právo USA rovněž jako anglické právo zná institut, na základě kterého lze předem smluvně specifikovat a zafixovat výši újmy, která může porušením smluvní povinnosti vzniknout. Tento institut je v USA označován pojmem *liquidation damages*²²⁷.

Tak jako anglické právo, rovněž právo USA obecně nedovoluje přiznat sankční náhradu újmy v případě újmy vzniklé porušením smlouvy. *Punitive damages* neboli sankční náhrada újmy však dle Jessicy Tam: „*může být výjimečně přiznána v případech týkajících se porušení smlouvy, pokud takovýto případ souvisí rovněž s podvodem či jiným civilním deliktem, který se s porušením smlouvy obsahově překrývá.*“²²⁸

²²⁵ FISHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 626: „...contract remedies emphasizes economic loss“.

²²⁶ tamtéž

²²⁷ Viz. TAM. Jessica. *Types of Damages Available for Breach of Contract*. (online) 19. 9. 2014. Dostupné z <http://www.legalmatch.com/law-library/article/types-of-damages-available-for-breach-of-contract.html>

²²⁸ TAM. Jessica. *Types of Damages Available for Breach of Contract*. (online) 19. 9. 2014. Dostupné z <http://www.legalmatch.com/law-library/article/types-of-damages-available-for-breach-of-contract.html>: „...rarely awarded in contract cases, though they may be available in some fraud or tort cases that overlap with contract law.“

5 Újma a její náhrada v právu EU

Soukromé právo Evropské unie je v současné době chápáno ve dvou významech, a to v širším a užším smyslu. Tomášek²²⁹ evropské soukromé právo v užším smyslu definuje jako: „...relativně oddělenou část unijního práva, jejímž pojítkem je předmět regulace.“ Tuto část unijního práva tvoří jednotlivé dílčí části soukromého práva, které jsou úzce spjaty s cíli a smyslem evropské integrace, a je jim tak věnována větší pozornost. Mezi tyto dílčí části lze zařadit například spotřebitelské právo, oblast práva duševního vlastnictví, pojistně právní problematiku či právo obchodních společností, aj. Vzhledem k tomu, že oblast evropského soukromého práva je ovládána zejména metodou harmonizace, jsou jednotlivé dílčí úpravy nejčastěji přijímány ve formě směrnic, a je tedy do jisté míry na českém zákonodárci, jaké bude finální české znění jednotlivých úprav. Tak či onak, jde o právní předpisy, které jsou obecně závazné a nelze opomenout při jejich aplikaci povinnost eurokonformního výkladu.

V některých dílčích částech unijního práva tvořících ve svém souhrnu užší význam evropského soukromého práva se můžeme setkat s dílčí úpravou náhrady újmy. V oblasti spotřebitelského práva jde o Směrnici 85/374/EHS o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku²³⁰. Dále jde například o Nařízení o společných pravidlech kompenzace a pomoci cestujícím, jejichž místo v letadle je obsazeno, při zrušení letu či velkém zpoždění letu²³¹, dále o Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU o určitých pravidlech upravujících žaloby na náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži²³² či o Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

Evropské soukromé právo v širším slova smyslu je chápáno jako: „...postupně se utvářející rámec směřující k vytyčenému cíli, jímž je příprava evropského občanského zákoníku.“²³³ Vzhledem k tomu, že v současné době není zatím stoprocentně jisté, zda

²²⁹ TOMÁŠEK, Michal In DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8, s. 99

²³⁰ Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS)

²³¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91

²³² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU ze dne 26. listopadu 2014 o určitých pravidlech upravujících žaloby o náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži

²³³ Tamtéž, s. 100.

evropský občanský zákoník v budoucnu skutečně vznikne, lze se v tomto širším pojetí evropského soukromého práva prozatím setkat pouze s právně nezávaznými dokumenty, které však i přes svoji právní nezávaznost jsou mnohdy podkladem pro změny občanského práva v jednotlivých státech EU a lze je pokládat za tzv. *soft law*. Mezi tyto nezávazné, avšak právně významné dokumenty můžeme zařadit Principy evropského smluvního práva (PECL), na ně navazující Návrh společného referenčního rámce (DCFR), Principy evropského deliktního práva (PETL) a rovněž zveřejněný návrh Evropského smluvního kodexu (CEC). S institutem náhrady újmy se lze setkat ve všech výše zmíněných dokumentech.

V první řadě je třeba poukázat na to, že už jen skutečnost, že došlo k vypracování oddělených principů pro deliktní a smluvní právo, vede k názoru, že evropské právní kapacity, jež se na přípravě obou principů podílely, důsledně odlišují smluvní a mimosmluvní náhradu újmy. Tento přístup následuje rovněž Návrh společného referenčního rámce²³⁴. Je zřejmé, že tento přístup ovlivnil českého zákonodárce, který se nově pokusil oddělit instituty smluvní a mimosmluvní náhrady újmy²³⁵.

PETL rovněž ovlivnil českého zákonodárce v myšlence postavení náhrady škody a nemajetkové újmy vedle sebe jako rovnocenných institutů vznikajících na obdobných základech. Jak již jsem zmiňovala výše, účinný občanský zákoník se s PETLem rozchází terminologicky. Článek 2:101 PETL stanoví, že: „**Škoda je majetkovou nebo nemajetkovou újmou zákonem chráněného zájmu.**“²³⁶ V pojetí PETLu je tedy pojem škody nadřazen pojmům majetkové újmy a nemajetkové újmy. Na proti tomu v účinném občanském zákoníku je škoda chápána pouze jako ztráta na majetku. Český zákonodárce tedy zcela nevyslyšel apely Ústavního soudu ČR, které jej v tomto smyslu vyzývaly při přípravách OZ k následování PETLu²³⁷. Pojetí odpovědnosti za škodu (majetkovou i nemajetkovou) je oproti české právní úpravě lehce odlišné. Předpokladem vzniku povinnosti nahradit vzniklou škodu je (i) porušení chráněného zájmu, (ii) vznik škody, (iii) příčinná souvislost mezi porušeným

²³⁴ Viz. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupná z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 569: „*Oddělení kontraktní a deliktní povinnosti k náhradě škody převzaly všechny novější kodifikace civilního práva včetně občanských zákoníků přijatých v poslední době v Nizozemí (čl. 6:74 a násl., čl. 6:95 a násl.), Québecu (čl. 1457 a 1458) nebo v Rusku (čl. 393 a násl., čl. 1064 a násl.) a dalších zemích, jakož i nadnárodní unifikační projekty včetně návrhu evropského občanského zákoníku (Draft Common Frame of Reference; čl. III. - 3.101 a násl.; VI. - 1.101. a násl.).*“

²³⁵ tamtéž

²³⁶ Dále budu v této kapitole pracovat právní terminologií PETLu.

²³⁷ Viz. např. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05: „*Ústavní soud pak v této souvislosti současně apeloval na zákonodárce a uvedl, že z legislativního hlediska by bylo správnější opusťt stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duševní integritu poškozeného. Jak Ústavní soud poznamenal, k takovému pojetí se ostatně hlásí i principy evropského deliktního práva, které definují škodu jako majetkovou nebo nemajetkovou újmu.*“

chráněným zájmem a vzniklou škodou a (iv) zavinění (pokud nejde o odpovědnost objektivní). Z pohledu českého práva je zajímavý a od české právní úpravy (jak současné, tak minulé) odlišný jeden z předpokladů vzniku povinnosti škodu nahradit, a to porušení chráněného zájmu, neboť české občanské právo na místo toho pracuje se znakem protiprávnosti. V ustanovení článku 2:102 PETL, které se věnuje právě chráněným zájmům však explicitně nevyplývá, že porušení chráněného zájmu musí být současně v rozporu s právem. Domnívám se, že však tato konstrukce mohla být zvolena právě s ohledem na to, že jde o právně nezávazný dokument, který současně nemá ve vztahu k protiprávnosti možnost odkázat na konkrétní právní úpravu či pracovat s právně závaznými pojmy. Na druhou stranu je v čl. 3:201, písm. e) PETL uvedeno, že při určování zda vůbec a pokud ano, tak v jakém rozsahu, má být škoda přičitatelná záležitosti rovněž na „*the protective purpose of the rule that has been violated*“, což v oficiálním českém překladu PETLu²³⁸ znamená „*ochranný účel normy, která byla porušena*“. Nezbyvá tedy než se zamyslet nad tím, zda tím jsou myšleny pouze normy právní či jiné (např. etické). Tichý²³⁹ však uvádí, že: „*Principy v současném znění nezmiňují výslovně protiprávnost, neboť někteří členové byli toho názoru, že tento výraz by mohl být matoucí.*“ Dále Tichý zdůrazňuje, že pojetí protiprávnosti je i mezi členskými státy EU často rozdílné, a to například i mezi tak blízkými jurisdikcemi jako je německá a rakouská. „*V Rakousku převažuje tzv. doktrína protiprávního jednání (Verhaltensunrechtslehre). Naproti tomu v Německu je ještě stále rozšířena tzv. doktrína protiprávního následku (Erfolgsunrechtslehre).*“²⁴⁰ Zřejmě z výše uvedených důvodů jsou chráněné zájmy v článku 2:102 pojaty velmi obecně, avšak vystihují hodnoty, které jsou evropskými demokratickými státy obecně uznávány. Dokladem toho je, že PETL považuje za hodnoty, které jsou hodny nejvyšší ochrany život, tělesnou a duševní integritu, lidskou důstojnost a svobodu²⁴¹. Z povahy ustanovení PETLu o chráněných zájmech lze rovněž dovodit, že výčet chráněných zájmů v čl. 2:102 PETLu není taxativní.

Na rozdíl od české právní úpravy (současné i minulé) se PETL velmi podrobně²⁴² věnuje dalšímu z předpokladů vzniku povinnosti nahradit škodu, a to příčinné souvislosti.

²³⁸ TICHÝ, Luboš, HRADÍLEK, Jiří, Český překlad Principů evropského deliktního práva. Dostupné z: <http://www.egtl.org/>

²³⁹ TICHÝ, Luboš. Principy Evropské skupiny deliktního práva. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3, s. 16

TICHÝ, Luboš. Principy Evropské skupiny deliktního práva. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3, s. 16

²⁴¹ Viz. článek 2:102, odst. 2 PETL.

²⁴² Příčinné souvislosti je věnována celá Hlava 3 PETLu, a to konkrétně v článcích 3:01 - 3:106.

Jako základní ustanovení pro definici příčinné souvislosti je třeba vycházet z čl. 3:301, který stanoví: „*Jednání nebo opomenutí (dále jen jednání) je příčinou škody poškozeného, jestliže by při neexistenci takového jednání škoda nevznikla*“. PETL tedy primárně vychází z tzv. teorie podmínky aneb *conditio sine qua non*²⁴³. Dále však PETL definuje speciální typy příčin, resp. speciální způsoby určení příčinné souvislosti, a to: (i) konkurenční příčiny, (ii) alternativní příčiny, (iii) potencionální příčiny a (iv) neurčitou dílčí kauzalitu. (i) Konkurenční příčinou²⁴⁴ je myšlena situace, kdy proběhne v témže okamžiku více jednání, přičemž všechna tato jednání by byla způsobilá způsobit škodu samostatně. Za takovéto situace je každé z takovýchto jednání považováno jako příčina následku samostatně²⁴⁵. (ii) Alternativní příčinou²⁴⁶ je myšlen případ konkurenční příčiny, avšak s prvkem nejistoty, které z jednání z více jednání škodu skutečně způsobilo. V takovémto případě je třeba příčinu následku uvažovat v rozsahu pravděpodobnosti, v jaké jednání mohlo škodu poškozenému způsobit. (iii) Pokud však nějaké jednání vedlo definitivně a neodvratně ke způsobení škody, následné jednání, které by samo způsobilo tu samou škodu, nebude jako potencionální příčina²⁴⁷ již považováno za příčinu následku. V případě, že dodatečné jednání však vedlo k dodatečné nebo těžší škodě, je třeba i toto jednání zohlednit. (iv) Konečně neurčitou dílčí kauzalitou²⁴⁸ je případ, kdy proběhlo více jednání, avšak je jisté, že žádné z jednání nebylo způsobilé způsobit celou škodu ani její určitelnou část samostatně. V takovémto případě je třeba předpokládat, že tato jednání přispěla ke škodě rovným dílem.

Je třeba zhodnotit, že úprava příčinné souvislosti v PETLu je jistě originální a dá se říci, že rovněž pokroková. Lze tudíž konstatovat, že takovéto podrobné zakotvení příčinné souvislosti právní normou by jistě přispělo k právní jistotě. Na druhou stranu v českém občanském právu je příčinná souvislost vymezena poměrně rozsáhle úspěšně doktrinálně a judikatorně, a tudíž nevidím jako nezbytnou nutnost její podrobnější právní zakotvení, které

²⁴³ Viz. např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo3471/2009: „*Teorie podmínky (sine qua non) stanovuje, že kauzalita mezi příčinou a následkem je tehdy, pokud by následek bez příčiny nenastal.*“

²⁴⁴ Viz. čl. 3:102 PETL: „*In case of multiple activities, where each of them alone would have caused the damage at the same time, each activity is regarded as a cause of the victim's damage.*“

²⁴⁵ Příkladem může být situace, kdy dva samostatní bulvární reportéři ve stejném okamžiku zveřejní defamující nepravdivé články, které způsobí poškozenému nemajetkovou újmu. Pokud každý z článků je schopen vzniklou nemajetkovou újmu způsobit samostatně, plně odpovědní budou oba dva reportéři.

²⁴⁶ Viz. čl. 3:103, odst. 1 PETL: „*In case of multiple activities, where each of them alone would have been sufficient to cause the damage, but it remains uncertain which one in fact caused it, each activity is regarded as a cause to the extent corresponding to the likelihood that it may have caused the victim's damage.*“

²⁴⁷ Viz. čl. 3:104, odst. 1 PETL: „*If an activity has definitely and irreversibly led the victim to suffer damage, a subsequent activity which alone would have caused the same damage is to be disregarded.*“

²⁴⁸ Viz. čl. 3:105 PETL: „*In the case of multiple activities, when it is certain that non of them has caused the entire damage or any determinable part thereof, those that are likely to have (minimally) contributed to the damage are presumed to have caused equal shares thereof.*“

by v praxi mohlo vést k minimalizaci možnosti přihlížení k individuálním specifickým jednotlivých případů.

Náhradou škody dle čl. 10:101 PETLu je: „peněžní platba, která má nahradit poškozenému škodu, jinak řečeno navrátit ho do stavu, pokud to jen penězi jde, ve kterém by byl, když by škodlivé jednání nebylo spácháno.“ PETL tedy jak u majetkové, tak i nemajetkové škody preferuje finanční náhradu škody. Náprava navrácením do původního stavu je možná pouze, pokud (i) to poškozený požaduje, (ii) je - li to možné a (iii) nepředstavuje to příliš velké břemeno pro druhou stranu²⁴⁹. Účelem náhrady škody dle PETL je především kompenzace²⁵⁰. Zatímco v českém občanském právu je vzhledem k primárně satisfakční funkci v případě nemajetkové újmy (škody) užíván pojem odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění, PETL s tímto pojmem nepracuje a v jeho obecných ustanoveních (vztahujících se rovněž k nemajetkové újmě) pracuje pouze s pojmem kompenzace. A právě zde je Vlasákem²⁵¹ spatřován problém: „Na rozdíl od náhrady škody na majetku, kdy poškozený předmět má zpravidla určitou ekonomickou hodnotu a lze tak minimálně s odkazem na trh zjistit výši materiální škody, neexistuje oficiálně trh s takovými hodnotami, jako je zdraví, svoboda či lidská důstojnost.“

Dílicí ustanovení týkající se odškodňování obsahuje rovněž Smlouva o fungování Evropské Unie²⁵², která ve svém článku 340 stanoví, že: „V případě mimosmluvní odpovědnosti nahradí Unie v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států škody způsobené jejími orgány nebo jejími zaměstnanci při výkonu jejich funkce.“ Toto ustanovení je v praxi však velmi problematické, neboť vzhledem k současné rozdílnosti deliktního soukromého práva v různých členských státech EU, není možné s jistotou určit, o jaké společné zásady má vlastně jít. V srovnávacích pracích zabývajících se touto problematikou však Tichý²⁵³ spatřuje problém, a to takový, že: „...každý ze soudců je ovlivněn vlastní představou deliktního práva.“

Vzhledem k tomu, že náhrada újmy není na úrovni EU komplexně právně závazně upravena, v případě výskytu mezinárodního prvku v odškodňovacím sporu v rámci EU je třeba při určení rozhodného práva vycházet z evropských kolizních norem. Ve věci civilních

²⁴⁹ Viz. čl. 10:104 PECL.

²⁵⁰ Viz. čl. 10: 101 PETL: „Damages are money payment to compensate the victim...“

²⁵¹ VLASÁK, Michal. *Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku*. Jurisprudence ročník 2009, č. 4

²⁵² Smlouva o fungování Evropské unie 2012/C 326/01

²⁵³ TICHÝ, Luboš. *České deliktní právo ve světle vývojových tendencí*. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3, s. 56

deliktů je třeba vycházet z nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II). Toto nařízení určuje rozhodné právo primárně kritériem místa vzniku škody²⁵⁴. Pokud má však škůdce a poškozený bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země. Pokud však ze všech okolností případu vyplývá, že civilní delikt je úžeji spojen s jinou zemí, použije se právo této země. Za podmínek uvedených v kapitole IV, čl. 14 nařízení Řím II²⁵⁵ si strany rovněž mohou zvolit rozhodné právo. V případě smluvních závazků se pro určení rozhodného práva použije Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), kde je preferováno určení rozhodného práva dohodou smluvních stran.

Na procesní stránku sporů týkajících se odškodňování se použije Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1215/2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I. bis). Toto nařízení určuje obecná pravidla pro určení příslušného soudu, přičemž primárním kritériem je místo bydliště žalovaného. Dále nařízení určuje ve vztahu k oblasti odškodňování zvláštní soudní příslušnost pro:

(i) Věci týkající se smluv; zde je hlavním kritériem pro určení příslušnosti místo plnění závazku.

(ii) Věci týkající se odpovědnosti za nezákonné jednání; zde je hlavním kritériem pro určení příslušnosti místo vzniku škody.

(iii) Pokud jde o žaloby ve věcech náhrady škody, která vznikla trestným činem, místně příslušným bude soud projednávající trestný čin.

Oddíl III. Nařízení Brusel I bis určuje speciální příslušnost pro pojistně právní spory, ve kterých je hlavním kritériem určení místní příslušnosti místo bydliště, avšak jde - li o pojištění odpovědnosti či pojištění nemovitosti, může být pojistitel žalován u soudu dle místa vzniku škodní události. Ve spotřebitelských sporech jsou spotřebitelé zvýhodněni tím způsobem, že mohou žalovat u soudu dle bydliště spotřebitele (žalobce). Oddíl 7 Nařízení Brusel I bis rovněž umožňuje dohodnout se na místní příslušnosti, a dále také specifikuje náležitosti, které tato dohoda musí splňovat. Rozhodnutí Brusel I bis umožňuje uznání

²⁵⁴ Kap. II, čl. 4, odst. 1: „*Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projevily nepřímé následky této skutečnosti.*“

²⁵⁵ Strany si mohou zvolit právo, kterým se bude řídit jejich mimosmluvní závazkový vztah a) dohodou, která byla uzavřena poté, co došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nebo b) dohodou, která byla svobodně sjednána před tím, než došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, v případě, že všichni účastníci jednají v rámci své podnikatelské činnosti.

soudního rozhodnutí vydaného v jiném členském státě EU bez zvláštního uznávacího řízení. Rozhodnutí vydané soudem členského státu EU může být vykonáno v jiném členském státě EU aniž by bylo vyžadováno prohlášení vykonatelnosti. Uznání a výkon rozhodnutí může být však v souladu s čl. 45 a násl. odepřen (i) je - li to v rozporu s veřejným pořádkem, (ii) jestliže žalovanému nebyla s dostatečným předstihem doručena žaloba či jiná obdobně důležitá listina, (iii) je-li rozhodnutí neslučitelné s rozhodnutím vydaným v dožádaném členském státě mezi týmiž stranami, etc. Právě odepření uznání a výkonu rozhodnutí pro rozpor s veřejným pořádkem je kruciólním tématem ve vztahu k uznání a výkonu rozhodnutí přiznávající tzv. sankční náhradu újmy. Tomuto se však budu věnovat dále v příslušné kapitole.

Nelze rovněž opomenout významnou roli Soudního dvoru EU při tvorbě práva EU a to rovněž v oblasti odškodňování. Klíčovým rozsudkem Soudního dvoru EU ve věci náhrady škody je rozsudek Frankovich²⁵⁶, na základě kterého je členský stát EU povinen nahradit jednotlivci škodu, která mu vznikla tím, že členský stát řádně a včas neinkorporoval do svého právního řádu směrnici.

Obecně je třeba však konstatovat, že právo odškodňování v právu EU v současné době postrádá ucelenou právní úpravu. Jednotlivé směrnice (popřípadě nařízení), které se alespoň z části odškodňovacího práva týkají, nejsou postaveny na určitém generálním podkladu, a i z tohoto důvodu se podmínky odškodňování v jednotlivých zemích EU mohou lišit. Zejména jednotlivé směrnice jsou rovněž často různými členskými státy EU vykládány odlišně. S ohledem na probíhající globalizaci by však jednotná evropská úprava práva odškodňování byla jistě užitečná a je jen otázkou času, kdy členské státy dojdou v této oblasti ke konsenzu. Je třeba konstatovat, že tento proces může být do jisté míry urychlen vystoupením Velké Británie z Evropské unie, neboť Velká Británie byla jediným státem EU s anglosaským právním systémem, který je založen zejména na soudcovském právu²⁵⁷. *Pro futuro* tedy evropským legislativcům odpadne problém hledání kompromisu mezi odlišnými zásadami a instituty anglo-saského a kontinentálního právního systému.

²⁵⁶ Rozsudek Soudního dvoru EU C-6/90 ze dne 19. 11. 1991

²⁵⁷ Ač například v rakouském právu má soudcovské právo rovněž své místo. Viz. KARNER, Ernst. *Reforma rakouského práva odpovědnosti za škodu*. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva delikttní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3, s. 35: „Kauzalita a zavinění jsou (vloř. poznámka ŽH - v ABGB) pouze zmíněny. ABGB proto přispívá k řešení existujících problémů často jenom v omezené míře. Tato skutečnost vedla k tomu, že rakouská úprava odpovědnosti je dnes z velké části představována soudcovským právem.“

6 Sankční aspekt náhrady újmy

6.1 Pojem sankční náhrady újmy

Black's law dictionary²⁵⁸ definuje *punitive damages*, tedy americkou sankční náhradu újmy jako: „*Damages awarded in addition to actual damages when the defendant acted with recklessness, malice or deceit.*“, což lze přeložit jako náhradu přiznávanou nad rámec skutečně vzniklé újmy, a to v případě, kdy žalovaný jednal bezohledně, škodolibě či lstivě. Americké *punitive damages* jsou přiznávány za účelem potrestání a odstrašení škůdce a nejsou obecně přípustné v případě náhrady újmy vzniklé porušením smluvní povinnosti.²⁵⁹ Oxford law dictionary²⁶⁰ k anglickému ekvivalentu obdoby amerických *punitive damages* uvádí: „*In exceptional cases in tort (but never in contract), exemplary damages may be given to punish the defendant's wrongdoing.*“ Anglické *exemplary damages* mohou být tedy výjimečně přiznány v případě újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu (ale nikdy ne v případě újmy vzniklé porušením smlouvy), a to za účelem potrestání škůdce a protiprávního jednání. Právě Velká Británie a USA jsou současnou kolébkou tzv. sankční náhrady újmy. Wilcox uvádí na pravou míru, že: „...koncept sankční náhrady újmy v USA, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu má své kořeny v anglickém právu.“²⁶¹ Historicky se však sankční náhrada újmy či její jednotlivé elementy vyskytovaly již v jiných a o mnoho starších právních jurisdikcích, přičemž pravděpodobně nejstarší zmínku lze spatřovat již v Chammurapího zákoníku²⁶². Jak uvádí Živělová²⁶³: „*Rovněž chetitské zákony, hinduistický Mannův zákoník a samotné římské právo obsahovaly v úpravě náhrady újmy sankční prvky.*“ Je však třeba konstatovat, že právě americká a anglická soudní rozhodnutí jsou hlavními zdroji a prameny poznání institutu sankční náhrady újmy. Právní řády kontinentální Evropy

²⁵⁸ GARNER, A. Bryan. *Black's law dictionary. Eight edition.* USA, St. Paul: 2007, ISBN: 0-314-15199-0, s. 418

²⁵⁹ Tamtéž, s. 419.

²⁶⁰ LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition.* Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3, s. 133

²⁶¹ WILCOX, Vanessa. *Punitive damages in England.* In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives.* Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 8: „...the concept of punitive damages in the United States, Canada, Australia and New Zeland is rooted in English law.“

²⁶² Viz. OWEN, David G. *Punitive damages Overview, Functions, Problems and Reform.* Villanova Law Review. vol. 39. no 2 (online) 1994. Dostupné z <http://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2869&context=vlr>, s. 6

²⁶³ ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4, s. 24

jsou však k sankční náhradě újmy spíše zdrženlivé. Jak uvádí Koziol²⁶⁴: „Odborníci z kontinentální Evropy velmi často tvrdí, že principy kontinentálního právního systému nedovolují přijetí institutu sankční náhrady újmy.“ Odbornou veřejností jsou za tyto rozdílnosti a problémy považovány zejména tato dogmata: (i) sankce nejsou typické pro oblast civilního práva a jsou doménou práva trestního a správního²⁶⁵, (ii) v důsledku přiznání vyšší náhrady újmy dochází na straně poškozeného k bezdůvodnému obohacení²⁶⁶, (iii) skutečnost, že případné rozhodnutí o sankční náhradě újmy v občanském řízení může představovat porušení zásady *ne bis in idem*²⁶⁷ a konečně (iv) sankční náhrada újmy je nepředvídatelná. Těmito problémy se zabývají téměř všechny státy kontinentální Evropy. Závěry jednotlivých evropských zemí však nejsou vždy zcela totožné, ač velké rozdíly bychom hledali marně. Obecně však nelze říci, že by se v kontinentálním evropském prostředí dalo hovořit o sankční náhradě újmy, ale spíše o sankčních aspektech její náhrady, které se nenápadně ať již prostřednictvím jednotlivých soudních rozhodnutí či prostřednictvím novelizací či přijímání nových občanských zákoníků do právních řádů a právního povědomí vtělují. Je pravdou, že často z individuálních důvodů zvláštního zřetele hodných bez výslovné opory sankční náhrady újmy v zákoně soudy přiznají jako náhradu újmy vyšší částku, a to například v případě zásahu do osobnostních práv. Tento stav označuje Koziol²⁶⁸ jako tzv. *Hidden acceptance* tedy skryté přijetí sankční náhrady újmy či alespoň určitých sankčních aspektů její náhrady.

6.2 Vybrané problémy sankční náhrady újmy v kontinentálním právním systému

V této kapitole si níže dovoluji poukázat na nejzásadnější problémy související s možným přijetím konceptu sankční náhrady újmy do právních řádů kontinentálního typu a dále upozorním na další odbornou veřejností diskutované problémy na téma sankční náhrady újmy či sankčních aspektů náhrady újmy.

²⁶⁴ KOZIOL, Helmut. Punitive Damages: Admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 282

²⁶⁵ ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4, s. 29

²⁶⁶ tamtéž

²⁶⁷ Viz. KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337*. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 3

²⁶⁸ Viz. KOZIOL, Helmut. Punitive Damages: Admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

6.2.1 Sankce v soukromém právu

Jedním z argumentů proti přípustnosti sankční náhrady újmy v kontinentálním právu je tvrzení, že sankce nejsou typické pro oblast kontinentálního civilního práva, ale jsou doménou práva trestního a správního²⁶⁹. S tímto tvrzením je třeba však polemizovat, neboť i v občanském právu se lze se sankcemi setkat. Jako příklad občanskoprávních sankcí v českém právu lze uvést například smluvní pokutu²⁷⁰, pořádkovou pokutu ukládanou v občanském soudním řízení v případě, kdy účastník řízení hrubě ztěžuje postup řízení²⁷¹, pokutu jako jednu z forem výkonu rozhodnutí²⁷², možnost uložení napomenutí orgánem sociálně - právní ochrany dětí či soudem dítěti, rodiči či tomu, kdo narušuje řádnou péči o dítě²⁷³ či v neposlední řadě povinnost prodlévajícího dlužníka zaplatit úrok z prodlení²⁷⁴. Možnost uložení sankce i v občanském právu pramení mimo jiné také již z teoretického chápání struktury právní normy. Beran²⁷⁵ totiž uvádí, že: „*Pojmové znaky právní normy, včetně normy občanskoprávní, korespondují s jejími strukturálními částmi. Preskriptivnost je vyjádřena v dispozici, obecnost v hypotéze a vynutitelnost v sankci.*“ Sankce tedy v občanském právu samozřejmě mají své místo, nicméně možnost jejich uložení je třeba vždy zkoumat s ohledem na zásady a principy tohoto právního odvětví a k nim vztahující se proporcionalitu. V tomto argumentu tedy ve vztahu k sankční náhradě újmy nespátřuji zásadní problém, samozřejmě v případě splnění požadavku přiměřenosti.

6.2.2 Bezdůvodné obohacení

Jako další problém vztahující se k sankční náhradě újmy je v případě jejího přiznání možný vznik bezdůvodného obohacení. Dle Kavěny a Bartoškové totiž poškozený, pokud je mu uhrazena nejen skutečně vzniklá újma, ale i částka navíc (jako sankce), je obohacen nad rámec náhrady skutečně vzniklé újmy²⁷⁶. Aby bylo možné toto tvrzení potvrdit či vyvrátit, je třeba se blíže zabývat pojmy právní důvod a bezdůvodné obohacení. Beran²⁷⁷ s odkazem na

²⁶⁹ ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4, s. 29

²⁷⁰ § 2048 OZ

²⁷¹ § 53 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

²⁷² § 351 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

²⁷³ § 925 OZ

²⁷⁴ § 1970 OZ

²⁷⁵ BERAN, Krarel. Hlava pátá: Normy občanského práva. In DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8, s. 129

²⁷⁶ KAVĚNA Martin, BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody*, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 3

²⁷⁷ BERAN, Krarel. Hlava pátá: Normy občanského práva. In DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8, s. 130

účinný občanský zákoník uvádí, že: „Právní důvod (titul) vzniku závazku je objasněn v § 1723, podle kterého vzniká závazek mj. ze smlouvy, z protiprávního činu nebo jiné právní skutečnosti, která je k tomu dle právního řádu způsobilá.“ § 2991 OZ stanoví, že: „Kdo se na úkor jiného bez **spravedlivého důvodu** obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil (odst. 1). *Bez důvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám (odst. 2).*“ Korektiv spravedlivosti zákonodárce do tohoto ustanovení nově včlenil po vzoru právní úpravy švýcarské, nizozemské, španělské či portugalské²⁷⁸. K tomu zákonodárce uvádí, že: „*Jaké obohacení je ospravedlněné a jaké nikoli, nelze usuzovat jen z existence nebo neexistence právního důvodu, ale i ze zásad slušnosti a zvyklostí soukromého života*“²⁷⁹.“ Porušení určité zákonem stanovené povinnosti škůdcem je tedy právním důvodem ke vzniku povinnosti škůdce nahradit vzniklou újmu. Právě o tento právní důvod se bude poškozený opírat při vymáhání svého nároku na náhradu újmy. Bude však tento právní důvod dostatečně silný k tomu, aby dosahoval až na situaci, kdy poškozený například z důvodu zavrženíhodného jednání škůdce obdrží více, než jaká újma mu skutečně vznikla? Je třeba konstatovat, že pokud bychom dospěli k názoru, že nikoliv, může nově absenci právního důvodu v této části „nadkomezace“ odůvodňovat právě kritérium spravedlnosti. Pokud bulvární deník úmyslně za účelem maximalizace svého zisku zveřejní nepravdivý dehonestující článek zasahující do osobnostního práva člověka, není přeci jen spravedlivé, aby poškozený dostal trochu více? Ač argument vzniku bezdůvodného obohacení v případě sankční náhrady újmy představuje zcela jistě jeden ze závažnějších problémů, pro něž by se teoreticky sankční náhrada újmy v kontinentálním právním systému dala odmítnout, je třeba konstatovat, že současná česká liberálnější úprava bezdůvodného obohacení přípustnosti sankční náhrady újmy spíše napomáhá.

6.2.3 Ne bis in idem

Kavěna s Bartoškovou²⁸⁰ uvádí další problém, a to takový: „...zda případné rozhodnutí o exemplární náhradě škody²⁸¹ v občanském soudním řízení může představovat porušení zásady *ne bis in idem* (zákazu dvojího potrestání za stejný čin), pokud by byl viník již dříve sankcionován v přestupkovém nebo trestním řízení za stejné jednání. Nebo naopak -

²⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 581

²⁷⁹ tamtéž

²⁸⁰ KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody*, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 3

²⁸¹ Pozn. text je psán za účinnosti OZ 1964.

pokud byl dříve vydán rozsudek v civilní věci (který počítal s „potrestáním“ viníka formou exemplární náhrady škody), tak by takový rozsudek mohl bránit uložení trestu v pozdějším trestním řízení...“ Je třeba konstatovat, že pokud by škůdcovo jednání nedosahovalo takové závažnosti a společenské škodlivosti, že by se uplatnila zásada subsidiarity trestní represe a nebylo by možné dané jednání kvalifikovat ani jako přestupek, tento problém samozřejmě odpadá. V opačném případě je však odpověď na otázku výrazně složitější. Pro inspiraci považuji za vhodné uvést, jak je tento problém řešen ve státech anglosaského právního systému. V anglickém rozhodnutí *Rooks vs. Barnard*²⁸² je vyjádřen názor, že skutečnost, že byl žalovaný již potrestán v trestním řízení či mu byla dříve uložena jiná sankce, je jedním faktorů, který by soud měl zohlednit při rozhodování o sankční náhradě újmy. Dá se však říci, že skutečnost předchozího potrestání v trestním řízení není obecně překážkou přiznání sankční náhrady újmy. Příslušné rozhodnutí však musí vždy zohlednit konkrétní okolnosti daného případu. Existují soudní rozhodnutí, ve kterých soud uzavřel, že potrestání škůdce v trestním řízení bylo dostatečné²⁸³ a přiznání sankční náhrady újmy tudíž není namístě. Naproti tomu v případě *Asghar v Ahmed*²⁸⁴ vyjádřil soud opačný názor. V posuzovaném případě pronajímatel nezákonně vystěhoval z bytu nájemce, ovšem za okolností, kdy pronajímatel současně nájemce neúměrně obtěžoval. Trestní soud odsoudil pronajímatele za spáchání trestného činu nezákonně vystěhování a jako trest mu uložil povinnost zaplatit pokutu. Současné přiznání sankční náhrady újmy však bylo odůvodněno tím, že pokuta se vztahovala k aktu nezákonněho vystěhování a vzhledem k naprosto pobuřujícímu a šikanóznímu chování pronajímatele, je přiznání sankční náhrady újmy na místě. Ve vztahu k Spojeným státům americkým *Kavěna s Bartoškovou*²⁸⁵ uvádějí, že: *„Zásada ne bis in idem (v americkém právu tzv. zákaz „double jeopardy“) je chápána restriktivně a má se za to, že se vztahuje jen na trestněprávní řízení. Zákaz dvojího trestněprávního postihu za tentýž čin tedy nevylučuje exemplární náhradu škody v rámci občanského soudního řízení. Z hlediska amerických soudů slouží občanskoprávní a trestní sankce odlišným účelům: zatímco trestní sankce (odnětí svobody, peněžitý trest) mají za cíl odčinit křivdu vůči veřejnosti, občanskoprávní sankce, včetně exemplární náhrady škody, mají za cíl odčinit křivdu vůči poškozenému.“* V českém právní prostředí je dle mého názoru třeba odlišit situace, kdy o náhradě újmy rozhoduje soud v trestním řízení nebo v civilním řízení. Pokud by se poškozený se svým nárokem na náhradu

²⁸² *Rooks v. Barnard*, věc 1964 A. C. 1129(H. L.)

²⁸³ Např. *Archer v Brown* (1985) QB 401, 423, *AB v South West Water Services Ltd.* (1993) QB 507

²⁸⁴ *Asghar v Ahmed* (1985) 17 HLR 25, 29

²⁸⁵ KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody*, *Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337. 12/2013*. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 9

újmou přihlásil do trestního řízení a důkazní situace ohledně újmy by byla taková, že by o její náhradě mohl rozhodnout soud v trestním řízení, dalo by se *de lege ferenda* uvažovat o tom, že by trestní soud mohl mít povinnost uložený trest se sankční náhradou újmy vedle sebe zohlednit tak, aby v souhrnu k dvojitmu potrestání nedošlo. Je ovšem třeba podotknout, že k rozhodnutí o sankční náhradě újmy by zřejmě bylo nezbytné provádět rozsáhlejší dokazování, které by mohlo neúměrně prodloužit délku trestního řízení, což by nebylo žádoucí. V případě, že by byl poškozený se svým nárokem odkázán do občanskoprávního řízení, a nebo pokud by se poškozený se svým nárokem do trestního řízení vůbec nepřihlásil a rovnou by se obrátil na civilní soud, by byla však situace byla ještě složitější. Soud v občanskoprávním řízení je při svém rozhodování vázán rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal²⁸⁶. Občanský soudní řád výslovně nestanoví, že by soud v občanskoprávním řízení byl vázán též výrokem trestního rozhodnutí o uložení trestu. Otázkou však zůstává, zda je v pravomoci soudu v občanském soudním řízení polemizovat nad tím, zda trest uložený v trestním řízení byl pro škůdce dostatečný či nikoliv a toto uvážení vzít v potaz při rozhodování o přiznání či nepřiznání náhrady újmy, příp. její výše. Ač se tato otázka může v současnosti jevit jako *science fiction*, je velmi pravděpodobné, že se touto otázkou budou muset soudy zabývat, neboť vzhledem k znění § 2957 občanského zákoníku²⁸⁷ lze předpokládat, že jím předvídaná skutková podstata bude současně naplňovat například trestný čin pomluvy dle § 184 trestního zákoníku²⁸⁸ či i závažnější formy trestné činnosti. Pokud k tomu dojde, dalo by se přiměřeně inspirovat argumentací anglickou²⁸⁹, případně i americkou²⁹⁰. Tak či onak je třeba konstatovat, že vyřešení této otázky je velmi náročné, neboť do jisté míry stírá hranici mezi občanským a trestním právem, což není v kontinentálním právním systému obvyklé.

²⁸⁶ § 135 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

²⁸⁷ § 2957 OZ: „Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavou hrozba nebo jiná příčina vyvolala.“

²⁸⁸ § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: „Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobitelný značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok (odst. 1). Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem (odst. 2).“

²⁸⁹ Tedy, že vyšší výše náhrady újmy je přiznána proto, že zavrženíhodné jednání škůdce ještě o trochu přesahuje naplněnou skutkovou podstatu trestného činu (ale zase ne o tolik, aby šlo například o naplnění kvalifikované skutkové podstaty), a proto je zde na místě civilní sankce.

²⁹⁰ Tedy, že civilní sankce v podobě vyšší náhrady újmy sleduje odčinění krivdy vůči jednotlivci, zatímco trestní sankce sleduje odčinění krivdy vůči veřejnosti.

6.2.4 Nepředvídatelnost

Živělová²⁹¹ uvádí, že: „*Jako další argument proti punitive damages bývá uváděna nepředvídatelnost jejich výše.*“ Současné však dodává, že právě v určité nepředvídatelnosti však tví jejich nejvyšší síla²⁹². S tímto tvrzením se dá do jisté míry ztotožnit, neboť předmětná sankce zde nastupuje v důsledku úmyslného zavrženíhodného jednání škůdce, například úmyslným zveřejněním difamujících nepravdivých informací za účelem zisku. Pokud by v takovýchto případech byla výše náhrady újmy zcela předvídatelná, škůdce by si mohl předem spočítat, zda se mu jeho jednání vyplatí, což není žádoucí. Pokud však mluvíme o náhradě újmy se sankčním aspektem v kontinentálním právu, lze určitá, ač často obecná kritéria pro určení výše takovéto náhrady spatřovat přímo v zákonném textu, ze kterého soudce vychází. O zjevné právní nejistotě tudíž v tomto případě hovořit nelze, o to více, pokud tato kritéria jsou a budou postupně konkretizována judikaturou.

6.2.5 Sankční náhrada újmy a pojištění

Zajímavá je otázka, zda může být sankční náhrada újmy, resp. náhrada újmy se sankčním aspektem předmětem pojištění. Tuto otázku řešil anglický Court of Appeal v rozhodnutí *Lancashire County Council v. MMI*²⁹³, ve kterém uzavřel, že takovéto pojištění by bylo v rozporu s veřejným pořádkem. Ebert²⁹⁴ uvádí, že polovina států USA pojištění sankční náhrady újmy zakazuje. Ač by jistě bylo možné najít četné argumenty pro i proti, domnívám se, že již ze samotného smyslu a účelu sankční náhrady újmy, nelze s jejím pojištěním souhlasit, neboť hlavním účelem sankční náhrady újmy je v rámci možností soukromého práva potrestat škůdce za jeho většinou zavrženíhodné jednání. V případě, že by za škůdce hradila tuto platbu pojišťovna, by však sankce jako taková ztrácela smysl, neboť škůdce by jí de facto nepocítil. Ač se to může zdát poněkud překvapivé, postoj pojišťoven k sankční náhradě újmy lze vyjádřit jako tichý souhlas²⁹⁵. Na druhou stranu se tomuto postoji nelze příliš divit, neboť pojišťovací domy zcela nepochybně v pojištění sankční náhrady újmy vidí příležitost k navýšení pojistného.

²⁹¹ ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4, s. 29

²⁹² taméž

²⁹³ *Lancashire county council v Municipal mutual insurance ltd*: Ca 3 Apr 1996

²⁹⁴ EBERT, Ina. *Punitive damages and liability insurance* In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 213

²⁹⁵ VLASÁK, Michal. *Sankční náhrada škody na pozadí mezinárodní konference*. Právní rozhledy, ročník 2008, č. 24, s. 924

6.2.6 Sankční aspekt při odčinění nemajetkové újmy v penězích a uvážení soudů

Ač se v zemích kontinentální Evropy nedá o sankční náhradě újmy jako takové hovořit, v mnoha evropských státech lze vysledovat určitou toleranci k možné aplikaci sankčního principu v případě zásahu do osobnostních práv. Borgetti²⁹⁶ s odkazem na situaci ve Francii uvádí, že v případě náhrady za zásah do osobnostního práva přizná soud poškozenému obvykle vyšší částku, pokud škůdce do tohoto práva zasáhl úmyslně za účelem zisku. Koziol²⁹⁷ k francouzské situaci uvádí, že je mezi francouzskými právníky a akademiky známo, že francouzské soudy občas vyčíslí vyšší přiznané náhrady nikoliv pouze na základě újmy skutečně poškozenému vzniklé, ale zohledňují také chování škůdce, a to za účelem jeho potrestání v případě úmyslného a pohrdlivého zásahu do práv poškozeného. Ve vztahu k německé situaci Jansen s Rademacherem²⁹⁸ uvádějí, že osoba, která vědomě využije osobnostního práva někoho jiného za účelem dosažení zisku nemůže předpokládat, že bude oprávněna si takový zisk ponechat. V případě určení náhrady za zásah do osobnostního práva v právním prostředí švédském mohou soudy například přihlížet k tomu, zda škodné jednání způsobilo vážný strach ze ztráty života nebo k tomu, zda škodné jednání vyplývalo z určitého zneužití důvěry²⁹⁹. Ač se může zdát, že výše uvedené případy jsou aplikací sankční funkce, nemusí tomu být nutně vždy. Zásadním problémem v případě vyčíslení peněžité náhrady za zásah do osobnostních práv je skutečnost, že hodnoty jako je například soukromí či svoboda nelze totiž dost dobře změřit. Právě z tohoto důvodu je výše náhrady ponechávána ve velké míře na uvážení soudů. V některých zemích lze sledovat, že určitá, většinou však obecná vodítka pro určení takovéto náhrady stanoví přímo zákon, v ostatních případech tato kritéria dovozuje zejména judikatura. I tak se však v jinak podobných případech mohou přiznané částky lišit, což zakládá pochybnost o tom, zda v rozhodnutích, jež přiznávají vyšší částku, není obsažen určitý sankční aspekt, ač skrytý. Lze konstatovat, že tomu tak být může i nemusí. V tomto směru je třeba zejména apelovat na to, aby každé rozhodnutí bylo řádně a pečlivě odůvodněno, aby nevznikla pochybnost o spravedlnosti přiznané částky, aby bylo

²⁹⁶ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 65

²⁹⁷ KOZIOL, Helmut. Punitive Damages: Admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 284

²⁹⁸ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 81

²⁹⁹ ASKELAND, Bjarte. Punitive damages in Scandinavia. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 120

možné hledat a sjednocovat vodítka, která by pro vyčíslení náhrady nemajetkové újmy v případě zásahu do osobnostního práva měla být právně relevantní, a která by nám mohla odpovědět na otázku, zda zde může mít náhrada újmy funkci sankční, a pokud ano, tak v jakých případech.

6.2.7 Ekonomický pohled

Ač ekonomická analýza práva není v České republice odvětvím příliš rozšířeným, považuji za nezbytné, byť jen okrajově, se jí ve vztahu k náhradě újmy (a to i té sankční) dotknout, neboť nám poskytuje poněkud odlišný, avšak o to více zajímavý pohled na danou problematiku.

Z pohledu ekonomické analýzy deliktního práva není kompenzace vnímána jako cíl, ale je považována za prostředek k snižování nákladů³⁰⁰. Delikty jsou obecně (na rozdíl od závazků založených například smlouvou) spojeny s vysokými transakčními náklady z důvodu nedostatku informací. Například nemusí být známo, kdo je škůdce nebo poškozený či poškozených může být příliš mnoho. K tomu, abychom se k těmto neznámým informacím dobrali, by bylo nutné často vynaložit neúměrně vysoké náklady³⁰¹. V ekonomické analýze deliktního práva jsou důležitými pojmy náklady nehody a náklady opatrnosti (tedy náklady, které je třeba vynaložit, aby k nehodě ideálně nedošlo). Obecně platí, že čím více je člověk opatrnější, tím menší je riziko vzniku újmy a naopak. Křížka³⁰² však uvádí, že: „*Je třeba si však uvědomit, že samotná opatrnost nás něco stojí. S vysokou mírou opatrnosti jsou spojeny vyšší náklady. Budeme hovořit o (společenských) nákladech opatrnosti. Bezpečnější automobil je samozřejmě dražší. Nákladem je i fakt, že řidič nemůže vyřizovat jinou práci po telefonu či že musí jet pomalu. Do společenských nákladů musíme zařadit také náklady na moderní infrastrukturu, opravy silnic, preventivní kampaň proti alkoholu za volantem či kvalitní práci autoškol a policejních orgánů vyšetřujících přestupky.*“ Křížka³⁰³ rozlišuje z pohledu ekonomické analýzy práva tři typy deliktní odpovědnosti. (i) Nulová odpovědnost spočívá v tom, že nikdo nenesení odpovědnost za vznik újmy. Vzhledem k tomu, že škůdce není nikdy povinen hradit újmu, nemá důvod k tomu být opatrný a nemá tak žádné opatrnostní náklady. Pokud by újma vznikla, pocítil by ji plně poškozený, který je z tohoto

³⁰⁰ VISSCHER, Louis. Economic analysis of punitive damages. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 219

³⁰¹ KRÍŽKA, Vít. *Ekonomická analýza práva: deliktní odpovědnost* (online). Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ekonomicka-analyza-prava-deliktni-odpovednost>

³⁰² tamtéž

³⁰³ tamtéž

důvodu motivován opatrnostní náklady vynakládat (na rozdíl od škůdce). (ii) Příklad striktní odpovědnosti je naprosto opačný. V tomto případě je škůdce vždy povinen nahradit veškerou újmu bez ohledu na své zavinění. Poškozený tedy v tomto případě nemá žádnou motivaci k tomu chovat se opatrně a vynakládat tak jakékoliv opatrnostní náklady (na rozdíl od škůdce), neboť ví, že újma mu bude vždy nahrazena. Neefektivitu absence opatrnosti poškozeného Křížka uvádí na případu, kdy byla chodcům v roce 2009 dána absolutní přednost na přechodech a řidiči byli odpovědní za sražení chodce bez ohledu na vynaloženou míru opatrnosti (tak jak tomu bylo v minulosti). Vzhledem k tomu, že chodci věděli, že řidič bude odpovědný vždy, začali být méně opatrní, což mělo ale za následek více sražených chodců.

(iii) Za nejefektivnější typ deliktní odpovědnosti Křížka³⁰⁴ označuje odpovědnost za protiprávní jednání, tedy případ, kdy škůdce bude mít povinnost nahradit újmu, pokud ji způsobí svým protiprávním jednáním. V tomto případě je vyžadován určitý standard opatrnosti, jak ze strany škůdce, tak ze strany poškozeného. Náklady opatrnosti jsou zde rozděleny mezi škůdce a poškozeného.

Visscher³⁰⁵ uvádí, že jeden z ekonomických důvodů ospravedlňujících sankční náhradu újmy vychází z toho, že pravděpodobnost, že budou uznáni odpovědní všichni skuteční škůdci, je v reálném životě nemožná, neboť překážek k naplnění tohoto ideálu je mnoho (např. neunesení důkazního břemene poškozeným, odrazení poškozeného jít vůbec do soudního sporu pro drahost nákladů či například z důvodu, že z nedostatečného majetku škůdce stejně nebude možné vysouzenou pohledávku plně uspokojit). Povinnost škůdce zaplatit více než je čistá kompenzace tak může být vnímána jako přímo úměrná skutečnosti, že pravděpodobnost, že bude škůdce za vznik újmy skutečně uznán odpovědným je rozhodně pod 100%.

Hrozba sankční náhradou újmy motivuje potencionálního škůdce k tomu chovat se po právu, neboť tím může ušetřit. Visscher³⁰⁶ toto tvrzení demonstruje na příkladu, kdy potencionální škůdce má zájem o automobil souseda. V případě, že se potencionální škůdce pokusí se sousedem na odkupu jeho vozu domluvit, může mít štěstí na to, že soused si auta cení méně, než kolik je jeho tržní či obvyklá hodnota. Naproti tomu pokud škůdce auto ukradne, soudce o tom, že si soused auta cení méně nebude vědět a škůdce se tedy o tuto

³⁰⁴ tamtéž

³⁰⁵ VISSCHER, Louis. Economic analysis of punitive damages. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 222-223

³⁰⁶ tamtéž, s. 228-229

možnost ušetření připraví a naopak bude povinen za své zavrženíhodné jednání povinen zaplatit na sankční náhradě újmy další částku navíc.

Institut sankční náhrady újmy může být z ekonomického pohledu výhodnější také pro stát (ve vztahu k sankcionování škůdce), neboť trestní řízení je pro stát finančně nákladnější než civilní, kde je větší část nákladů přenesena na účastníky řízení³⁰⁷.

Závěrem k této kapitole je třeba uvést, že výše nastíněné ekonomické důvody zcela jistě nemohou být samy o sobě argumenty sankční náhradu újmy ospravedlňujícími, neboť ekonomická analýza práva do jisté míry postrádá zohlednění právně - teoretických přístupů a zásad, na kterých jsou jednotlivá právní odvětví založena. Domnívám se však, že ve stále více komercializovaném světě je jistě na místě při tvorbě právních předpisů k jejich ekonomické analýze přihlížet, neboť právě tato může přispět k tomu, aby vymáhání práva bylo dostupné a efektivní, ale také k tomu, aby společnost měla i jinou než čistě morální motivaci k tomu, chovat se po právu.

6.3 Historický exkurz sankčního aspektu náhrady újmy v českém občanském právu

Ač se může zdát, že sankční aspekt náhrady újmy na českém území byl v minulosti zcela neznámý, není to tak úplně pravda. Například § 1324 obecného občanského zákoníku³⁰⁸ stanovil, že: *„Byla - li způsobena škoda ze zlého úmyslu nebo nápadnou nedbalostí, jest oprávněn poškozený požadovati plné zadostiučinění, v ostatních případech však jen vlastní odškodnění. Podle toho jest tam, kde se v zákoně vyskytuje všeobecný výraz: náhrada, posouditi, jaký způsob náhrady se má dáti.“* Z uvedeného ustanovení se může zdát, že v případě úmyslného či hrubě nedbalostního zavinění škůdce, byl tento povinen jako sankci nahradit více, než byla skutečně vzniklá škoda (majetková). Je však třeba mít na paměti, že obecný občanský zákoník chápal škodu nejen jako újmu na jmění, ale také jako újmu na právech nebo osobě³⁰⁹. Domnívám se tedy, že citované ustanovení nestanoví povinnost v případě úmyslného či hrubě nedbalostního zavinění hradit více než je skutečně vzniklá majetková škoda, ale míra zavinění naopak podmiňuje přiznání nemajetkové újmy způsobené například současným zásahem do práva osobnostního.

³⁰⁷ tamtéž, s. 231

³⁰⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a spol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-90-6, s. 905

³⁰⁹ Viz. § 1293 obecného občanského zákoníku.

§ 1326 obecného občanského zákoníku³¹⁰ stanoví, že: „*Byla-li poškozená osoba zlým nakládáním zohyžděna, musí býti k tomu, zvláště je - li ženského pohlaví, potud přihlíženo, pokud to může býti překážkou jejího lepšího zaopatření.*“ Vzhledem k tomu, že citované ustanovení hovoří o „zlém nakládání“, nabízí se otázka, zda právě takovéto zavrženíhodné jednání, není důvodem pro uložení určité povinnosti navíc jako sankce. Dá se předpokládat, že spíše ano. Je třeba však podotknout, že tímto ustanovením předpokládaná situace se kontextu dané doby velmi podobá dnešnímu institutu ztížení společenského uplatnění, který má charakter újmy nemajetkové. Tomu ostatně odpovídá i skutečnost, že generální ustanovení obecného občanského zákoníku o náhradách při škodě na zdraví³¹¹ ukládá škůdci pouze povinnost uhradit náklady na léčení, náhradu za ztrátu výdělků a bolestné. Dá se tedy uzavřít, že povinnost odčinit „ztížení společenského uplatnění“ bylo vnímáno jako určitá forma sankce za zohyždění způsobené zlým nakládáním, zejména pokud bylo způsobeno na ženě.

Zajímavý je obsah § 1331 obecného občanského zákoníku³¹², který stanoví, že: „*Poškodí-li se někdo úmyslně nebo z hrubé nedbalosti na jmění, jest oprávněn žádati také ušlý zisk, a byla - li škoda způsobena činem zakázaným trestním zákonem nebo ze svévole a škodolibosti, cenu zvláštní obliby.*“ Z uvedeného ustanovení vyplývá, že povinnost nahradit ušlý zisk byla dána pouze v případě zavinění úmyslného či hrubě nedbalostního, v čemž lze zřejmě spatřovat sankci za takové zavrženíhodné či hrubě nedbalé jednání. Svévolné a škodolibé jednání, či takové, jež naplňovalo znaky trestného činu, bylo podmínkou pro vznik povinnosti zaplatit cenu zvláštní obliby. Ač by se mohlo zdát, že zaplacením ceny zvláštní obliby bude poškozený nadkompenzován nad rámec skutečně vzniklé majetkové škody, není tomu tak. Komentář k obecnému občanskému zákoníku³¹³ totiž stanoví, že: „*Cena zvláštní obliby jest, pokud převyšuje cenu obecnou, resp. cenu zvláštní, případem, kdy se nahrazuje škoda immateriální.*“

Ve středním občanském zákoníku³¹⁴ bychom však ustanovení o sankčním aspektu náhrady újmy hledali marně. Je však třeba konstatovat, že sankční aspekt náhrady újmy je obecně v kontinentálním právním systému spíše spojován s újmou nemajetkovou často

³¹⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a spol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. ASPI Publishing. Praha. 2002. ISBN: 80-85963-90-6, s. 921

³¹¹ Tamtéž, s. 909:§ 1325: „*Kdo někoho poškodí na těle, uhradí náklady na léčení poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek anebo, stane - li se poškozený nezpůsobilým vydělávati, také výdělek, který mu budoucně ujde, a zaplatí mu, žádá - li toho, mimo to bolestné přeměřené vyšetřeným okolnostem.*“

³¹² Tamtéž, s. 947.

³¹³ Tamtéž, s. 948.

³¹⁴ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

vznikající zásahem do osobnostního práva člověka. Střední občanský zákoník se však ochranou osobnosti³¹⁵ a nemajetkovou újmou³¹⁶ de facto nezabýval, což lze zřejmě přisoudit tehdejší politické situaci. Pokud jde o náhradu škody, tak z § 354 středního občanského zákoníku vyplývalo, že poškozený má právo na náhradu skutečné škody i toho, co mu ušlo³¹⁷, bez ohledu na stupeň zavinění škůdce.³¹⁸

Dá se spíše říci, že občanský zákoník z roku 1964 výslovné ustanovení, které by v sobě zahrnovalo sankční aspekt náhrady újmy taktéž neobsahoval. Pokud hovoříme o nemajetkové újmě způsobené zásahem do osobnosti fyzické osoby, tak § 13 odst. 3 OZ 1964 však stanovil, že: „*Výši náhrady podle odstavce 2³¹⁹ určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.*“ Nabízí se tudíž otázka, zda okolností, za níz k porušení práva došlo, jež měl soud při určení výše náhrady zohlednit, nemohlo být například úmyslné zavinění a zda soudem stanovená vyšší náhrada nebyla právě sankcí za úmyslné protiprávní jednání. Telec³²⁰ v komentáři k OZ 1964 uvádí, že: „*Nelze opomenout, že forma a výše zadostiučinění sleduje nejen účel nápravný a vyrovnávací, ale též individuálně odrazující a nepřímou i obecně předcházející podobným jiným zásahům.*“ Ve vztahu k posuzování výše peněžitého zadostiučinění za dřívější právní úpravy Telec³²¹ uvádí, že: „*Podstatnou roli přitom hraje i ta okolnost, zda k zásahu došlo zaviněně, zvláště pak v přímém úmyslu a ze ziskuchtivé pohnutky prodejnosti nákladu či reklamního dopadu sledovaného vysílání.*“ Ústavní soud České republiky již ve svém usnesení ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01 uzavřel, že: „*...odpovědnost za zásah do osobnostních práv je odpovědností objektivního charakteru, což znamená, že občanskoprávní sankce vzniká na objektivním základě, její nastoupení nevyžaduje zavinění. Vzniklá nemajetková újma na osobnosti postižené fyzické osoby je pro ni stejně závažná bez ohledu na to, jednal-li původce zásahu zaviněně či nikoliv. Subjektivní prvek zavinění má význam toliko při určování výše náhrady nemajetkové újmy dle § 13 odst. 3 obč. zák. v rámci zohlednění okolností, za nichž k*

³¹⁵ § 22 středního občanského zákoníku poskytoval ochranu pouze jménu, názvu či krycímu jménu. Pokud bylo do těchto práv zasaženo, bylo možné se však domáhat pouze upuštění od neoprávněného zásahu.

³¹⁶ Vyjma úpravy bolestného a ztížení společenského uplatnění, resp. odškodnění za zohyzdění - viz § 355 středního občanského zákoníku.

³¹⁷ Je třeba však poznamenat, že tehdejší zákonodárce se vyhýbal pojmu ušlý „zisk“, neboť tento pojem vyzníval příliš kapitalisticky, což tehdy nebylo žádoucí.

³¹⁸ ELIÁŠ, Karel. Část šestá. Hlava druhá: Odpovědnost za škodu a bezdůvodné obohacení. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Velký akademický komentář. 1. svazek.* Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7, s. 967

³¹⁹ § 13 odst. 2 OZ 1964: „*Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 (upuštění od zásahu, odstranění následků zásahu) zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.*“

³²⁰ TELEC, Ivo. Část první. Hlava druhá: Účastníci občanskoprávních vztahů. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Velký akademický komentář. 1. svazek.* Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7, s. 157

³²¹ tamtéž

porušení práva došlo.“ Tento názor potvrdil Ústavní soud České republiky i v přelomovém nálezu v kauze týkající se Michala Viewegha (ve které šlo o zásah do osobnostního práva žalobce zveřejněním živého článku), kde současně poprvé připustil, že citelné peněžité zadostiučinění (opírající se mimo jiné také o stupeň zavinění) může být vnímáno jako civilní sankce³²².

Právního názoru vysloveného Ústavním soudem ČR se držel i obvodní soud pro Prahu 7 v aktuální kauze žalobců Karla Rodena, jeho manželky a jejich dvou dětí proti žalovanému vydavatelství, které dlouhodobě ve svých článcích zveřejňovalo dehonestující informace o žalobcích. Za dlouhodobé a opakované zásahy do osobnostních práv přiznal soud panu Karlu Rodenovi částku ve výši 2.000.000,- Kč, manželce částku ve výši 2.000.000,- Kč a každému z dětí částku ve výši 500.000,- Kč. Soud zdůraznil, že preventivně sankční funkce přiměřeného zadostiučinění je zde na místě, i proto, že žalobci se dlouhodobě snažili věc vyřešit mimosoudně. Strana žalovaná však k mimosoudní dohodě dlouhodobě odmítala přistoupit a naopak zvýšila intenzitu zásahu tím, že články byly ještě více dehonestující a bylo jich více. U pana Karla Rodena soud přihlédl k tomu, že jde o veřejně známou osobnost a dehonestující články ho tak mohly poškodit v očích veřejnosti. U jeho manželky soud naopak přihlédl k její roli matky. Nutno však poznamenat, že v současné době však není uvedený rozsudek pravomocný.³²³

Preventivně - sankční funkci peněžitého odčinění nemajetkové újmy však připustil Vrchní soud v Olomouci³²⁴ také ve vztahu k nemajetkové újmě vzniklé smrtí osoby blízké. V posuzovaném případě uzavřel, že šlo o případ natolik závažný (opakované pochybné jednání personálu nemocnice dosahovalo intenzity trestného činu), že nepostačovalo přiznání jednorázového odškodnění za smrt osoby blízké dle § 444 odst. 3 OZ 1964³²⁵, ale bylo nutné částku navýšit na základě § 13, odst. 2 OZ 1964, neboť bylo výrazně zasaženo do

³²² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I.ÚS 1586/09: „V tomto pojetí, zohledňujícím význam intenzity a míry zavinění při stanovení výše reálné náhrady, je zásah do práva na ochranu osobnosti civilním deliktem a přiměřeně zadostiučinění jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující (přiměřenou) i z tohoto hlediska.“

³²³ Viz. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7, sp. zn. 15 C 30/2016. Jeho ústní odůvodnění dostupné z: https://revue.idnes.cz/karel-roden-laura-cekanova-bulvar-deti-soukromi-soud-pc4-/lidicky.aspx?c=A180420_111329_lidicky_iri

³²⁴ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. listopadu 2012, č.j. 1 Co 157/2012-412

³²⁵ § 444 odst. 3 OZ 1964: „Za škodu usmrcením náleží pozůstalým jednorázové odškodnění, a to a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč, b) každému dítěti 240 000 Kč, c) každému rodiči 240 000 Kč, d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč, e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč, f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 . K. č.“

osobnostního práva pozůstalých. Vrchní soud v Olomouci konstatoval, že institut náhrady nemajetkové újmy plní funkci satisfakční, ale také preventivně sankční, přičemž její výše nesmí být pro odpovědný subjekt likvidační a musí odpovídat zásadám přiměřenosti a proporcionality. Věc se dostala k Nejvyššímu soudu ČR³²⁶, který zobecnil kritéria, kterými se obecné soudy při rozhodování o výši peněžitého zadostiučinění v těchto případech řídí, jimiž dle NS jsou: (1) okolnosti na straně žalobce, a to zejména a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalého, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrcené osobě, d) morální zadostiučinění ve formě právního postihu žalovaného (zpravidla trestněprávní sankce) a (2) okolnosti na straně žalovaného, tedy a) míra zavinění, míra spoluzavinění usmrcené osoby, b) postoj žalovaného (lítost, náhrada škody, omluva aj.), c) dopad události do sféry původce, d) majetkové poměry žalovaného.

Zarážejícím se může jevit přihlížení k majetkovým poměrům škůdce, neboť ty logicky nemohou mít vliv na intenzitu nemajetkové újmy. Ač může jít v praxi jistě o praktické podpůrné vodítko, spíše domnívám, že by obecně tato okolnost neměla mít při vyčíslení peněžité náhrady za zásah do osobnostního práva v posuzovaném případě místo. Na druhou stranu je však pravdou, že pokud je žalovanou stranou například nemocnice, není zcela ve veřejném zájmu, aby kvůli likvidační částce například zanikla. Toto je však s ohledem na různé typy vlastnictví a financování nemocnic, ale také s ohledem na případné regresní nároky otázka, jež by si zasloužila a vyžadovala většího prostoru, na který v této práci bohužel není místo. Ústavní soud³²⁷, ke kterému se věc dostala, na toto téma uvedl, že je třeba k majetkovým poměrům škůdce přihlídnout z důvodu, aby byla dána možnost reálného uspokojení přiznaných nároků. S tímto názorem se také nelze zcela ztotožnit, neboť se domnívám, že tento problém by měly řešit spíše až normy, resp. soudní rozhodnutí exekuční (v horším případě insolvenční). Ztotožňuji se však s názorem Ústavního soudu ČR, že postoj škůdce může podstatným způsobem ovlivnit vnímání újmy pozůstalými; vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či vyjádřená bezcitnost ji může ještě prohloubit.

Pokud jde o náhradu škody (jako újmy vzniklé přímo na majetku), tak poslední účinné znění OZ 1964 vycházelo z toho, že poškozený má právo na plnou kompenzaci (tedy na náhradu škody a ušlého zisku) bez ohledu na stupeň zavinění. Ač se to může zdát poněkud

³²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013

³²⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I.ÚS 2844/14

překvapující, tento princip byl do OZ 1964 zaveden až novelou č. 509/1991 Sb³²⁸. Původní redakce § 442 OZ 1964 přiznávala poškozenému pouze nárok na náhradu skutečné škody. Tehdejší § 442 odst. 2 umožnil soudu mimořádně přiznat poškozenému i náhradu plné škody (tedy i ušlého „zisku“), byla - li škoda způsobena úmyslně a odporovalo - li by nepřiznání náhrady i jiné než skutečné škody (tedy ušlého „zisku“) pravidlům socialistického soužití.³²⁹ Ač by se tedy mohlo zdát, že povinnost nahradit ušlý zisk nastupovala jako sankce za úmyslné způsobení škody, lze se spíše domnívat, že primárním hlediskem bylo kritérium druhé. Je však třeba uzavřít, že pokud hovoříme o náhradě škody v OZ 1964 v době postkomunistické, otázka stupně zavinění neměla pro určení výše škody význam a vycházelo se vždy z funkce plně kompenzační.

6.4 Sankční aspekt náhrady újmy v účinném občanském zákoníku

Dá se konstatovat, že účinný občanský zákoník obsahuje ustanovení, v nichž lze sankční aspekt náhrady újmy spatřovat, případně lze o jeho přítomnosti přinejmenším alespoň uvažovat. V této kapitole na tato ustanovení upozorním a blíže je rozeberu.

6.4.1 Zásah do osobnosti člověka a jeho přirozených práv

Na rozdíl od OZ 1964³³⁰ se účinný občanský zákoník blíže věnuje okolnostem, na které je třeba brát zřetel při určení způsobu a výše (pokud jde o zadostiučinění peněžité) přiměřeného zadostiučinění v případě zásahu do přirozeného (resp. osobnostního) práva člověka. § 2957 OZ stanoví, že: „*Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.*“ Rozdíl oproti předchozí právní úpravě obsažené v § 13 odst. 3 OZ 1964 spočívá zejména v tom, že účinný občanský zákoník výslovně vyjmenovává okolnosti, jež by měly být při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění zohledňovány, přičemž lze konstatovat, že jejich zákonný výčet je třeba považovat za demonstrativní. Ač by se mohlo zdát, že výše citované okolnosti jsou naprostou novinkou, většina z nich byla v minulosti

³²⁸ ELIÁŠ, Karel. Část šestá. Hlava druhá: Odpovědnost za škodu a bezdůvodné obohacení. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7, s. 969

³²⁹ taméž, s. 968

³³⁰ Kde tato kritéria postupně dovozovala až judikatura.

(spíše však nedávné) dovozena judikaturou³³¹. Stejně tak jako v minulosti, tak i nyní se tudíž nabízí otázka, zda vyšší výše přiměřeného zadostiučinění zohledňující v sobě tyto skutečnosti, má působit ve vztahu ke škůdci jako sankce. Vojtek³³² v tomto případě sankční charakter nevylučuje a dále k tomu uvádí, že: „... i tam, kde se zohledňuje charakter úmyslu škůdce, čímž se nastavuje určité sankční (punitivní) působení, není pochyb o tom, že úmyslný útok (ve srovnání s nedbalostí či objektivní okolností, za niž se odpovídá) je jistě snášen poškozeným hůře a prohloubí nepříznivé vnímání újmy.“ S tímto názorem se lze nepochybně ztotožnit a dovolím si tvrdit, že by tento argument mohl utnout rozporuplné názory na možný vznik bezdůvodného obohacení v zde předjímaných případech. Dá se předpokládat, že nově výslovně uvedený demonstrativní výčet okolností, k nimž je třeba při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění přihlížet, by mohl přispět k nejen k častějším žalobám s tímto předmětem, ale také k častějšímu a případně vyššímu přiznávanému finančnímu zadostiučinění, neboť poškození budou mít zjednodušeně řečeno „o co svá tvrzení výslovně opřít“. Zákonodárcem projevenou vyšší pozornost tomuto tématu lze tudíž hodnotit kladně.

6.4.2 Náhrada nemajetkové újmy za způsobení pocitu osobního neštěstí a náhrada nemajetkové újmy sekundárním obětím

Účinný občanský zákoník nově obsahuje výslovné ustanovení, na základě něhož lze přiznat náhradu (resp. odčinění) nemajetkové újmy mimo jiné též tzv. sekundárním obětím. § 2971 OZ totiž stanoví, že: „*Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.*“ Současně se z citovaného ustanovení podává, že za stanovených podmínek by měl mít povinnost odčinit nemajetkovou újmu tzv. primární oběti i ten, kdo svým bezohledným až zavrženíhodným jednáním sice nezasáhl přímo do přirozeného práva člověka³³³, ale přesto tímto jednáním způsobil poškozenému určitou nemajetkovou újmu. Vojtek³³⁴ spatřuje v tomto ustanovení tzv. malou generální klauzuli doplňující základní vymezení podmínek pro přiznání náhrady za nemajetkovou újmu v § 2956 a 2957.

³³¹ Viz například v předchozí kapitole blíže rozvedený Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013 a Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I.ÚS 2844/14

³³² VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-630-3, s. 1104

³³³ Jak vyžaduje ust. § 2956 OZ.

³³⁴ VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-630-3, s. 1151

Živělová³³⁵ se domnívá, že: „...náhrada nemajetkové újmy dle § 2971 NOZ je institutem sankčního charakteru...“

Je třeba konstatovat, že sankční charakter se podává už jen tím, že povinnost škůdce nahradit (resp. odčinit) nemajetkovou újmu je zde navázána zejména na stupeň škůdcova zavinění (výslovně je zmiňována hrubá nedbalost a úmysl). Na druhou stranu se například ve vztahu k sekundárním obětem podává otázka, zda není zkrátka jen „normální“ resp. společensky přijatelné, nahradit nemajetkovou újmu i někomu jinému než pouze tomu, vůči němuž protiprávní jednání bezprostředně směřovalo, pokud této jiné osobě (sekundární oběti) nemajetková újma neštěstím primární oběti nepochybně vznikla. Na jednu stranu by se s tímto dalo souhlasit, ale na druhou stranu je třeba nalézt určitou hranici mezi ochranou poškozených (a to i těch sekundárních) a určitou svobodou chování a jednání na straně druhé. To stejné dle mého názoru platí i pro případ, kdy má být na základě tohoto ustanovení odškodněna primární oběť, neboť ochrana poškozených nemůže být bezmezná. V posuzovaném případě zákonodárce tímto mezníkem občanskoprávní odpovědnosti učinil zvláštní okolnosti, za nichž škůdce protiprávním činem újmu způsobil, jež jsou závislé na určitém stupni bezohlednosti až zavrženíhodnosti škůdcova jednání, což nelze považovat za špatné řešení. Domnívám se tedy, že předmětné ustanovení má charakter normativně - odpovědnostní, ale též částečně preventivní až sankční³³⁶. Lze konstatovat, že toto ustanovení nepochybně zvyšuje ochranu poškozených, avšak jeho využitelnost a dosah v praxi nám ukáže až čas, neboť v současné době zatím neexistuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR či Ústavního soudu ČR, které by se tímto ustanovením zabývalo.

6.4.3 Úmyslné poškození věci a cena zvláštní obliby

Novinkou³³⁷ účinného občanského zákoníku je ust. § 2969 odst. 2 OZ, které stanoví, že: „Poškodil-li škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti, nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby“. Zákonodárce toto ustanovení v důvodové zprávě k OZ³³⁸ konkretizuje uvedením příkladu, že: „Ze svévole škodí např. ten, kdo poškrábe lak aut parkujících na parkovišti. Ze škodolibosti škodí např. ten, kdo zlomí na cizím pozemku strom, o kterém ví, že jej vlastník

³³⁵ ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4, s. 29

³³⁶ Ač důvodová zpráva k OZ tento charakter výslovně neuvádí, když ke komentovanému ustanovení pouze uvádí, že: „Navrhuje se však také stanovit, že nemajetkovou újmu má hradit i ten, kdo způsobil škodu úmyslně z touhy ničit či ublížit nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky, anebo způsobil-li škodu porušením důležité povinnosti z hrubé nedbalosti, pokud náhradu nemajetkové újmy odůvodňují zvláštní okolnosti.“

³³⁷ Ve vztahu k OZ 1964.

³³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 578

zasadil při narození syna a léta jej s láskou pěstuje.“ Lze konstatovat, že sankční prvek se zde nepochybně vyskytuje, neboť vznik povinnosti škůdce hradit cenu zvláštní oblíby je podmíněn svévolným nebo škodolibým jednáním škůdce. Pokud by škůdce nejednal takto bezohledně či zavrženíhodně, byl by totiž povinen hradit jen cenu obvyklou. Vojtek³³⁹ si ve vztahu k tomuto ustanovení pokládá důležitou otázku: „zda jde skutečně o modifikaci rozsahu skutečné škody (tomu by nasvědčovalo systematické řazení) či zda se pod tímto termínem³⁴⁰ neskryvá spíše nemajetková újma spočívající v zásahu do osobnostní integrity poškozeného, který poškození či ztrátu věci pro něj takto zvýšeně cenné nese obtížněji a pociťuje ji jako újmu, kterou pouhá náhrada obvyklé ceny nemůže vyrovnat (tomu spíše odpovídá povaha záležitosti).“ Lze konstatovat, že ze systematického zařazení se totiž skutečně podává, že by mělo jít spíše o náhradu škody (tedy v terminologii OZ újmy majetkové)³⁴¹. Na druhou stranu je však pravdou, že z předmětného ustanovení nepochybně vyplývá nemajetkový charakter a zákonodárce ho ani nepopírá³⁴². Zákonodárce v důvodové zprávě k OZ uvádí, že: „Návrh ustanovení o povinnosti škůdce nahradit cenu zvláštní oblíby, způsobil-li škodu ze svévole či škodolibosti, přejímá dikci § 1331 obecného občanského zákoníku³⁴³ a § 1172 vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937.“ K tomu je však třeba uvést, že obecný občanský zákoník³⁴⁴ na rozdíl od účinného občanského zákoníku chápal škodu nejen jako újmu na majetku, ale i jako újmu na právech nebo osobě (stejně tak jako například PETL). Ač je sice úctyhodné, že se zákonodárce pokusil tento institut do účinného občanského zákoníku přejmout, dá se konstatovat, že s ohledem na odlišnou terminologii tento krok příliš úspěšně nezvládl. Zákonodárce v důvodové zprávě k OZ³⁴⁵ dále uvádí, že: „Do jisté míry jde o jednu z období institutu angloamerického práva označovaného jako punitive damages.“ Ač předmětné ustanovení nepochybně sankční povahu má, nedomnívám se, že by jej však bylo možné výslovně označit jako sankční náhradu újmy ve smyslu

³³⁹ VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-630-3, s. 1148

³⁴⁰ Myšleno cenou zvláštní oblíby.

³⁴¹ § 2969 odst. 1 OZ totiž uvádí, že: „Při určení výše škody na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a cohlední se, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit.“

³⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 578: „Z toho důvodu je namístě, aby náhrada plnila vedle reparační funkce i funkci satisfakční (popřípadě penální). Vzhledem k tomu se cena zvláštní oblíby určí obdobným postupem, jakým se určuje výše satisfakčních plnění za újmy ryze nemajetkové.“

³⁴³ § 1331 obecného občanského zákoníku: „Poškodí-li se někdo úmyslně nebo z hrubé nedbalosti na jmění, jest oprávněn žádati také ušlý zisk, a byla-li škoda způsobena činem zakázaným trestním zákonem nebo ze svévole a škodolibosti, cenu zvláštní oblíby.“

³⁴⁴ § 1293 obecného občanského zákoníku: „Škodou se rozumí každá újma, která byla někomu způsobena na jmění, právech a nebo jeho osobě. Od ní se liší ušlý zisk, který má někdo očekávat podle obvyčejného běhu věci.“

³⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 578

anglosaském. Ač stupeň zavinění, resp. stupeň bezohlednosti či zavrženíhodnosti škůdceva jednání podmiňuje oprávněnou aplikaci tohoto ustanovení (z čehož vyplývá právě určitá sankce), je možné situaci chápat i ze strany druhé, a to tak, že právě takovéto bezohledné a zavrženíhodné jednání může nepochybně zvyšovat způsobenou nemajetkovou újmu³⁴⁶. Je tedy skutečně škůdce povinen hradit „něco navíc“ nebo má jen nahradit způsobenou nemajetkovou újmu, která je však v důsledku zavrženíhodného jednání pouze větší? Prozatím se dá uzavřít, že zavrženíhodné jednání škůdce podmiňuje vznik jeho povinnosti k náhradě ceny zvláštní obliby, resp. náhrady nemajetkové újmy. Aby bylo možné tuto nemajetkovou újmu nahradit plně, bude nutné při posuzování jejího rozsahu vzít v potaz mimo jiné skutečnost, jaký vliv mělo zavrženíhodné jednání škůdce na rozsah nemajetkové újmy poškozeného. Konečnou odpověď na správnou aplikaci tohoto ustanovení nám však dá až judikatura, která v současné době zatím neexistuje.

6.5 Sankční náhrada újmy v zemích anglosaského právního systému

Aby bylo možné uzavřít, zda současná česká právní úprava obsahuje ustanovení, na základě nichž lze přiznat klasickou sankční náhradu újmy či nikoliv, považuji za nezbytné tento anglosaský institut níže představit v zemích, v nichž vznikl.

6.5.1 USA

Americké *punitive damages* lze definovat jako náhradu újmy, odlišnou od kompenzační náhrady újmy, která je soudy přiznávána za účelem potrestání škůdce za jeho pobuřující jednání a rovněž za účelem odstrašení škůdce, ale i obecně společnosti jako celku, od takového jednání v budoucnosti.³⁴⁷

Přednostně je třeba poznamenat, že americké občanské deliktní právo není právem federálním, a z tohoto důvodu se právní úprava a judikatura v různých státech USA liší. Jak tvrdí Aufmkolk³⁴⁸ právní řády Nebrasky a Puerta Rica nepovolují institut *punitive damages*,

³⁴⁶ Jak mohl někdo, koho měl poškozený rád a věřil mu, vůbec něco tak hrozného udělat?

³⁴⁷ SEBOK, J., Anthony. Punitive damages in the United States. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 155: „...*punitive damages are damages, other than compensatory or nominal damages, awarded against a person to punish him for his outrageous conduct and to deter him and others like him from similar conduct in the future.*“

³⁴⁸ AUFMKOLK, Henrik. *U.S. punitive damages awards before German courts - Time for a new approach* (online). 13. 4. 2007. Dostupné z http://www.freilaw.de/journal/eng/edition%206/6_Aufmkolk%20-%20Punitive%20Damages_engl.html, s. 1 - 2: „*In fact, Nebraska and Puerto Rico do not allow punitive damages. All other states acknowledge the general idea that compensatory damages are not enough in cases of reckless, willful and wanton misconduct of the defendant.*“

tedy sankční náhrady újmy. Sebok³⁴⁹ mezi americké státy odmítající *punitive damages* řadí rovněž Louisiana a New Hampshire. Všechny další státy USA však uznávají myšlenku, že pouhá kompenzační náhrada újmy je nedostačující v případech, kdy škůdce jedná bezohledně, úmyslně či nemravně. Ač jsou Spojené státy americké konceptem *punitive damages* celosvětově proslulé a čas od času překvapí odbornou veřejnost rozsudkem přiznávajícím na základě *punitive damages* astronomickou částku, četnost takovýchto rozsudků, a vůbec četnost rozsudků přiznávajících sankční náhradu újmy není tak vysoká, jak by se na první pohled mohlo zdát. Aufmkolk ve své práci³⁵⁰ s odkazem na statistiku vypracovanou americkým Ministerstvem spravedlnosti uvádí, že v roce 2001 byla z celkového počtu 12.000 civilních sporů rozhodovaných soudy v 75 nejlidnatějších distriktech, přiznána sankční náhrada újmy pouze v 3%. Je však pravdou, že k těmto statistikám přispívá rovněž fakt, že velká část sporů týkajících se *punitive damages* končí mimosoudním vyrovnáním³⁵¹. Jak tvrdí Aufmkolk, *punitive damages* jsou nejčastěji soudy přiznávány v případech odpovědnosti za výrobek, nekalé soutěže a profesní odpovědnosti³⁵². Sebok³⁵³ rovněž vyvrací obecně vnímanou domněnku o astronomičnosti přiznávaných částek, když tvrdí, že: „Sankční náhrada újmy není typicky velmi vysoká.“ Sebok³⁵⁴ dále s odkazem na statistiky z let 1980 - 1990 uvádí, že v těchto letech se průměrná částka přiznávaná na základě *punitive damages* pohybovala mezi 39.000 - 52.000 dolarů. Obecně lze tedy konstatovat, že ve většině případů nejsou částky přiznávající *punitive damages* nijak astronomicky vysoké, ale čas od času se vyskytne rozsudek přiznávající velmi vysokou částku, který na sebe strhne zájem veřejnosti a zvýší rovněž celkový průměr.

K domožení se přiznání *punitive damages* musí poškozený prokázat, že škůdce spáchal civilní delikt úmyslně nebo, že k spáchání civilního deliktu vedla škůdcova

³⁴⁹ SEBOK, J., Anthony. *Punitive damages in the United States*. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 155

³⁵⁰ tamtéž, s. 2: „*In almost 12.000 civil cases that were decided by the courts of seventy-five most populous counties in 2001, only three percent lead to punitive damages awards.*“

³⁵¹ Jako například v notoricky známém případě *Liebeck v. McDonald's, PTS Inc.*, No. CV-93-02419, 1995 WL 360309 (NM Dist. Aug. 18, 1994)

³⁵² AUFMKOLK, Henrik. *U.S. punitive damages awards before German courts - Time for a new approach* (online). 13. 4. 2007. Dostupné z http://www.freilaw.de/journal/eng/edition%206/6_Aufmkolk%20-%20Punitive%20Damages_engl.html, s. 2: „*They are most frequently granted in cases of product liability, unfair competition and professional liability.*“

³⁵³ SEBOK, J., Anthony. *Punitive damages in the United States*. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 157: „*Punitive damages are not typically very large.*“

³⁵⁴ tamtéž

bezohlednost takové intenzity, která v sobě zahrnuje vědomé přehlížení vysokého rizika možnosti vzniku vážné újmy druhých.³⁵⁵

Zajímavá je však otázka, zda v USA existují nějaká kritéria, jež je třeba při určení výše *punitive damages* následovat a zda existují určité finanční limity, které přiznané *punitive damages* nesmí překročit. Fisher³⁵⁶ uvádí, že soudy vždy posuzovaly výši *punitive damages* dle svých vlastních podmínek s ohledem na jejich sankční funkci. I přesto však postupem času lze spatřovat pokusy o limitaci výše i způsobu výpočtu přisuzovaných částek. Pokusy o limitaci můžeme spatřovat na 3 úrovních, a to: (i) na úrovni zákonů jednotlivých států USA, (ii) na úrovni soudních rozhodnutí obecných soudů jednotlivých států USA, a konečně (iii) na úrovni federální.

(i) Ač to s ohledem na povahu anglosaského právního systému může být trochu překvapivé, spousta jednotlivých států USA přijala zákony, ve kterých je určena horní hranice částek, které je možné přiznat na základě *punitive damages*.³⁵⁷ (ii) Dále s ohledem na precedenční význam soudních rozhodnutí si soudy jednotlivých zemí vytváří svá vlastní pravidla, která následně sjednocují (iii) rozhodnutí Nejvyššího soudu USA.

Je třeba však vyzdvihnout významnou roli porot, které mají první slovo při určení výše přiznané finanční částky. Jak tvrdí Tolani, soudce však má právo takového rozhodnutí poroty přezkoumat.³⁵⁸

Nejvyšší soud USA ve svém rozhodnutí *BMW of North America v. Gore*³⁵⁹ stanovil limity a pravidla, které by soudy měly při svých rozhodnutích sledovat. Dle tohoto rozhodnutí jsou hlavními faktory, od nichž by se měla odvíjet výše přiznané částky: (i) stupeň trestuhodnosti škůdcova jednání, (ii) poměr výše kompenzační náhrady újmy a sankční náhrady újmy, (iii) rozdíl mezi výší sankční náhrady újmy v civilním řízení a pokutou, která by mohla být škůdci uložena v trestním řízení.

³⁵⁵ BEST, Arthur. *Basic tort law*. New York: Aspen Publishers, Inc, 2003, ISBN: 0-7355-2610-9, s. 606: „*To recover punitive damages, the plaintiff must prove the elements of an intentional tort or recklessness of the sort that includes a conscious disregard of the high risk of serious harm of others.*“

³⁵⁶ FISHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 304: „*Courts have always evaluated punitive damages awards on their own terms and with the eye to the penal function of the award.*“

³⁵⁷ tamtéž, s. 618: „*Many states have adopted statutes that impose ceilings on the amount of damages that may be awarded.*“

³⁵⁸ TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=annlsurvey>, s. 189: „*The amount of punitive damages is left to the discretion of the jury and is subject to review by a judge.*“

³⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 20. 5. 1996, *BMW of North America, Inc. v. Gore.*, 94-896

Dle citovaného rozhodnutí by však nejvyšší váhu měl mít první faktor, a to stupeň trestuhodnosti škůdcova jednání, což odůvodňuje samotnou sankční funkci *punitive damages*. K druhému faktoru, a to poměru výše kompenzační náhrady újmy a sankční náhrady újmy, je však zřejmě třeba přistupovat rezervovaně. Je třeba vycházet z toho, že určitý vztah mezi výší kompenzační náhrady újmy a sankční náhrady újmy existuje, ale není možné tento vztah vyjádřit konkrétním zlomkem či jiným matematickým výpočtem, neboť v mnoha případech může být újma způsobená kompenzace velmi nízká a následný zlomek mezi kompenzační náhradou újmy a sankční náhradou újmy by se zdál přehnaný, ač by okolnosti daného případu přiznání vysoké výše *punitive damages* ospravedlňovaly. Levinson³⁶⁰ je toho názoru, že existence určitého poměru mezi kompenzační a sankční náhradou újmy by měla být zejména určitým vodítkem pro poroty, ale nikoliv dogmatem, od kterého by nebylo možné se odchýlit.

Je třeba konstatovat, že v jednotlivých případech soudy svá rozhodnutí opírají i o jiná než výše nastíněná hlediska. Jedním z nich je například škůdcova platební schopnost k úhradě sankční náhrady újmy³⁶¹. Dalším z faktorů je míra odstrašovacího efektu pro škůdce, která nebude mít přílišný význam, pokud například škůdce zemřel.³⁶² Za další faktory Fisher³⁶³ uvádí možnou hrozící újmu ostatním, ziskovost škůdcova jednání, výši nákladů řízení či dopady škůdcova jednání na žalobce a ostatní.

6.5.2 Anglie

Průkopníkem v oblasti sankčního působení náhrady škody³⁶⁴ v novodobém civilním právu je anglické *tort law*³⁶⁵. Právě Anglie je novodobou kolébkou institutu sankční náhrady újmy, na niž navázal a nadále navazuje zejména celosvětově proslulý americký koncept *punitive damages*. V doktrinálních a judikturních základech tohoto anglického konceptu však hledají svá východiska k přístupu k sankčním aspektům náhrady újmy i mnohé státy kontinentální Evropy včetně České republiky³⁶⁶. Je však třeba konstatovat, že přes tuto

³⁶⁰ Viz. LEWINSON, Arnold. *Punitive Damages: There is No Single Digit Ratio Rule*. (online). Dostupné z <http://www.pillsburycoleman.com/News/Punitive-Damages-pdf.pdf>

³⁶¹ FISHER, M., James. *Understanding remedies*. USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X, s. 712: „Courts may look at the defendant’s ability to pay the punitive damages award.“

³⁶² Tamtéž: „Courts can also consider the deterrence value of the award, which may be negligible if the defendant is deceased...“

³⁶³ tamtéž

³⁶⁴ Pozn. V dnešní české terminologii je příhodnějším pojmem náhrady újmy.

³⁶⁵ VLASÁK Michal. *Vybrané otázky sankční náhrady škody* (online) 2010, ISBN 978-80-210-5151-5. Dostupné z https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/sankce/Vlasak_Michal.pdf, s. 2

³⁶⁶ Viz. Například podrobné studie tohoto anglického institutu ve srovnávacích studiích Parlamentního institutu ČR, které byly zřejmě jedním z podkladů pro změnu přístupu účinného občanského zákoníku k sankčním aspektům náhrady újmy: KAVĚNA, Martin. *Exemplární náhrada škody v angloamerických a kontinentálních*

skutečnost, není anglická obdoba amerických *punitive damages* bezbřehá a podmínky pro soudní přiznání anglických *exemplary damages* jsou precedenčně poměrně jasně vymezeny.

Úvodem je třeba vyjasnit rozdíl mezi dvěma na první pohled podobnými instituty anglického práva, kterými jsou (i) *aggravated damages* neboli zvýšená náhrada újmy a (ii) *exemplary damages* neboli sankční náhrada újmy. (i) *Aggravated damages* Giliker³⁶⁷ definuje jako: „*další úroveň kompenzační náhrady újmy přiznávanou soudy za účelem odškodnění doplňujících duševních útrap způsobených žalobci z důvodu škodlivého, panovačného, urážlivého nebo represivního chování žalovaného.*“ Dle Mullise a Oliphanta však *aggravated damages* nejsou, na rozdíl od *exemplary damages*, přiznávány za účelem potrestání žalovaného, ale naopak jsou přiznávány spíše za účelem kompenzace žalobce za doplňkovou újmu vzniklou z důvodu panovačného jednání škůdce³⁶⁸. Janeček³⁶⁹ upřesňuje, že: „*Zvýšená náhrada škody³⁷⁰ se v anglickém právu užívá tam, kde rozsah škody není dost možné vyčíslit a představuje částku za nemajetkovou újmu poškozeného, která odpovídá závažnosti a způsobu jednání škůdce.*“ K tomu, aby soud přiznal zvýšenou náhradu újmy, musí být splněny tři základní předpoklady. Prvním z nich je skutečnost, že škůdcovo jednání musí být takzvaně výjimečné zejména svou urážlivostí či tím, že je doprovázeno zlomyslností či záští³⁷¹. Druhým z těchto předpokladů je zavinění ve formě úmyslu. Jak tvrdí Oliphant s Mullisem³⁷²: „*zvýšená náhrada újmy nebude přípustná v případech zavinění ve formě nedbalosti, a to ani nedbalosti hrubé.*“ Třetím a posledním předpokladem nezbytným pro oprávněnost požadavku na přiznání zvýšené náhrady újmy je nezbytnost existence zásahu do osobnostních práv. Jak tvrdí Mullis s Oliphantem³⁷³, tuto možnost nebude mít člověk, který si byl předem vědom škůdcových motivů. Naopak si lze představit, že zvýšená náhrada újmy by mohla být přiznána člověku, kterému osoba jemu blízká úmyslně z důvodu závisti zničila nový automobil.

právních řádech. Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.268. 5/2007. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=10>

³⁶⁷ GILIKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 607: „*...a further level of compensatory damages granted by the courts to compensate for additional mental distress inflicted on claimant due to the malicious, high-handed, insulting or oppressive conduct of the defendant.*”

³⁶⁸ MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 303: „*They are not, as are exemplary damages, awarded to punish the defendant but instead to compensate the plaintiff for any additional injury resulting from the high-handed way in which the defendant has behaved.*”

³⁶⁹ JANEČEK, Václav. *K přípustnosti sankční náhrady škody*. Právní rozhledy, ročník 2013, č. 5, s. 153 - 156

³⁷⁰ Tedy *aggravated damages*

³⁷¹ Viz. MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2, s. 303: „*First, the defendant's conduct must be "exceptional", i.e. particularly offensive or accompanied by malevolence or spite.*”

³⁷² Tamtéž, s. 303-304: „*aggravated damages are not available for negligence even where the negligence is particularly serious.*”

³⁷³ Tamtéž, s. 304: „*This requirement means that a company which has no feelings, and a person who is unaware of defendant's motives, should not be able to recover aggravated damages.*”

Aggravated damages by byla v takovém případě zřejmě přiznána nad rámec skutečné škody vzniklé zničením nového automobilu a představovala by de facto odčinění nemajetkové újmy způsobené tím, že takováto osoba poškozenému blízká mohla vůbec něco takového učinit. Tento uvedený příklad lze považovat za oprávněný i vzhledem k tvrzení Janečka³⁷⁴, že: „*Skutečná škoda se pak zvyšuje o částku odpovídající této imateriální újmě.*“ A právě z uvedeného důvodu zřejmě tento institut získal označení zvýšená náhrada újmy.

Exemplary damages jsou jeden z druhů náhrady újmy, jejímž účelem je potrestání žalovaného za jeho jednání a odrazení škůdce, ale i ostatních osob, od takového jednání v budoucnu³⁷⁵. K prvnímu anglickému soudnímu rozhodnutí, ve kterém soud přiznal sankční náhradu újmy, došlo v soudním sporu *Wilkes v. Wood*³⁷⁶. Skutkovým základem soudního sporu byla situace, kdy došlo k nezákonné prohlídce domova poškozeného a k nezákonnému zabavení jeho majetku. Přiznání sankční náhrady újmy bylo vedle odškodnění poškozeného odůvodněno nutností potrestání škůdce, odrazení škůdce, ale i obecně veřejnosti od obdobného jednání v budoucnu, ale rovněž zdůrazněním jasného nesouhlasu poroty s takovýmto protiprávním jednáním. Rozsudkem v soudním sporu *Rookes v. Barnard*³⁷⁷ došlo k odlišení *exemplary damages*³⁷⁸ od *aggravated damages*. Zároveň tímto klíčovým rozsudkem byly určeny okruhy případů, ve kterých lze *exemplary damages* neboli sankční náhradu újmy přiznat. Těmito případy jsou (i) represivní, svévolné nebo protiústavní jednání státního úředníka, (ii) vypočítavé jednání škůdce za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou újmu, a (iii) případy, kdy sankční náhradu újmy výslovně připouští zákon.

(i) V prvním případě jde o potrestání zneužití výkonné moci³⁷⁹. Hlavním účelem tedy v tomto případě výslovně není odškodnění újmy, která poškozenému vznikla, ale spíše potrestání a odsouzení neakceptovatelného jednání osob vykonávajících veřejnou moc. K tomuto závěru lze dojít přiznáním sankční náhrady újmy ve sporu *Huckle v. Money*³⁸⁰. V tomto případě došlo k záměrnému nezákonnému zadržení a vzetí do vazby, aby bylo možné

³⁷⁴ JANEČEK, Václav. *K přípustnosti sankční náhrady škody*. Právní rozhledy, ročník 2013, č. 5, s. 156

³⁷⁵ GILIKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 608: „*They are form of damages which punish the defendant for his or her conduct, and attempt to deter the defendant and others from undertaking such conduct in future.*”

³⁷⁶ Rozhodnutí sněmovny lordů *Wilkes v. Wood*, věc 98 Eng. Rep. 489 (C.P. 1763)

³⁷⁷ Rozhodnutí sněmovny lordů *Rookes v. Barnard*, věc 1964 A. C. 1129(H. L.)

³⁷⁸ Pozn. I v anglické terminologii se lze setkat s označením punitive damages, které je spíše typické pro americké pojmosloví.

³⁷⁹ GILIKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 608: „*Here, the defendant is penalised for the abuse of executive power.*”

³⁸⁰ *Huckle v. Money*, 2 Wils, K. B. 205, 95 Eng. Rep. 768 (1763)

bez soudního příkazu provést domovní prohlídku a najít důkaz o tom, že poškozený tiskne letáky či jiné tiskoviny poškozující krále George II. Přestože poškozený byl nezákonně držen ve vazbě ne více než 6 hodin a bylo s ním zacházeno nadstandardně (poškozený dostal steak a pivo), přesto soud uložil státnímu úředníkovi povinnost k sankční náhradě újmy, a to právě z důvodu, aby jej potrestal za zneužití veřejné moci, vyjádřil svůj hrubý nesouhlas s takovýmto jednáním a pokusil se tak do budoucna odstrašit kohokoliv od spáchání takového zavrženého jednání.

(ii) Pokud má dojít k soudnímu přiznání povinnosti k sankční náhradě újmy v druhém případě, je nezbytné, aby soud došel k závěru, že škůdce si předem vypočítal své škodné jednání tak, aby se mu vyplatilo³⁸¹. Tato skutečnost by měla být rovněž prokázána. Jako typický příklad lze uvést smyšlená tvrzení bulvárních deníků, která jsou zveřejňována za účelem maximalizace jejich zisku. Bulvární deníky se totiž často drží osvědčeného pravidla „*čím větší bomba, tím více prodaných výtisků*“. Často však částka přiznaná poškozenému může být mnohonásobně menší než zisk, který bulvární deník ze zveřejnění živého článku měl. A právě v takovýchto případech má sankční náhrada újmy své oprávněné místo.

(iii) Případy, kdy přípustnost sankční náhrady újmy výslovně připouští zákon, jsou velmi ojedinělé.³⁸² Jedním z takových případů však může být zákon o právu autorském, průmyslových vzorech a patentech, který v § 97, odst. 2³⁸³ připouští možnost, že soud může v případech porušení autorského práva přiznat žalobci i doplňkovou náhradu újmy v jednotlivých případech, ve kterých to bude vyžadovat spravedlivé uspořádání práv a povinností.

Rozsudkem v soudním sporu AB v South West Water Services³⁸⁴ se anglický Court Appeal pokusil (i přes poměrně jasná pravidla stanovená v rozsudku Rookes v. Barnard) možnost přiznávání *exemplary damages* výrazně omezit, když stanovil, že *exemplary damages* by měly být přiznávány pouze za civilní delikty, které by byly hodné přiznání *exemplary damages* v době do rozhodnutí sporu Rookes v. Barnard. Toto restriktivní omezení je nazýváno jako *cause of action test*. Na základě *cause of action test* by při splnění dalších předpokladů bylo možné přiznat *exemplary damages* pouze v případě civilních deliktů nezákonné stíhání, nezákonné uvěznění, napadení, ublížení na zdraví, pomluva, neoprávněný

³⁸¹ Viz. GILKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 610

³⁸² Tamtéž s. 610

³⁸³ Copyright, Designs and Patents Act, 1988 - § 97, odst. 2: „*The court may in action for infringement of copyright having regard to all circumstances.... award such additional damages as the justice of the case may require.*“

³⁸⁴ Rozhodnutí Court of Appeal AB v South West Water Services Ltd. (1993) QB 507

zásah do práva k movité či nemovité věci, soukromoprávní obtěžování, protiprávní zasahování do podnikání³⁸⁵. Jak uvádí Gilliker, tak: „*toto však znemožnilo požadovat se exemplary damages u civilních deliktů jako veřejné pohoršení, podvod či sexuální či rasová diskriminace.*“³⁸⁶ Odbornou veřejností byla tato restrikce vnímána jako nepřiměřená až nelogická. Takovýto názor byl vyjádřen anglickou a velšskou Law Commission ve své studii *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages*³⁸⁷. Tento kritizovaný *cause of action* test byl však následně v roce 2002 zrušen rozhodnutím sněmovny lordů ve věci *Kuddus v. Chief Constable of Leicestershire Constabulary*³⁸⁸, který stanovil, že do budoucna při oprávněnosti přiznávání *exemplary damages* je třeba vycházet pouze z testu kategorií stanoveném v rozsudku *Rookes v. Barnard*.

Z tradičního pohledu sankční náhrada újmy není možná v případě újmy vzniklé z porušení smlouvy.³⁸⁹ V případě *Addis v. Gramophone Co. Ltd.*³⁹⁰ však Lord Atkinson tuto skutečnost blíže rozvádí. Lord Atkinson je toho názoru, že v mnoha případech smluvní odpovědnosti za vzniklou újmu však jednání škůdce současně naplňuje i skutkovou podstatu nějakého civilního deliktu (například podvodu či pomluvy), které rovněž opravňuje poškozeného k podání žaloby založené na porušení *tort law*. V takovémto případě může tedy být žaloba alternativně rovněž založena na spáchání tohoto civilního deliktu. V případě, že si poškozený vybere právě tuto cestu, úspěšné žalování na sankční náhradu újmy by mělo být možné.³⁹¹

Závěrem této kapitoly považuji za nezbytné zdůraznit fakt, že při určení výše anglické sankční náhrady újmy, je jedním z hlavních vodítek majetek škůdce. Dle Kavěny a Bartoškové anglické soudy rovněž přihlíží k otázce obohacení žalujícího³⁹². Faktor přihlednutí k majetku škůdce je rovněž jedním z rozlišujících kritérií pro odlišení anglické sankční

³⁸⁵ WILCOX, Vanessa. Punitive damages in England. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 19: „*Exemplary damages could only be awarded for malicious prosecution, false imprisonment, assault and battery, defamation, trespass to the land or goods, private nuisance and tortious interference with business.*“

³⁸⁶ GILIKER, Paula. *Torts*. London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6, s. 611: „*this excluded punitive damages awards for torts such as public nuisance, deceit and for sex and race discrimination.*“

³⁸⁷ Law Commission of England and Wales. *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages*. Law Com. No. 247. (1997)

³⁸⁸ *Kuddus v. Chief Constable of Leicestershire Constabulary* (2002) 2 Appeal Cases (AC) 122

³⁸⁹ WILCOX, Vanessa. Punitive damages in England. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 21: „*the traditional view is that punitive damages are not available for breach of contract.*“

³⁹⁰ Rozhodnutí sněmovny lordů *Addis v. Gramophone Co. Ltd.* (1909) AC 488

³⁹¹ tamtéž

³⁹² Viz. KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337*. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 6

náhrady újmy od náhrady újmy zvýšené. Jak tvrdí Janeček³⁹³: „Zatímco u zvýšené náhrady škody soud zásadně nepřihlíží k majetku škůdce, neboť ten logicky nemá nebo nemůže mít vliv na rozsah citové újmy poškozeného, u sankční náhrady škody je tomu naopak. Zde může právě majetek často zásadním způsobem ovlivnit to, nakolik dokáže rozsudek regulovat jednání škůdce a poučit jej (i ostatní), že delikty se nevyplácí.“

6.6 Sankční aspekt náhrady újmy a občanskoprávní sankce v zemích kontinentálního právního systému

6.6.1 Německo

Německá právní úprava práva na náhradu újmy (§ 249 – 254 německého občanského zákoníku, BGB) je založena na principu kompenzace a restituce.³⁹⁴ Německé občanské právo a trestní právo jsou dvě samostatná právní odvětví. Sankční náhrada újmy je trest, a pokud pachatel může být potrestán výlučně na základě a v souladu s principy trestního práva, v žádném případě nemůže být potrestán na základě občanského práva.³⁹⁵ Dle německého občanského zákoníku poškozený by v důsledku přiznání náhrady újmy neměl být obohacen.³⁹⁶

Z těchto výroků je možné usuzovat, že sankční náhrada újmy v Německu je absolutně odmítána a nemá v právním řádu své místo. Není to však tak úplně pravda. Jak tvrdí Behr³⁹⁷: „Sankční náhrada újmy žije ve stínu“. Namísto sankční náhrady újmy jako takové, je však třeba spíše pracovat s pojmem sankčních aspektů náhrady újmy, které spíše než v samotných právních předpisech můžeme čas od času nalézt v jednotlivých rozhodnutích německých

³⁹³ JANEČEK, Václav. *K přípustnosti sankční náhrady škody*. Právní rozhledy, ročník 2013, č. 5, s.4

³⁹⁴ TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=annlsurveys>, s. 193: „The German Law on damages (§ 249 – 254 of the German Civil Code, BGB) is based on the concepts of compensation and restitution.“

³⁹⁵ BEHR, Volker. *Punitive damages in America and German Law - Tendencies towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concepts* (online) 4/2003. Dostupné z <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3389&context=cklawreview>, s. 106: „German civil law and criminal law are separate. Punitive damages are punishment, and, while a wrongdoer may be punished exclusively under the concept of criminal law, by no means is such punishment allowed under the concept of civil law.“

³⁹⁶ TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=annlsurveys>, s. 193: „Under the German Civil Law, the injured person may not be enriched as a reset of the damages awarded.“

³⁹⁷ BEHR, Volker. *Punitive damages in America and German Law - Tendencies towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concepts* (online) 4/2003. Dostupné z <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3389&context=cklawreview>, s. 106: „Instead, punitive damages live in shadows.“

soudů. Je třeba konstatovat, že sankční náhrada újmy v americkém pojetí skutečně v Německu nemá své místo. Jak uvádí Jansen s Rademacherem³⁹⁸: „*institut sankční náhrady újmy přináší ústavněprávní problém: v souladu s čl. 103 (2) německé Ústavy, je trestání povoleno pouze v případě, že hrozba trestu je výslovně uvedena v zákoně a podmínky trestání jsou přesně legálně vymezeny.*“ Tato skutečnost, ve spojení s okolnostmi dalšími³⁹⁹ vedla k odmítnutí „*amerického konceptu sankční náhrady újmy*“ v Německu. Takovéto stanovisko vyslovil německý Federální soud, když odmítl možnost vykonatelnosti amerického rozsudku přiznávajícího *punitive damages* v Německu, a to z důvodu rozporu s veřejným pořádkem. Německý federální soud ve svém rozhodnutí v případě *The California judgement* uvedl, že: „*nekompenzační náhrada újmy je v rozporu s ústavním principem proporcionality a neoprávněně spojuje soukromé a trestní právo.*“⁴⁰⁰

S určitým názorem sankčních aspektů náhrady újmy či německým občanským právem povolených občanskoprávních sankcí se však můžeme setkat v případech (i) náhrady újmy za bolest a strádání, (ii) zásahu do osobnostních práv, (iii) zásahu do práv k duševnímu vlastnictví, (iv) náhrady újmy způsobené diskriminačním jednáním, (v) svévolného neplnění povinnosti k náhradě újmy, pokud je tato povinnost beze všech pochybností dána a konečně (v) smluvní pokuty.

(i) Hlavním východiskem debat o tom, zda odškodnění za nemajetkovou újmu v sobě zahrnuje či nezahrnuje sankční aspekt, je skutečnost, že v takovémto případě je velmi obtížné vzniklou újmu vyjádřit v penězích. Tohoto názoru je například Jansen s Rademacherem⁴⁰¹, kteří tvrdí, že: „*je problematické v takovémto případě adekvátně posoudit případnou kompenzaci, protože neexistuje objektivní měřítko bolesti a nikdo nemůže pociťovat bolest někoho jiného.*“ Z tohoto důvodu byly v případě odškodňování za vzniklou bolest německé soudy nuceny opustit čistě kompenzační přístup k náhradě újmy. Jak tvrdí Aufmkolk⁴⁰²

³⁹⁸ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 76: „*punitive damages raise constitutional rights concern: According to art. 103 (2) of the German constitution, penalization is only permitted if the threat of punishment is explicitly codified and its conditions are precisely described.*“

³⁹⁹ Jako například z obavy možnosti dvojího potrestání škůdce – v trestním a současně v civilním řízení.

⁴⁰⁰ Rozsudek německého Federálního soudu - BGHZ (4 June 1992 – IX 149/91) 118, 312, 338 ff., 343 ff.: „*non-compensatory damage awards are inconsistent with the constitutional principle of proportionality and illegitimately concentrate private and criminal law.*“

⁴⁰¹ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 76: „*it is difficult to assess such compensation adequately because there is no objective measure of pain and no one can feel someone else's pain.*“

⁴⁰² AUFMKOLK, Henrik. *U.S. punitive damages awards before German courts - Time for a new approach* (online). 13. 4. 2007. Dostupné z

s odkazem na judikaturu německého federálního soudu: „*Soud se výslovně vzdal monistického pojetí odškodňování vyslovením názoru, že mimo čistou kompenzaci má oběť rovněž právo na satisfakci (Genugtuung).*“ Dle rozhodnutí federálního soudu z roku 1955⁴⁰³ by se při určení výše odškodnění mělo přihlížet k rozsahu, trvání a intenzitě bolesti, stejně jako k utrpení a případným deformacím. Současně v tomto rozhodnutí federální soud stanovil, že by se mělo rovněž přihlédnout k zavinění škůdce a k jeho ekonomické situaci. A právě v přihlížení k stupni zavinění škůdce při určování výše odškodnění lze spatřovat určitý sankční aspekt. Právě v tomto případě lze konstatovat zásadní posun, jelikož německé právo (obdobně jako české) původně vycházelo z plné občanskoprávní náhrady bez ohledu na stupeň zavinění. Jak tvrdí Aumf'olk: „*Stupeň zavinění byl parametrem při určení, zda žaloba může směřovat k náhradě újmy, ale nebyl parametrem určujícím výši náhrady újmy.*“⁴⁰⁴ Je zřejmé, že pokud škůdce způsobí újmu na zdraví úmyslně, nemajetková újma poškozeného bude větší. I z tohoto důvodu Jansen s Rademacherem⁴⁰⁵ přirovnávají německý způsob odčínování nemajetkových újem vzniklých zásahem do zdraví či života k anglickým *aggravated damages* (zvýšené náhradě újmy). Vzhledem k tomu, že je to soud, kdo určuje finální výši přiznané částky, tak i přes výše nastíněná vodítka a parametry, kterých by se soudy při určování výše odškodnění měly držet, se může v jednotlivých rozhodnutích skrývat sankční aspekt, ač výslovně nepojmenovaný. Je možné jej spatřovat v tom, že i přes absenci jeho výslovného zmínění, bude prostě přiznaná částka vyšší než obvykle.

(ii) V roce 1958 došlo k vynesení prvního německého rozsudku, kterým byla přiznána žalobci náhrada újmy za zásah do osobnostních práv, jako odčinění újmy způsobené médii⁴⁰⁶. Německý federální soud ve svém rozsudku z roku 1961⁴⁰⁷ stanovil, že prevence je jedním

http://www.freilaw.de/journal/eng/edition%206/6_Aufmolk%20%20Punitive%20Damages_engl.html, s. 7: „*The court literally gave up the monistic notion of damages by stating that beyond pure compensation, the victim had a right to satisfaction (Genugtuung).*“

⁴⁰³ Rozhodnutí německého federálního soudu – BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, P 1675

⁴⁰⁴ AUF'MKOLK, Henrik. *U.S. punitive damages awards before German courts - Time for a new approach* (online). 13. 4. 2007. Dostupné z http://www.freilaw.de/journal/eng/edition%206/6_Aufmolk%20%20Punitive%20Damages_engl.html, s. 131: „*The degree of fault was a parameter in determining whether an action may lead to damages, but not in determining the amount of damages.*“

⁴⁰⁵ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 80: „*Thus, it has nothing to do with the imposition of punishment. In the terminology of the English common law, these damages can be understood as „aggravated“: they are not given as would be punitive damages for „conduct which shocks the jury“, but „for conduct which shocks the plaintiff“.*“

⁴⁰⁶ Viz. TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=annlsurvey>, s. 194

⁴⁰⁷ BGHS 35, pp. 363 = NJW 1961, pp. 2059

z faktorů ovlivňujících zásahy do osobnostních práv. V rozsudku Sorraya⁴⁰⁸ z roku 1973 německý ústavní soud stanovil, že motiv zisku může být konfrontován s rizikem patrné materiální újmy. Před rokem 1994 soudy vycházely z toho, že v případě zásahu do osobnostních práv by měla výše náhrady újmy v sobě zahrnovat faktor odčňujícího účinku poškozeného a mělo by být zohledněno společenské postavení oběti a intenzita zásahu do osobního soukromí.⁴⁰⁹ Toto pojetí však zvrátil klíčový rozsudek Caroline-I⁴¹⁰, ve kterém německý federální soud konstatoval, že toto tradiční pojetí nemůže dostatečně zajistit prevenci vzniku takovýchto zásahů, jelikož dřívější přiznávaná odškodnění byla ve srovnání se zisky médií nesrovnatelně nízká. Osoba, která úmyslně zasáhne do osobnostních práv jiného za účelem dosažení zisku, se nesmí domnívat, že bude oprávněna si takový zisk ponechat⁴¹¹. V rozsudku Caroline I⁴¹² soud stanovil, že přiznaná částka by měla mít odstrašující efekt, který bude dán však pouze v případě, kdy přiznaná částka bude odpovídat zisku škůdce. Lze tedy uzavřít, že na rozdíl od náhrad za nemajetkové újmy za vytrpěné bolesti, soudy v takovýchto případech výslovně připouští sankční charakter odškodnění.

(iii) Podle německého práva je vlastník některého z práv duševního vlastnictví (autorské právo, patenty, průmyslové vzory a ochranné známky) oprávněn v případě zásahu do těchto práv k duševnímu vlastnictví požadovat náhradu újmy, a to s využitím tří různých metod výpočtu této újmy⁴¹³. Tyto různé tři metody výpočtu vznikly z toho důvodu, že v případě zásahu do práv k duševnímu vlastnictví je velmi obtížné a mnohdy i nemožné určit skutečnou výši vzniklé újmy a ušlého zisku. Jedním ze způsobů výpočtu se tedy stal výpočet újmy dle toho, kolik by stála licence za užití práva k duševnímu vlastnictví. Dále může žalobce požadovat zisk, který žalovaný získal právě neoprávněným zásahem do práva k duševnímu vlastnictví. Různé metody výpočtu však mohou vést k různým částkám a je třeba konstatovat, že tyto metody obvykle nejsou v souladu s tzv. *differenztheorie*, podle které je

⁴⁰⁸ BVerfGE 34, p. 269 = NJW 1973, p. 1221

⁴⁰⁹ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 80

⁴¹⁰ BGHZ (1994 – VI 56/94) 128, ff.

⁴¹¹ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. IN KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. SpringfieldWienNewYork. Germany. 2012. ISBN: 1616-8623, s. 81: „A person who knowingly uses another person's right for the purpose of making a profit must not assume that he will be allowed to keep these gains.“

⁴¹² BGHZ (11/1994 – VI 56/94) 128, ff.

⁴¹³ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. IN KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. SpringfieldWienNewYork. Germany. 2012. ISBN: 1616-8623, s. 81: „According to German law, the owner of intellectual property rights (copyrights, patents, registered designs and trademarks) is entited to recover damages for their violation, using one of three different methods of calculation.“

výše oprávněné náhrady újmy rozdílem mezi jměním poškozené strany před a po protiprávním zásahu. Vzhledem k tomu, že výpočtem dle teoretického užití licence či dle výše neoprávněného zisku škůdce může dojít k nadhodnocení skutečně vzniklé újmy, je na místě otázka, zda tyto dvě metody výpočtu nemají sankční charakter. Jansen a Rademacher však tento závěr odmítají, když tvrdí, že nárok poškozeného má spíše restituční charakter. Pokud tedy nárok poškozeného může být vnímán jako navrácení v původní stav, nemůže sloužit k sankčním účelům.⁴¹⁴

(iv) Odborná veřejnost se víceméně shoduje na tom, že zákon o rovném zacházení přijatý v roce 2006 na základě sekundárního předpisu EU, přinesl do německého právního prostředí otevřeně vnímanou sankční náhradu újmy. Dle § 15 zákona o rovném zacházení je zaměstnavatel povinen nahradit újmu (škodu i nemajetkovou újmu) uchazeči o zaměstnání, který nebyl přijat z nelegitimních důvodů, jako je rasa, náboženství, pohlaví, věk či například sexuální orientace. Na základě tohoto ustanovení přiznal Německý pracovní soud diskriminovanému uchazeči o zaměstnání šestinásobek jeho potencionální mzdy⁴¹⁵. Jansen s Rademacherem přiznávají, že v tomto případě skutečně jde o sankční náhradu újmy, když tvrdí, že: „*Tato sankce primárně slouží k regulačnímu účelu: trestá zaměstnavatele za jeho asociální chování.*“⁴¹⁶ Vzhledem k tomu, že však zákon o rovném zacházení musel být přijat v důsledku dodržování závazků vyplývajících z práva EU, není sankční náhrada újmy v tomto případě institutem ryze německým.

(v) V judikatuře německých soudů rovněž, zatím v omezené míře, dochází k posunu vnímání významu samotné náhrady škody a realizaci případného sankčního následku za neplnění povinnosti k náhradě škody ze strany povinného, zejména u pojišťoven a obdobných subjektů⁴¹⁷. Je zřejmé, že soudy se tak snaží vyrovnat slabší postavení poškozeného vůči specializované instituci. Německá judikatura si však vytvořila pravidla, kdy je toto navýšení možné. Hlavním předpokladem je, že musí jít o svévolné neplnění povinnosti k náhradě újmy v případě, že je tato povinnost naprosto zřejmá, zpravidla pokud byla přiznána

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 81: „*As long as a claim can be explained as the restoration of the quality of the parties, it does not serve a punitive purpose.*“

⁴¹⁵ Viz. TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=annlsurvey>, s. 198

⁴¹⁶ JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. *Punitive damages in Germany*. IN KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. SpringfieldWienNewYork. Germany. 2012. ISBN: 1616-8623, s. 85: „*This sanction primarily serves a regulative purpose: it punishes the employer for his unsocial behaviour.*“

⁴¹⁷ KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody*, *Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337*. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 12

prvoinstančním soudem⁴¹⁸. Judikatura vychází z toho, že postavení pojišťoven jako povinných (k úhradě pojistného plnění) je výjimečné a odlišné od jiných povinných k náhradě škody, jelikož pojišťovna disponuje dostatečnými znalostmi a schopnostmi⁴¹⁹. Je třeba poznamenat, že tento německý postoj je smysluplný a jistě by i v českém právním prostředí účinně přispěl k ochraně poškozených, neboť i v české praxi se lze velmi často setkat s tím, že pojišťovny po poškozeném požadují spousty pro věc nedůležitých dokumentů, jen aby znemožnily či alespoň oddálily svou povinnost poškozenému plnit.

(vi) Závěrem je třeba poznamenat, že na rozdíl od práva anglického, německý občanský zákoník výslovně povoluje sjednání smluvní pokuty⁴²⁰. Obdobně jako v českém právním prostředí, i v Německu existuje moderační pravomoc soudů k snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty.

6.6.2 Francie

I ve Francii je situace týkající se sankční náhrady újmy obdobná jako v mnoha dalších státech kontinentálního právního systému. Borghetti⁴²¹ uvádí, že: „*Sankční náhrada újmy ve francouzském právním systému oficiálně neexistuje.*“ Sankční náhrada újmy je francouzskému Code civil prakticky neznámá. Francouzský Cour de Cassation se dlouhodobě drží pojetí, že poškození mají být kompenzováni za utrpěnou újmu, v žádném případě jim však nemá být přisouzeno více⁴²². Jak v Code civil, tak i ve francouzské judikatuře tedy jasně dominuje princip plné reparace poškozených (*réparation intégrale*). Von Bar⁴²³ uvádí, že: „*Soukromoprávní trest (peine privée) je neakceptovatelný.*“ Dále Von Bar⁴²⁴ dodává, že: „*Soukromoprávní odpovědnost nemá sankční funkci a míra zavinění nemůže ospravedlnit navýšení postihu nad hodnotu újmy.*“ Přes výše uvedené však je třeba konstatovat, že sankční funkce není francouzskému občanskému právu zcela neznámá. Code civil například umožňuje stranám smlouvy sjednat si *clauses pénales* neboli smluvní pokutu. Zajímavé však je, že

⁴¹⁸ Např. Rozhodnutí ve věci (OLG Frankfurt) 12-U 7/98, NJW 1999, 2447.

⁴¹⁹ KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337*. 12/2013. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>, s. 13

⁴²⁰ viz. § 339 BGB

⁴²¹ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 55: „*Punitive damages do not officially exist under the French legal system.*“

⁴²² PARKER, Matthew. *Changing tides: The introduction of punitive damages into the french legal system* (online). 28. 8. 2013. Dostupné z: <http://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=gjicl>

⁴²³ VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Munchen: C. H. Beck, 1998, ISBN: 3-406-446094, s. 630: „*Private punishment (peine privée) is unacceptable.*“

⁴²⁴ Tamtéž: „*La responsabilité civile n'a pas de fonction pénale et la gravité de la faute ne peut donc justifier une condamnation supérieure à la valeur du dommage.*“

clauses pénales jsou však svým obsahem shodné s anglickým pojetím institutu *liquidated damages*. Borghetti⁴²⁵ uvádí, že: „*clauses pénales* je smluvní ustanovení, které předem specifikuje výši případné budoucí kompenzace, ke které by byla smluvní strana povinna, v případě, že by smlouvu porušila.“ Vzhledem k tomu, že fakticky vzniklá újma může být ve skutečnosti nižší, může vést takto předem stanovená „smluvní pokuta“ k nadkompenzaci poškozené smluvní strany, ovšem stejně tak jako k podkompenzaci.

Dalším zajímavým institutem francouzského občanského práva se sankčním aspektem je *astreinte* neboli pokuta, která ve vztahu k českému právnímu prostředí připomíná spíše jeden ze způsobů výkonu rozhodnutí. Von Bar⁴²⁶ tento institut definuje jako případ, kdy: „*Soudem uznáný dlužník může být sankcionován pokutou za nepodrobení se soudnímu rozhodnutí.*“ K výši uložené pokuty Von Baar⁴²⁷ dodává, že: „...*ta je vypočtena s ohledem na stupeň zavinění dlužníka a jeho finanční situaci.*“

Stejně jako v Německu, tak i ve Francii jsou určitým způsobem sankcionovány pojišťovny, které v případě pojistné události odmítají poškozenému plnit. Ve Francii je však tato hrozba sankcí zakotvena přímo v zákoně, a to konkrétně v ustanovení L. 211 – 13 Code des assurances⁴²⁸. Pojišťovna, která je v prodlení s učiněním kompenzační nabídky oběti dopravní nehody, ke které je dle povinného kompenzačního schématu povinna, by měla poškozenému zaplatit dvojnásobnou výši úroku z prodlení, a to od data, kdy byla povinna nabídku učinit⁴²⁹.

Dalším francouzským soukromoprávním sankčním institutem jsou takzvané občanskoprávní pokuty neboli *amende civile*. Tyto občanskoprávní pokuty slouží jako sankce v případě pokusu o vyhnutí se plnění veřejnoprávní či soukromoprávní povinnosti. Jako příklad Borghetti⁴³⁰ uvádí vyhýbání se výkonu funkce poručníka sirotkovi.

⁴²⁵ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 57: „...*are clauses which set in advance the sum of compensation due should a party to a contract breach its terms.*“

⁴²⁶ VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. München: C. H. Beck, 1998, ISBN: 3-406-446094, s. 630: „*A judgement debtor may be sanctioned by a fine for non-compliance with a court order.*“

⁴²⁷ tamtéž: „...*is calculated by reference to the degree of fault of the debtor and his financial circumstances.*“

⁴²⁸ Tedy zákon o pojištění

⁴²⁹ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 60

⁴³⁰ tamtéž

I ve Francii se však můžeme setkat s pojmem tzv. „*skryté sankční náhrady újmy*“.
Van Dam⁴³¹ poukazuje na možný sankční aspekt v případě odškodňování újmy nemajetkové, když tvrdí, že: „*částky přiznávané v těchto případech jsou spíše štědré a mezi francouzskou odbornou veřejností existuje podezření, že přiznaná částka je často záměrně nadhodnocena z důvodu vyjádření nesouhlasu soudu s jednáním žalovaného.*“ Dále poukazuje na to, že vysoké částky jsou často přiznávány v případě odškodňování újmy právnických osob⁴³², což obecně může mít svůj původ (stejně tak jako v Německu) v těžkostech s prokazováním a kvantifikací skutečně vzniklé újmy. Borghetti⁴³³ dále poukazuje na to, že náhrada újmy přiznávaná za morální újmu plynoucí ze smrti příbuzného je průměrně vyšší, pokud šlo o zaviněné jednání škůdce, na rozdíl od případů, kdy je škůdce žalován v režimu objektivní odpovědnosti. Ani Francie není výjimkou v případě uplatňování sankčního aspektu při náhradě nemajetkové újmy způsobené zveřejněním nepravdivých informací v člancích, díky kterým vydavatelé časopisů a novin chtějí maximalizovat svůj zisk. Francouzský Cour de cassation považuje právo na soukromí za natolik zásadní, že v jednom ze svých rozhodnutí⁴³⁴ vyjádřil názor, že v takovýchto případech má dojít k odškodnění i tehdy, pokud žádná újma nemůže být prokázána, ba dokonce i pokud se zdá, že žádná ani nevznikla. Za zmínku stojí také fakt, že neziskové organizace ve Francii mají za určitých podmínek možnost žalovat náhradu újmy způsobenou tzv. veřejnému zájmu. Vzhledem k tomu, že částky přiznávané v těchto případech nejsou mnohdy nízké, Borghetti i v tomto případě spatřuje určité aspekty sankční náhrady újmy⁴³⁵.

Zajímavý je francouzský postoj k vykonatelnosti cizozemského rozhodnutí přiznávajícího sankční náhradu újmy na území Francie, který Cour de cassation vyslovil případu Fountain Pajot⁴³⁶. Nejvyšší soud Kalifornie přiznal poškozeným částku ve výši 3 miliony dolarů jako náhradu škody a současně částku ve výši 1,5 milionu dolarů jako sankční náhradu újmy v případě, kdy francouzská společnost prodala poškozeným katamarán, který

⁴³¹ VAN DAM, Cees. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, Oxford, 2006, ISBN: 978-0-19-929071-0, s. 1201: „*The sums awarded under these heads of damages are rather generous and there is the suspicion amongst French legal writhers that the quantum is often deliberately exaggerated in order to show the court's disapproval of the defendant's conduct.*“

⁴³² tamtéž

⁴³³ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 63

⁴³⁴ Cass, Ire civ., 5 November 1996, Bull. civ. I, no 378, JCP éd, G 1997.II.22805

⁴³⁵ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 66

⁴³⁶ Cour de cassation, le civ., Dec. 1, 2010, Bull. civ. II. No 248

trpěl závažnou konstrukční vadou, neboť pár týdnů před prodejem do něj udeřil blesk (což bylo kupujícím samozřejmě zatajeno). Cour de cassation ve svém rozhodnutí týkajícího se vykonatelnosti kalifornského rozhodnutí přiznávajícího sankční náhradu újmy ve Francii došel k závěru, že sankční náhrada újmy není bez dalšího v rozporu s veřejným pořádkem (na rozdíl od německého Federálního soudu). Rozpor s veřejným pořádkem nastává až v případě, kdy sankční náhrada újmy není přiměřená újmě, která skutečně vznikla a dále intenzitě porušení předmětné povinnosti škůdcem. Vzhledem k tomu, že v daném případě nebylo splněno kritérium přiměřenosti, návrh na výkon rozhodnutí ve Francii byl zamítnut. I přes závěr tohoto řízení bylo však předmětné rozhodnutí přelomové, neboť v předchozím obdobném případě týkajícího se vykonatelnosti cizozemského rozhodnutí přiznávajícího sankční náhradu újmy ve Francii pařížský Tribunal de Grande Instance⁴³⁷ uzavřel, že sankční náhrada újmy je trest, a ten nemůže být vynucován francouzskými civilními soudy. Dalším důvodem je skutečnost, že sankční náhrada újmy je v rozporu s principem plné kompenzace.

Argumentaci opřenou o výše nastíněný princip proporcionality použil Cour de Cassation rovněž v případě Blech⁴³⁸. Richard Blech byl americký občan žijící ve Francii, který byl americkými soudy odsouzen za spáchání trestného činu podvodu, kterého se dopustil tím, že jako předseda představenstva společnosti Credit Bancorp vedl společnost tak, že podnikala na základě tzv. Ponzioho schématu, ačkoliv se prezentovala jako investiční společnost. Když podvodné jednání vyšlo najevo a bylo třeba alespoň částečně uspokojit podvedené investory, vůči panu Blechovi, který měl velkou část majetku na území Francie, bylo zahájeno insolvenční řízení. Americký soud přikázal (ve formě tzv. *injunction*) Blechovi spolupracovat s insolvenčním správcem. Ten se však tomuto příkazu nepodrobil. Americký soud tedy vydal nový příkaz, ve kterém zároveň uložil Blechovi sankci ve výši 100 dolarů denně, která se bude navíc zdvojnásobovat každý den, pro případ, že Blech se vydanému příkazu nepodrobí. Po čtyřech měsících Blechovi nespolutpráče se celková sankce vyšplhala na 13 milionu dolarů. Americký soud tedy uložil Blechovi povinnost tuto částku zaplatit. Kvůli Blechovu majetku nacházejícím se na území Francie se insolvenční správce domáhal toho, aby předmětné americké rozhodnutí bylo vykonáno ve Francii. Cour de Cassation, ke kterému se věc dostala, tuto civilní sankci posoudil jako tzv. *astreinte*. I přes velmi vysokou výši uložené sankce však Cour de Cassation uzavřel, že rozhodnutí je možné ve Francii vykonat. Hlavním argumentem byla skutečnost, že dle Cour de Cassation byla výše uložené

⁴³⁷ Rozhodnutí Tribunal de Grande Instance de Paris, Jull. 15, 2004, 1ère Chambre, 03/09481

⁴³⁸ Rozhodnutí Cass. Civ. Jan. 28, 2009, 07-11.729

sankce přiměřená celkové Blechovým podvodem způsobené újmě, která se vyšplhala až k hranici 200 milionů dolarů.⁴³⁹⁴⁴⁰

Nechybělo však mnoho a sankční náhrada újmy mohla být do francouzského Code civil začleněna, a to novelou představenou v roce 2005 s pracovním názvem Avant – Projet Catala⁴⁴¹, která ve svém § 1371⁴⁴² stanovila, že: „Osobě, která se dopustí zjevně úmyslného poškozujícího jednání, zejména s úmyslem z něj těžit, může být nad rámec kompenzační náhrady újmy uložena rovněž povinnost zaplatit sankční náhradu újmy, o které může soudce rozhodnout tak, že částečně bude hrazena do státní pokladny. Rozhodnutí soudce ohledně tohoto typu náhrady újmy musí být odůvodněno velmi specifickými důvody a přiznaná částka musí být odlišena od jiné náhrady újmy. Sankční náhrada újmy nesmí být předmětem pojištění.“ Borghetti⁴⁴³ uvádí, že zákonodárce se při tvorbě tohoto ustanovení zřejmě inspiroval québeckým novým občanským zákoníkem. Přes různorodé názory odborné veřejnosti (spíše však ty negativní) nakonec Avant – Projet Catala nebyl přijat. Vzhledem k této skutečnosti Borghetti vyjádřil skepsi nad tím, že by v blízké budoucnosti byla sankční náhrada újmy ve Francii kodifikována⁴⁴⁴.

6.7 Sankční náhrada újmy v Québecu

Zajímavý pohled na sankční náhradu újmy (a obecně na institut náhrady újmy) poskytuje právní řád Québecu, neboť se v něm lze setkat s mísením principů anglosaského *common law* a kontinentálního *civil law*. Ač je Québec součástí Kanady, která je obecně zemí anglosaského právního systému (ve kterém je právo tvořeno především prostřednictvím jednotlivých soudních rozhodnutí), je současně jedinou kanadskou provincií s kontinentálním právním systémem (tedy s kodifikovaným právem). Na úvod je třeba uvést, že Kanada má dvě úrovně jurisdikce, a to federální a provinční, přičemž občanské právo spadá do jurisdikce

⁴³⁹ LICARI, Francois Xavier, JANKE Benjamin West. *Enforcing Punitive Damages Awards in France after Fountaine Pajot*. (online). 12. 1. 2012. Dostupné z https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1985578, s. 797 - 800

⁴⁴⁰ CUNIBERTI, Gilles. *Enforcement in France of a U.S. Financial Penalty* (online) 6. 10. 2009. Dostupné z <http://conflictoflaws.net/2009/enforcement-in-france-of-a-u-s-financial-penalty/>

⁴⁴¹ Avant – Project de réforme du droit des obligations et du droit de la prescription

⁴⁴² A person who commits a manifestly deliberate fault, and notably a fault with a view to gain, can be condemned in addition to compensatory damages to pay punitive damages, part of which the judge may in his or her discretion allocate to the Public Treasury. A judge's decision to order payment of damages of this kind must be supported with specific reasons and their amount distinguished from any other damages awarded to the victim. Punitive damages may not be the object of insurance.

⁴⁴³ BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1, s. 70

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 72.

provinční⁴⁴⁵. Jak však uvádí oficiální webové stránky kanadské justice⁴⁴⁶, federální předpisy musí respektovat oba typy právních systémů. Každá z provincií má vlastní soudní soustavu, přičemž judikatura víceméně všech obecných provinčních soudů, včetně těch québeckých, je sjednocována Nejvyšším soudem Kanady⁴⁴⁷. Až do roku 1994, kdy nabyl účinnosti nový občanský zákoník, bylo québecké občanské právo kodifikováno v přejatém francouzském Code Napoleon⁴⁴⁸.

Podle québeckého práva existují tři typy náhrady újmy, a to materiální, morální (nemajetková) a sankční.⁴⁴⁹ Účelem sankční náhrady újmy je odradit škůdce (ba dokonce i škůdce potencionální) od určitého zavrženého jednání⁴⁵⁰. Sankční náhrada újmy je však spíše než pravidlem, výjimkou, a může být přiznána pouze v případě, že určitý zákon její přiznání výslovně umožňuje⁴⁵¹. Ač § 1621 québeckého občanského zákoníku sankční náhradu újmy upravuje, nevytváří toto ustanovení samostatnou skutkovou podstatu, jejíž naplnění by zakládalo právo poškozeného na přiznání sankční náhrady újmy⁴⁵². § 1621 québeckého občanského zákoníku⁴⁵³ totiž uvádí, že: „*V případě, kdy je možnost přiznání sankční náhrady újmy stanovena zákonem, nesmí přiznaná částka překročit výši, která je dostačující k naplnění preventivního účelu. Sankční náhrada újmy je posuzována s ohledem na všechny příslušné okolnosti daného případu, jimiž jsou zejména stupeň škůdcova zavinění, jeho majetková situace*⁴⁵⁴, výše reparační náhrady újmy, za níž je škůdce odpovědný a skutečnost, zda platba

⁴⁴⁵ Official Languages and Bilingualism Institute (OLBI). Dostupné z: <http://archive.is/4BTAF>

⁴⁴⁶ <http://www.justice.gc.ca/eng/index.html>

⁴⁴⁷ <http://www.justice.gc.ca/eng/cs-j-sjc/ccs-ajc/03.html>

⁴⁴⁸ Official Languages and Bilingualism Institute (OLBI). Dostupné z: <http://archive.is/4BTAF>

⁴⁴⁹ FRANK, Joyce Blonde. *Legal Ease: Suing for material, moral, and punitive damages* (online). 31. 10. 2014. Dostupné z: <http://www.theseniortimes.com/legal-ease-suing-for-material-moral-and-punitive-damages/>

⁴⁵⁰ Např. Rozhodnutí ve věci *Sécurité Publique vs. Syndicat national des employés de l'Hotel St-Ferdinand* (1996) 3 R.S.C.211.

⁴⁵¹ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf, s. 20: „*punitive damages are the exception rather than the rule and they may only be granted when specific legislation provides for their award.*“

⁴⁵² Tento názor byl vyjádřen například v rozhodnutí ve věci *Dumas (Dumitrisco) c. Proglas - Addison, C.Q. Terrebonne*, n. 720-32-000097-952, le 27 juin 1996 viz. BAUDOIN, Renaud. *Code civil du Québec annoté. Tome 2, Livres 5 à 10, art. 1371 à 3168*. Montréal: Wilson & Lafleur limiter, 2003, ISBN: 1709-0962, s. 2084

⁴⁵³ § 1621 québeckého občanského zákoníku: „*Where the awarding of punitive damages is provided for by law, the amount of such damages may not exceed what is sufficient to fulfil their preventive purpose. Punitive damages are assessed in light of all the appropriate circumstances, in particular the gravity of the debtor's fault, his patrimonial situation, the extent of the reparation for which he is already liable to the creditor and, where such is the case, the fact that the payment of the damages is wholly or partly assumed by a third person.*“

⁴⁵⁴ Například prohlášení konkurzu na majetek škůdce může být jedním z důvodů pro nepřiznání sankční náhrady újmy. Viz. rozhodnutí ve věci *Longtin c. Plouffe* (2001) R.J.Q. 2635, REJB 2001-26927 (C.S.)

z titulu náhrady újmy je zcela či částečně převzata jinou osobou⁴⁵⁵.“ Judikatura však okolnosti, k nimž je třeba při určení výše sankční náhrady újmy přihlížet, dále rozvádí. Dle ustálené judikatury je tak třeba přihlížet i k tomu, jaký měl protiprávní akt dopad do života poškozeného či například k tomu, zda měl škůdce z protiprávního jednání zisk⁴⁵⁶. Dále by měl soud vzít k úvahu skutečnost, zda byl škůdce uznán vinným v trestním řízení, a pokud ano tak i k tomu, jaký trest mu byl trestním soudem uložen⁴⁵⁷. Zajímavý je také judikaturou vyjádřený názor, že skutečnost, že je škůdce veřejným subjektem hospodařícím s veřejnými prostředky, není důvodem pro snížení výše sankční náhrady újmy⁴⁵⁸.

Sheehan⁴⁵⁹ uvádí, že dva hlavní prameny umožňující přiznání sankční náhrady újmy jsou zákon o ochraně spotřebitele⁴⁶⁰ a québecká charta práv a svobod⁴⁶¹. Frank⁴⁶² do tohoto výčtu přidává rovněž občanský soudní řád⁴⁶³. Boudouin⁴⁶⁴ dále uvádí oblast práva na ochranu osobních údajů, zákon o ochraně stromů a v neposlední řadě kanadskou chartu práv a svobod.

§ 272 zákona o ochraně spotřebitele umožňuje žalobci žalovat nad rámec kompenzační náhrady újmy, také sankční náhradu újmy v případě, že prodejce nesplní povinnosti, které mu tento zákon ukládá. Zákonodárce toto umožňuje z důvodu předcházení opakování předmětného jednání. Pokud soud v takovémto případě sankční náhradu újmy přizná, je to z důvodu, že dojde k závěru, že šlo o zlou víru či hrubou nedbalost prodejce⁴⁶⁵.

§ 49 Charty práv a svobod Québecu umožňuje přiznání sankční náhrady újmy v případech úmyslného porušení práv garantovaných touto chartou. Sankční náhrada újmy bude soudem přiznána v případě, že žalobce prokáže nezákonný a úmyslný zásah do práv

⁴⁵⁵ Tedy například pojišťovnou. K tomu judikatura uvádí, že soud je v takovém případě povinen zjišťovat podmínky pojistné smlouvy. Viz. rozhodnutí ve věci *Champagne c. Collège d'enseignement général et professionnel de Jonquiére* (1996) R.J.Q. 2229 (C.A.)

⁴⁵⁶ Viz. např. rozhodnutí ve věci *Pugiotto c. West Island Teachers Association, J.E. 84-497 (C.S.)*, *Blanchet c. Comeau* (1985) C.S. 299

⁴⁵⁷ Viz. rozhodnutí ve věci *Papadatos c. Sutherland* (1987), R.J.Q. 1020 (C.A.)

⁴⁵⁸ Viz. rozhodnutí ve věci *Vignola c. Bouilloin*, 2002BE-290 (C.Q.), REJB 2001-30877 (C.Q.)

⁴⁵⁹ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf, s. 20

⁴⁶⁰ Consumer Protection Act

⁴⁶¹ Québec Charter of Rights and Liberties

⁴⁶² FRANK, Joyce Blonde. *Legal Ease: Suing for material, moral, and punitive damages* (online). 31. 10. 2014. Dostupné z: <http://www.theseniortimes.com/legal-ease-suing-for-material-moral-and-punitive-damages/>

⁴⁶³ Code de Procedure

⁴⁶⁴ BAUDOIN, Renaud. *Code civil du Québec annoté. Tome 2, Livres 5 à 10, art. 1371 à 3168*. Montréal: Wilson & Lafleur limiter, 2003, ISBN: 1709-0962, s. 2085, 2088 - 2089

⁴⁶⁵ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf, s. 20

chráněných chartou⁴⁶⁶. Nejvyšší soud Kanady⁴⁶⁷ v jednom ze svých rozhodnutí uzavřel, že sankční náhrada újmy zde může být přiznána pouze v případě, že je současně přiznána i kompenzační náhrada újmy. Na základě § 49 Charty práv a svobod Québecu lze přiznat sankční náhradu újmy také ve prospěch právnické osoby, neboť citované ustanovení chápe pod pojmem „oběť“ i právě právnickou osobu⁴⁶⁸. Právo na přiznání sankční náhrady újmy tak má například i ta osoba, již bylo zasaženo do práva k profesnímu (resp. obchodnímu) tajemství, neboť toto právo je chráněno § 9 Charty práv a svobod Québecu⁴⁶⁹.

Na základě občanského soudního řádu může být sankční náhrada újmy přiznána v případě zneužití justičního systému. Frank⁴⁷⁰ uvádí příklad, kdy Nejvyšší soud Kanady přiznal dceři otce, který byl v péči ústavu pro dlouhodobě nemocné částku ve výši 200.000,- dolarů jako sankční náhradu újmy. Skutkovým základem případu byla situace, kdy si dcera veřejně stěžovala na velmi slabé služby dotčeného ústavu. Ředitel ústavu ji žaloval za pomluvu, avšak soud žalobu zamítl s odůvodněním, že záměrem podané žaloby bylo pouze žalovanou umlčet. Dcera následně ředitele ústavu žalovala na náhradu újmy, která jí byla způsobena zjevně bezdůvodnou šikanózní žalobou.

Pokud je sankční náhrada újmy přiznávána na základě zákona o ochraně stromů, musí být její výše určena na základě fixních tabulek⁴⁷¹. I přesto je však možné sankční náhradu újmy v tomto případě přiznat pouze v případě existence zlé víry škůdce⁴⁷².

§ 24 odst. 1 kanadské charty práv a svobod poskytuje jakémukoliv soudu možnost přiznání nejen kompenzační, ale i sankční náhrady újmy, v případě porušení práva garantovaného chartou⁴⁷³. Zajímavé je, že pokud soud přiznává sankční náhradu újmy právě na základě citovaného ustanovení charty, nemusí mít k jejímu přiznání prokázaný poškozovací úmysl škůdce.⁴⁷⁴

Sheehan uvádí, že hlavním rozdílem mezi sankční náhradou újmy v *civil law* a *common law* je fakt, že podle *civil law* může být sankční náhrada újmy přiznána pouze v

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 21.

⁴⁶⁷ Rozhodnutí ve věci Béliveau-St-Jacques vs. Fédération des employés et employées de services publics inc. (1996) 2 R.S.C. 345

⁴⁶⁸ Viz. např. rozhodnutí ve věci RBC Dominion valeurs mobilières inc. c. Lizotte, (1999) R.R.A. 924 (C.S.), REJB 99-15133 (C.S.)

⁴⁶⁹ Viz. např. rozhodnutí ve věci Parizieu, Peryer c. L.D., J.E. 2000-1641 (C.Q.), REJB 2000-1957 (C.Q.)

⁴⁷⁰ FRANK, Joyce Blonde. *Legal Ease: Suing for material, moral, and punitive damages* (online). 31. 10. 2014. Dostupné z: <http://www.theseniortimes.com/legal-ease-suing-for-material-moral-and-punitive-damages/>

⁴⁷¹ Např. Rozhodnutí ve věci Brisebois c. Desmarais, (1991) R.R.A. 308 (C.Q.)

⁴⁷² Např. Rozhodnutí ve věci Trudel c. Gingras, (1996), R.D.I. 187 (C.A.)

⁴⁷³ Rozhodnutí ve věci Québec (Procureur général) c. Boisclair, (2001) R.J.Q. 2449 (C.A.), REJB 2001-27084 (C.A.), A.E./P.C 2001 - 1131 (C.A.)

⁴⁷⁴ tamtéž

případech, kde to umožňuje právní předpis. Na proti tomu v systému *common law* má soud diskreční pravomoc v tom smyslu, že sankční náhradu újmy může přiznat kdykoliv, pokud dojde k závěru, že přiznání kompenzační náhrady újmy nebude dostatečně odstrašující, a že škůdcovo jednání si zaslouží být více potrestáno⁴⁷⁵. I přes tento víceméně drobný rozdíl (když odlišnost je pouze v tom, kdo o sankční náhradě újmy primárně rozhoduje - tedy zda zákonodárce nebo až soudce) je však třeba poznamenat, že primární funkce deliktní odpovědnosti podle kanadského *common law* je totožná s québeckým *civil law*, tedy kompenzační. Podle *common law* je přiznání sankční náhrady újmy na místě v případě, kdy soud chce vyjádřit svůj odpor ke škůdcovu činu a potrestat ho za jednání, které je mimořádně nedbalé nebo učiněné ve velmi zlé víře⁴⁷⁶.

V souvislosti s danou problematikou považuji za nezbytné se vyjádřit rovněž k náhradě újmy na zdraví. Stejně jako v České republice, tak i v Québecu, v sobě újma na zdraví zahrnuje jak újmu majetkovou, tak i újmu nemajetkovou. Podle québeckého práva lze v některých případech újmy na zdraví přiznat také sankční náhradu újmy. Sankční náhrada újmy a náhrada nemajetkové újmy jsou však posuzovány odděleně podle příslušné kapitoly občanského zákoníku. Bližší pravidla pro evaluaci náhrady újmy na zdraví podle *common law* (tedy nikoliv podle právního řádu Québecu) jsou specifikována v rozhodnutích Nejvyššího soudu Kanady⁴⁷⁷. Zajímavé je, že tato rozhodnutí lze aplikovat rovněž náhradu újmy na zdraví podle práva Québecu (tedy podle *civil law*), ovšem s výjimkou náhrady za nemajetkovou újmu⁴⁷⁸.

Náhrada (resp. spíše peněžité odčinění) nemajetkové újmy podle práva Québecu může být přiznána v mnoha případech. Nejčastěji se však lze setkat s přiznáním peněžitého odčinění nemajetkové újmy v případě zásahu do práva chráněného již výše uvedenou Chartou práv a svobod Québecu, která chrání například (a zejména) život, osobní nedotknutelnost, svobodu a soukromí. Náhrada nemajetkové újmy může být přiznána také v případě nemajetkové újmy

⁴⁷⁵ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf

⁴⁷⁶ tamtéž

⁴⁷⁷ *Andrews v. Grand and Toy Alberta Ltd*, 83 D.L.R. (3d) 452, *Thornton v. Board of School Trustees of School District* (1978) 2 R.C.S. 267, *Arnold v. Teno* (1978) 2 R.C.S. 287

⁴⁷⁸ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf, s. 7

způsobené smrtí člena rodiny. K náhradě nemajetkové újmy může dojít také, pokud ztráta určitého majetku či věci vedla k smutku, ztrátě požitku či určitým nepříjemnostem⁴⁷⁹.

Podle práva Québecu je nemajetková újma přiznávána jako kompenzace za ztrátu (i pokud tato ztráta není majetkové povahy). Morální ztráta je tudíž definována jako ztráta objektivní. Podle *civil law* není tedy relevantní, zda si je poškozená osoba nemajetkové újmy vědoma⁴⁸⁰. Relevantní také není, zda poškozený má možnost si přiznanou finanční náhradu užít. Odlišný je však postoj kanadského *common law*. Podle něj je peněžitá náhrada nemajetkové újmy přiznávána za tím účelem, aby si poškozený mohl za způsobení nemajetkové újmy užít přiznanou finanční částku a komfort z ní vzniklý. Podle *common law* by tak nemajetková újma nebyla přiznána osobě, která je v komatu⁴⁸¹.

Závěrem k této podkapitole je nutné poznamenat, že ač je právo Québecu právem kontinentálního typu, je zcela nepochybně ovlivněno principy práva anglosaského. Přístup k sankční náhradě újmy v Québecu a v ostatních kanadských provinciích se jeví spíše jako totožný, přičemž zásadním rozdílem je zejména skutečnost, že v Québecu musí být možnost přiznání sankční náhrady újmy zakotvena přímo v zákoně, kterým jsou soudci vázáni.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 12 - 16

⁴⁸⁰ Pro srovnání považuji za vhodné uvést, že tento názor ve vztahu k právní úpravě OZ 1964 vyjádřil i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 519/2010: „*Občanskoprávní ochrana osobnosti podle § 11 a násl. obč. zák. přísluší i těm fyzickým osobám, které pro svůj věk nebo psychický stav nejsou s to plně nebo vůbec chápat újmu, která jim vznikla neoprávněným zásahem jiného na jejich osobnosti.*“

⁴⁸¹ SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf, s. 18

Závěr

Pokud někdo jinému způsobí újmu, je nepochybné, že by ji měl nahradit. Ačkoliv tato věta zní logicky a jednoduše, v souvislosti s náhradou újmy se nabízí spousta otázek, se kterými se v různých zemích a v různém čase někdy shodně a někdy odlišně vypořádává odborná teorie a praxe. Základním východiskem by však měl být princip, že vzniklá újma by měla být nahrazena spravedlivě, což vyžaduje nalezení správné hranice mezi protichůdnými zájmy a ochranou škůdce a poškozeného a jejich zákonným, případně judikatorním ukotvením.

České občanské právo od období socialistického až do doby přijetí účinného občanského zákoníku důsledně oddělovalo újmu vzniklou na majetku a nemajetkovou újmu vzniklou neoprávněným zásahem do osobnosti. Tomu odpovídal i odlišný způsob nápravy závadného stavu. Nebylo tomu na našem území však vždy. Již obecný občanský zákoník totiž škodou chápal nejen škodu na majetku, ale také na osobě. Naproti tomu střední občanský zákoník ochranu osobnostním právům téměř neposkytoval, neboť ta v té době logicky nebyla žádoucí. Možná i z důvodu dřívější absence právní úpravy v této oblasti byla nemajetková újma způsobená zásahem do osobnostního práva a její náhrada (resp. odčinění) v občanském zákoníku z roku 1964 koncepčně zařazena do jiné části než majetková škoda a její náhrada. V praxi to však představovalo problémy, neboť pokud se chtěl poškozený domáhat jak nahrazení škody majetkové, tak i újmy nemajetkové, musel postupovat podle různých zákonných ustanovení. Odlišná byla i věcná příslušnost civilního soudu. Roztříštěnost právní úpravy se projevovala i v případě škody (resp. v současné terminologii újmy) na zdraví. V praxi běžně například docházelo k tomu, že náhrada škody (resp. újmy) způsobená usmrcením obecně řečeno osoby blízké ve smyslu § 444 OZ 1964 byla v určitých případech navyšována právě s odkazem na dřívější § 13 poskytující ochranu osobnostním právům.

Velká část odborné praxe, ale i teorie tudíž volala po změně koncepčního přístupu. I Ústavní soud apeloval na zákonodárce, aby se *de lege ferenda* inspiroval například Principy evropského deliktního práva, které škodou chápou jak škodu majetkovou, tak i nemajetkovou. Tyto apely vyslyšel zákonodárce však jen částečně, neboť v účinném občanském zákoníku zvolil odlišnou terminologii. Škoda je tudíž i nadále chápána pouze jako újma majetková. Na roveň škody je však postavena újma nemajetková. Oběma těmito institutům je nadřazen pojem újma. Na rozdíl od škody, kterou je povinen škůdce nahradit vždy (pokud jsou naplněny všechny předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody), povinnost odčinit nemajetkovou újmu vzniká pouze pokud tuto povinnost stanoví zákon nebo je - li ujednána. Povinnost

nahradiť nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění se má posoudit obdobně podle ustanovení o náhradě škody. Ač obecně změnu koncepčního pojetí s ohledem na problémy dřívější právní úpravy hodnotím kladně, v tomto ustanovení spatřuji pro praxi zásadní problém. V současné době víceméně prozatím bez sjednocující judikatury totiž není zřejmé, jaká ustanovení o náhradě škody se mají pro náhradu nemajetkové újmy použít a v jakém rozsahu. Přestože je obecně náhrada nemajetkové újmy v současné době zákonně upravena podstatně podrobněji než dříve, obdobnost posuzování náhrady nemajetkové újmy podle ustanovení o náhradě škody zakládá určitou právní nejistotu, kterou lze spatřovat už jen v tom, že neexistuje v současné době konsenzus o natolik zásadní otázce, jaké jsou vlastně v současné době obecné předpoklady pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Problém spatřuji rovněž v tom, že nemajetková újma se má zřejmě nahrazovat za zásad pro náhradu újmy majetkové, neboť funkce náhrady škody a nemajetkové újmy nejsou zcela totožné. Zatímco hlavní funkcí náhrady škody je nejen historicky, ale i v mezinárodním srovnání, funkce reparační, náhrada nemajetkové újmy plní primárně funkci satisfakční. Obecně lze však zhodnotit pozitivně, že se účinný občanský zákoník obecně nemajetkové újmě a její náhradě (resp. odčinně) věnuje podrobněji, což svědčí o tom, že jí přikládá větší význam, než tomu bylo dříve. Už jen například ze zákonného ukotvení tzv. malé generální klauzule obsažené v § 2971 lze dovodit, že okruh případů, v nichž bude možné náhradu nemajetkové újmy přiznat, bude širší.

Pokud jde o náhradu škody (jako újmy majetkové), zákonodárce tvrdí, že je nově oddělena smluvní a mimosmluvní náhrada škody. Ze systematického pojetí účinného občanského zákoníku však tuto skutečnost nelze dovodit. Nad to si dovoluji tvrdit, že co se týče obecných předpokladů pro vznik povinnosti nahradit škodu vzniklou porušením smluvní a mimosmluvní povinnosti či způsobu určení výše finanční kompenzace v obou těchto případech, zásadní změny rekonstrukce oproti dřívější právní úpravě nepřinesla. Nově se škoda (vzniklá jak porušením zákonné či smluvní povinnosti nebo úmyslným porušením dobrých mravů) nahrazuje primárně uvedením do předešlého stavu. Domnívám se však, že i do budoucna bude škoda nahrazována spíše peněžitou náhradou (kterou preferuje například PETL), neboť restituce často není možná, případně je, ale s vyššími náklady. Lze se domnívat, že i poškození budou spíše preferovat peněžitou náhradu.

Anglosaské právo chápe náhradu újmy označovanou jako *damages* jako peněžní částku přiznanou soudem jako náhradu za újmu vzniklou spácháním civilního deliktu nebo porušením smlouvy. Zde je smluvní a mimosmluvní náhrada újmy důsledně oddělována.

Základní funkcí náhrady újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu právu je postavit poškozeného do pozice, ve které by byl, pokud by k spáchání civilního deliktu nedošlo, a to právě tím, že mu soud přizná určitou peněžní částku. Naproti tomu v případě smluvní odpovědnosti za vzniklou újmu je hlavním cílem postavit poškozenou stranu do pozice, ve které by tato strana byla, pokud by smlouva byla řádně splněna. Za tímto účelem vyvinulo anglosaské právo speciální systém výpočtu smluvní náhrady újmy zohledňující zájmy tzv. nevinné strany. I pokud dojde k vzniku smluvní odpovědnosti za újmu, může být totožným jednáním škůdce zároveň naplněna skutková podstata některého z civilních deliktů označovaných jako *torts*, které jsou obsahově vymezeny anglosaskými soudy. Poškozený si pak může vybrat, zda se bude domáhat náhrady újmy vzniklé spácháním civilního deliktu nebo náhrady újmy vzniklé porušením smlouvy. Často si však vybere cestu odpovědnosti za civilní delikt, neboť ta pro něj bude mnohdy výhodnější. Ačkoliv primární funkcí náhrady újmy vzniklé v důsledku spáchání civilního deliktu je funkce kompenzační, anglosaský právní systém nabízí širokou škálu dalších typů *damages*, u kterých převažuje funkce jiná.

Jednou z nich je i sankční náhrada újmy v Anglii označovaná jako *exemplary damages*, v USA známá jako *punitive damages*. Sankční náhradu újmy v pojetí anglosaském lze definovat jako náhradu újmy, odlišnou od kompenzační, která je soudy přiznávána za účelem potrestání škůdce za jeho pobuřující jednání a rovněž za účelem odstrašení škůdce, ale i obecně společnosti jako celku, od takového jednání v budoucnosti. Aby bylo možné sankční náhradu újmy přiznat, je třeba mít prokázané úmyslné či hrubě nedbalostí poškozující jednání škůdce. Jako faktory, které ovlivňují výši anglosaské sankční náhrady újmy lze obecně shrnout: 1) stupeň trestuhodnosti škůdcova jednání, 2) určitý poměr mezi výší kompenzační náhrady újmy a sankční náhrady újmy, 3) rozdíl mezi výší sankční náhrady újmy a pokutou, která by mohla být škůdci uložena v trestním řízení, 4) majetek škůdce, 5) otázku míry obohacení poškozeného, 6) míru odstrašujícího efektu pro škůdce, 7) ziskovost škůdcova jednání, 8) dopad škůdcova jednání na život poškozeného a 9) možnou hrozící újmu ostatním.

Anglické právo však disponuje rovněž sankční náhradě újmy podobným institutem, kterým je tzv. zvýšená náhrada újmy nebo - li *aggravated damages*. Ta je v Anglii přiznávána za účelem odškodnění doplňujících duševních útrap způsobených žalobci z důvodu škodlivého, panovačného, urážlivého nebo represivního chování žalovaného. Primárním účelem zde tudíž není potrestání škůdce, ale dostatečná náhrada nemajetkové újmy (kterou nelze přesně vyčíslit), která byla způsobena úmyslným zvrženímhodným jednáním škůdce. U

zvýšené náhrady újmy se (na rozdíl od sankční náhrady újmy) nepřihlíží k majetku škůdce ani k otázce obohacení poškozeného, neboť tyto skutečnosti nemůžou mít vliv na rozsah způsobené nemajetkové újmy.

Je třeba poznamenat, že anglosaské trestní řízení bylo v minulosti zahajováno z vůle jednotlivců. Naproti tomu na kontinentu sloužila prokuratura primárně k ochraně panovníka a až následně i v rámci přeměny na státní zastupitelství začala sloužit jako veřejný žalobce ve věcech trestních. I z těchto důvodů je vztah trestního a civilního práva v systému anglosaském a kontinentálním odlišný. V oblastech s právem anglosaským je tudíž obecně akceptováno prolínání trestního a civilního práva a vypůjčování si jednotlivých elementů mezi těmito odvětvími. V kontinentálním právu, které má své základy v právu římském, je však civilní a trestní právo důsledně odděleno. Zásadním rozdílem je i fakt, že anglosaské právo je historicky tvořeno zejména precedenty a kontinentální právo je právem kodifikovaným. I tyto rozdílnosti obou velkých právních systémů vedou k debatám o tom, zda je vůbec reálné sankční náhradu újmy do kontinentálního právního systému přijmout. Domnívám se, že zcela nereálné to není, nicméně přípustnost sankční náhrady újmy včetně jejích kritérií by musela být ukotvena v zákoně. Příkladem budiž Québec s kodifikovaným právem ač nepochybně ovlivněným okolo se nacházejícím právem anglosaským. Vzhledem k zásadním problémům jako je například možnost porušení zásady *ne bis in idem*, otázka přípustnosti otevřeného potrestání civilním soudem, otázka pojistitelnosti sankční náhrady újmy či například možný vznik bezdůvodného obohacení, by však případná rekodifikace musela být koncepční a musela by zasahovat nejen do práva civilního, ale také trestního. Lze uzavřít, že k takovéto velké koncepční změně však žádný z evropských států prozatím nepřistoupil a lze se domnívat, že v nejbližší době ani nepřistoupí.

Na kontinentu lze však spatřovat určitý sankční aspekt náhrady újmy zejména ve vztahu k újmě nemajetkové. Tento dojem však může být dán skutečností, že nemajetková újma se nedá reálně kvantifikovat. Jednotlivé evropské státy, včetně České republiky, si tak vytvářejí určitá vodítka, která jim pomáhají výši peněžitého odčinění nemajetkové újmy určit tak, aby byla odčiněna plně a bylo ji tak možné považovat za spravedlivou. Jedním z hlavních vodítek je zde mimo jiné stupeň zavinění a případná zavrženíhodnost jednání škůdce. Ačkoliv určitý sankční aspekt lze v této okolnosti nepochybně spatřovat, domnívám se však, že sankce zde obecně není primárním cílem (neboť pokud by škůdcovo jednání dosahovalo intenzity trestného činu nebo přestupku, může být škůdce sankcionován právem trestním nebo správním), ale spíše úmyslnost a určitá zavrženíhodnost škůdcova jednání podmiňují rozsah

nemajetkové újmy, a zejména proto je přiznaná částka mnohdy vyšší. Příkladem zde může být ono úmyslné zničení poslední fotografie zesnulého rodiče. Nemajetková újma je v tomto případě nepochybně navýšena tím, že nelze zcela pochopit, jak mohl někdo něco takového vůbec učinit. V takovém případě ale nelze akceptovat současné přihlížení k otázce majetku škůdce či poškozeného, neboť ten na rozsah nemajetkové újmy nemůže mít vliv. Tento přístup spíše než sankční náhradu újmy připomíná anglický institut zvýšené náhrady újmy neboli *aggravated damages*.

Jako otevřeně vnímanou sankční náhradu újmy nejen v právu anglosaském, ale i v mnohých evropských státech (a to bez ohledu na právní ukotvení, neboť často je tento případ dovozován až judikaturou) včetně České republiky, lze však vnímat náhradu nemajetkové újmy způsobenou médii víceméně založenými za účelem vydělávání na zveřejňování nepravdivých a tudíž „*bombastických*“ článků, nepochybně vážně zasahujících do soukromí poškozených. Ačkoliv tímto jednáním způsobená nemajetková újma není nepochybně malá, nelze přiznávané vysoké částky odůvodňovat pouze tím, že nemajetková újma je větší právě s ohledem na úmyslnost a zavrženíhodnost škůdcova jednání. Osoba průměrného rozumu je totiž srozuměna s tím, jakým způsobem předmětná vydavatelství fungují a na čem vydělávají. Absentuje zde tudíž onen moment negativního překvapení zvyšující nemajetkovou újmu jako ve výše uvedeném příkladě zničené fotografie. Vysoké částky jsou zde přiznávány jako výstraha a vzkaz pro škůdce, ale i pro obdobné subjekty, že vydělávání na zveřejňování lži zasahujících do soukromí jiných je společensky nepřijatelné a nemělo by se vyplácet. Vysoké částky jsou zde přiznávány zřejmě i proto, že efektivnější prostředek právní ochrany vůči tomuto jednání neexistuje (ačkoliv by se dalo uvažovat o trestní odpovědnosti právnických osob za trestný čin pomluvy, avšak spíše se zdá, že orgány činné v trestním řízení v této oblasti nejsou příliš aktivní a pokud by byly, mohlo by to vést až zákazům činnosti těchto vydavatelství, k čemuž se však domnívám, chybí společenská vůle). A protože je zde náhrada újmy vnímána také jako sankce, přisouzená částka se odvíjí od zisku a majetkové situace škůdce, neboť je třeba, aby tuto sankci škůdce pocítil a takové jednání se mu nevyplatilo.

Je však třeba konstatovat, že obecně nejsou sankční mechanismy kontinentálním právním řádům v oblasti civilní zcela neznámé. Spíše než k náhradě újmy se však vztahují k jiným institutům jako například k smluvní pokutě, úrokům z prodlení, případně jde o sankce procesního charakteru.

Vzhledem k zákonnému znění občanského zákoníku z roku 1964 se může zdát, že na našem území sankční náhrada újmy historicky neexistovala stejně tak jako neexistovaly ani

sankční aspekty náhrady újmy. Není to však tak úplně pravda. Už obecný občanský zákoník totiž ve vztahu k vzniku povinnosti k náhradě újmy a k určení její výše zohledňoval stupeň zavinění (což je mimo jiné jeden ze znaků anglosaské sankční náhrady újmy). Pokud byla újma způsobena úmyslně či jinak zavrženíhodně, vznikala v určitých případech povinnost hradit něco navíc - například povinnost nahradit nad rámec škody na majetku rovněž újmu na osobě či nahradit cenu zvláštní oblíbenosti. Pokud byla žena zohyžděna zlým nakládáním, muselo k tomu být přihlíženo, pokud zohyždění mohlo být překážkou její lepší budoucnosti (což velmi připomíná současný institut zřízení společenského uplatnění). Společným znakem všech těchto případů však je skutečnost, že mají charakter újmy nemajetkové. Tyto případy se tudíž spíše než sankční náhradě újmy jako takové, podobají anglosaské zvýšené náhradě újmy, která slouží právě k dostatečnému a spravedlivému odčinění nemajetkové újmy nad rámec vzniklé újmy majetkové. Pokud však jde o náhradu majetkové újmy, historicky se na českém území vycházelo z principu plně kompenzačního bez ohledu na stupeň zavinění. Výjimkou jsou případy, kdy byl vznik povinnosti nahradit ušlý zisk navázán na stupeň zavinění. Spíše než sankčnímu charakteru lze však tuto okolnost přičíst tomu, že přiznávání ušlého „zisku“ za dřívějšího režimu nebyl příliš žádoucí.

Ačkoliv právní úprava odčinění nemajetkové újmy v občanském zákoníku z roku 1964 byla velmi strohá, judikatura si dovodila okolnosti, ke kterým je třeba při určení výše náhrady nemajetkové újmy přihlížet. Vycházelo se z toho, že povinnost odčinit nemajetkovou újmu je objektivního charakteru, ale stupeň zavinění měl být zohledňován při vyčíslení náhrady nemajetkové újmy. Preventivně sankční funkce přiměřeného zadostiučinění byla judikaturou připuštěna ve vztahu k zásahu do osobnostního práva médií zveřejňujícími nepravdivé články, ale také ve vztahu k způsobení nemajetkové újmy na zdraví, pokud bylo jednání škůdce vážně excesivní. Až potud nastíněné případy nápadně připomínají anglický institut zvýšené náhrady újmy. V obou těchto případech však judikatura současně dovodila, že ve vztahu k vyčíslení náhrady nemajetkové újmy je třeba přihlídnout také k majetku škůdce, což je pojmovým znakem naopak náhrady újmy sankční.

Účinný občanský zákoník rozšířil případy, v nichž lze náhradu nemajetkové újmy poskytnutím zadostiučinění přiznat. Mimo zásahu do přirozeného (resp. osobnostního) práva poškozeného jde nově také o případ, kdy do takového práva zřejmě přímo nebylo zasazeno, ale v důsledku určitého zavrženíhodného jednání škůdce nemajetková újma primárněmu poškozenému, ale dokonce i tzv. sekundární oběti, stejně vznikla. § 2957 OZ nyní nově zákonným demonstrativním výčtem určuje okolnosti, ke kterým by mělo být při určení

způsobu a výše (pokud jde o zadostiučinění finanční) přiměřeného zadostiučinění přihlíženo, a které zákonodárce pojmenovává jako okolnosti zvláštního zřetele hodné. Část odborné veřejnosti toto ustanovení vnímá jako otevřené přijetí sankční náhrady újmy do našeho právního řádu. Ačkoliv se jistý sankční charakter z toho ustanovení jistě podává, domnívám se, že o zásadní novinku nejde, neboť většina těchto okolností, ke kterým by soudy měly při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění přihlížet, byla již v minulosti dovozena judikaturou. Pokud mají být odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné, spíše se podává, že nemajetková újma by měla být odčiněna dostatečně a plně. Lze současně tvrdit, že výskyt uvedených okolností bude velmi pravděpodobně zvětšovat rozsah nemajetkové újmy. Je třeba také poznamenat, že předmětné ustanovení nezmiňuje povinnost přihlížení k majetkové situaci škůdce. Ačkoliv tedy určitou preventivně - sankční funkci nelze tomuto ustanovení upřít, přikláním se však opět k tomu, že připomíná spíše anglický institut náhrady újmy zvýšené. Určitý preventivně sankční charakter se podává i ze znění tzv. malé generální klauzule § 2971, ve které ale současně spatřuji současně charakter odpovědnostně normativní. Uvedené ustanovení má totiž nepochybně za cíl zajistit, aby možnost domoci se odčinění nemajetkové újmy byla dostupnější než dříve. Pokud zákonodárce oprávněnost práva na odčinění nemajetkové újmy podmiňuje zavrženíhodným úmyslným či hrubě nedbalostním jednáním škůdce, nelze tomu nic vyčíst.

O možné sankční náhradě škody (jako újmě majetkové) se hovoří ve vztahu k poškození věci ze svévole či škodolibosti, kdy výše náhrady má odpovídat nikoliv ceně obvyklé, ale ceně zvláštní oblby. Domnívám se však, že toto ustanovení cílí na situace, kdy obvyklá cena poškozené věci by byla natolik nízká, že povinnost pouze k její náhradě by plně neodpovídala újmě, která byla poškozenému způsobena, a to zejména újmě nemajetkové. I přes nepochybný sankční charakter dotčeného ustanovení mi však tento případ spíše než výslovnou náhradu újmy sankční, připomíná anglickou náhradu újmy zvýšenou, neboť nad rámec vzniklé majetkové škody je zde spíše současně nahrazována újma nemajetková.

I vzhledem k výše uvedenému, ale také s ohledem na obecně vnímanou primárně reparační funkci náhrady škody (jako újmy majetkové) se domnívám, že sankční náhrada škody v českém právní řádu alespoň prozatím neexistuje. Pokud jde o možnost zvýšení náhrady škody na základě tzv. moderační pravomoci soudu, domnívám se, že tato pravomoc nemá za cíl sloužit k tomu, aby byl škůdce sankcionován tím, že mu bude uložena povinnost hradit více, než je čistá kompenzace. Cílem moderační pravomoci soudu ohledně náhrady škody spatřuji spíše v tom, aby škoda byla nahrazena spravedlivě (tedy ideálně, aby byla

vykompenzována plně), pokud existují určité objektivní či subjektivní překážky znemožňující vzniklou škodu dostatečně vyčíslit či prokázat.

Zcela na závěr lze shrnout, že sankční náhrada újmy v pojetí anglosaském nejen v právním řádu České republiky, ale i v ostatních evropských právních řádech, prozatím spíše neexistuje. Tento anglosaský institut však nelze hodnotit negativně, neboť se domnívám, že poskytuje efektivní ochranu oprávněných zájmů osob a přispívá k motivaci společnosti chovat se po právu. Ačkoliv je přípustnost sankční náhrady újmy spojena s nutností vyřešení určitých zejména právně teoretických problémů, které by současně znamenaly při případné rekonstrukci komplexnější přístup, nelze se domnívat, že by šlo o problémy rozsáhlejší novelizací zcela neřešitelné. Pozitivně lze hodnotit skutečnost, že se o sankční náhradě újmy v kontinentálních právních řádech diskutuje. Domnívám se, že i těmito diskuzím lze přičíst postupné změny přístupu k náhradě újmy nemajetkové, které je postupně otevírán větší prostor a současně jsou při jejím přiznávání čím dál více zohledňovány určité institutem sankční náhrady újmy akceptované okolnosti, které mimo funkce satisfakční přiznávají institutu odčinění nemajetkové újmy také funkci preventivní až preventivně sankční.

Seznam použitých zkratk

OZ, (účinný) občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
Střední občanský zákoník	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
Obecný občanský zákoník	zákon č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník
Obchodní zákoník, ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
Nářízení Řím II	nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)
Nářízení Brusel I	Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1215/2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech
Metodika	Metodika k odškodňování nemajetkových újem podle § 2958 o. z.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodněprávních vztazích*. Ostrava: KEY Publishing, 2015, ISBN 978-80-7418-231-0

ASKELAND, Bjarte. Punitive damages in Scandinavia. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

BAUDOIN, Renaud. *Code civil du Québec annoté. Tome 2, Livres 5 à 10, art. 1371 à 3168*. Montréal: Wilson & Lafleur limiter, 2003, ISBN: 1709-0962

BEST, Arthur. *Basic tort law*. New York: Aspen Publishers, Inc, 2003, ISBN: 0-7355-2610-9

BEZOUŠKA, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy In HULMÁK Milan a kol. *Občanský zákoník, VI. Závazkové právo, zvláštní část (§2055 - 3014), Komentář*, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-287-8

BEZOUŠKA, Petr. Škodíš? Nahrad' In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. 2. doplněné a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-494-1

BLACKSTONE, William. *Commentaries on the law of England. First Edition*. Oxford: Clarendon Press, 2001, ISBN: 9780226055411

BORGHETTI, Jean - Sébastien. Punitive damages in France. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

DVOŘÁK, Jan. Preventivní funkce náhrady škody v souvislosti s koncepcí protiprávnosti jako předpokladu odpovědnosti In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN: 978-80-246-1687-2

DVOŘÁK, Tomáš. Právnícké osoby. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s. 2014, ISBN: 978-80-7478-370-8

EBERT, Ina. Punitive damages and liability insurance In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives.* Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

ELIÁŠ, Karel. Část šestá. Hlava druhá: Odpovědnost za škodu a bezdůvodné obohacení. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Velký akademický komentář. I. svazek.* Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7

FISHER, M., James. *Undrestanding remedies.* USA, New York: Matthew Bander & Company Incorporated, 1999, ISBN: 0-8205-2879-X

GARNER, A. Bryan. *Black's law dictionery. Eight edition.* USA, St. Paul: 2007, ISBN: 0-314-15199-0

GILIKER, Paula. *Torts.* London: Sweet & Maxwell, 2014, ISBN: 978-0-41403-301-6

HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, ISBN: 978-80-7400059-1

HRÁDEK, Jiří. Hlava III Závazky z deliktů In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-630-3

JANSEN, Nils, RADEMACHER, Lukas. Punitive damages in Germany. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives.* Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

KARNER, Ernst. Reforma rakouského práva odpovědnosti za škodu. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě.* Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3

KIONKA. J., Edward. *Torts in nutshell.* 2nd edition. USA, St. Paul: West publishing co, 1996, ISBN: 0-314-93049-3

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kolektiv. *Občanské právo hmotné. Svazek II. Díl třetí: Závazkové právo. Třetí aktualizované a doplněné vydání.* Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-51-5

- KOLBA Jan, ŠULÁKOVÁ, Martina. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-027-7
- KOZIOL, Helmut. Punitive Damages: Admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1
- LAW, Jonathan, MARTIN, Elizabeth. *A Dictionary of Law. Fifth edition*. Oxford: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2002, ISBN 0-19-860756-3
- MCKENDRICK, Ewan. *Contract law*. Ebbw Vale: Palgrave, 2000, ISBN: 0-333-79427-3
- MULLIS, Allastar, OLIPHANT, Ken. *Torts*. Ebbw Vale: Palgrave Macmillan, 2003, ISBN: 0-333-96379-2
- NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*, Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN: 978-80-247-5165-8
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a spol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 80-85963-90-6
- SEBOK, J., Anthony. Punitive damages in the United States. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1
- ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN: 978-80-7552-321-1
- ŠVESTKA, Jirí. Prevence škod a odpovědnost za škody In ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK Jan, a kolektiv. *Občanské právo hmotné 2, Díl třetí - závazkové právo, Páté, jubilejní aktualizované vydání*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, ISBN 978-80-7357-466-6
- TELEC, Ivo. Část první. Hlava druhá: Účastníci občanskoprávních vztahů In ELIÁŠ, Karel a kol. *Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, ISBN 978-80-7201-687-7

TICHÝ, Luboš. Principy Evropské skupiny deliktního práva. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3

TICHÝ, Luboš. České deliktní právo ve světle vývojových tendencí. In TICHÝ, Luboš a kol. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. Praha: nakl. Vodnář, 2005, ISBN: 80-85889-63-3

TOMÁŠEK, Michal In DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8

TREITEL, G., H., *The law of contract*. London: Sweet & Maxwell Limited, 1995, ISBN: 0 421 519606

VAN DAM, Cees. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, Oxford, 2006, ISBN: 978-0-19-929071-0

VISSCHER, Louis. Economic analysis of punitive damages. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

VÍTOVÁ, Blanka, DOHNAL, Jakub, KOTULA, Jan. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k 2894 - 2971*. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN: 978-80-7263-940-3

VOJTEK, Petr. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN: 978-80-7478-630-3

VON BAR, Christian. *The Common European Law of Torts*. Munchen: C. H. Beck, 1998, ISBN: 3-406-446094

WILCOX, Vanessa. Punitive damages in England. In KOZIOL, Helmut, WILCOX, Vanessa. *Punitive damages: Common law and Civil Law Perspectives*. Mörlenbach: SpringerWienNewYork, 2009, ISBN: 978-3-211-92210-1

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Promlčení, prekluze a vydržení In DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7478-325-8

2. Seznam použitých tištěných článků

HAJN, Petr. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie, ročník 2003, č. 4

JANEČEK, Václav. *K přípustnosti sankční náhrady škody*. Právní rozhledy, ročník 2013, č. 5

VLASÁK, Michal. *Sankční náhrada škody na pozadí mezinárodní konference*. Právní rozhledy, ročník 2008. č. 24

VLASÁK, Michal. *Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku*. Jurisprudence, ročník 2009, č. 4

ŽIVĚLOVÁ Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, ročník 2016, č. 4

3. Seznam použitých internetových zdrojů

AUF'MKOLK, Henrik. *U.S. punitive damages awards before German courts - Time for a new approach* (online). 13. 4. 2007. Dostupné z http://www.freilaw.de/journal/eng/edition%206/6_Aufmkolk%20%20Punitive%20Damages_engl.html

BEHR, Volker. *Punitive damages in America and German Law - Tendencies towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concepts* (online) 4/2003. Dostupné z <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3389&context=cklawreview>

CUNIBERTI, Gilles. *Enforcement in France of a U.S. Financial Penalty* (online). 6. 10. 2009. Dostupné z <http://conflictoflaws.net/2009/enforcement-in-france-of-a-u-s-financial-penalty/>

ČECH, Petr. *Náhrada škody dle občanského zákoníku*. (online). 12/2013. Dostupné z <http://www.glatzova.com/files/download/glatzova-newsletter-legal-news-nahrada-skody-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku.pdf>

ČUŘÍKOVÁ, Pavla. *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*, Bulletin advokacie (online). 10. 4. 2015. Dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku?browser=full>

DAVIDSON, Lyons. *Compensation in neighbour disputes over boundaries* (online). 5. 8. 2013. Dostupné z <https://www.lyonsdavidson.co.uk/compensation-neighbour-disputes-boundaries/>

FRANK, Joyce Blonde, *Legal Ease: Suing for material, moral, and punitive damages* (online). 31. 10. 2014. Dostupné z: <http://www.theseniortimes.com/legal-ease-suing-for-material-moral-and-punitive-damages/>

HAJN, Petr. *Může právnická osoba utrpět nemajetkovou újmu?* (online) 10.11.2014. Dostupné z <https://www.patria.cz/pravo/2774534/muze-pravnicka-osoba-utrpet-nemajetkovou-ujmu.html>

HARRIS, Charles E. *Even Presumed Damages Must Be Proven.* (online) 2009. Dostupné z https://www.mayerbrown.com/Files/Publication/1d08db7c-5380-475a-9ce4-e780095606a6/Presentation/PublicationAttachment/17af5d1b-5fa0-4ebe-b45c-df4c11147287/ARTICLE-Harris_Presumed_Damages_0810.pdf

IZZY, Matthew. *Breach of Contract with Fraud Claims* (online). 3. 10. 2016. Dostupné z: <http://www.legalmatch.com/law-library/article/breach-of-contract-and-simultaneous-fraud-claims.html>

KAVĚNA, Martin. *Exemplární náhrada škody v angloamerických a kontinentálních právních řádech. Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.268. 5/2007.* Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=10>

KAVĚNA Martin. BARTOŠKOVÁ Petra. *Sankční funkce náhrady škody, Parlamentní institut - srovnávací studie č. 5.337. 12/2013.* Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91755>

KERNER, M. *What Are “Economic Damages” vs. “Non-Economic Damages”?* (online). 16. 4. 2012. Dostupné z <http://yourbronxlawyers.com/blog/what-are-economic-damages-vs-non-economic-damages/>

KŘÍŽKA, Vít. *Ekonomická analýza práva: delikt ní odpovědnost* (online). Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/ekonomicka-analyza-prava-delikt-ni-odpovednost>

LEWINSON, Arnold. *Punitive Damages: There is No Single Digit Ratio Rule.* (online). Dostupné z <http://www.pillsburycoleman.com/News/Punitive-Damages-pdf.pdf>

LICARI, Francois Xavier, JANKE Benjamin West. *Enforcing Punitive Damages Awards in France after Fontaine Pajot*. (online). 12. 1. 2012. Dostupné z https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1985578

OWEN, David G. *Punitive damages Overview, Functions, Problems and Reform*. *Villanova Law Review*. vol. 39. no 2 (online) 1994. Dostupné z <http://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2869&context=vlr>

PARKER, Matthew. *Changing tides: The introduction of punitive damages into the french legal system* (online). 28. 8. 2013. Dostupné z: <http://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=gjicl>

SEXTON, Billy. *Tort - Trespass*. (online). 21. 7. 2016. Dostupné z <http://www.allaboutlaw.co.uk/stage/study-help/tort-law-trespass>

SHEEHAN, Martin. *Remedies for delictual and contractual breach: A Québec civil law perspective*. Dostupné z https://alldocs.net/philosophy-of-money.html?utm_source=remedies-for-delictual-and-contractual-breach-a-quebec-civil-law-perspective-by-martin-f-sheehan-pdf

STEENSON, Michael, K. *Presumed Damages in Defamation Law*. (online) 2014. Dostupné z <http://open.mitchehamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1592&context=wmlr>

TAM, Jessica. *Types of Damages Available for Breach of Contract*. (online) 19. 9. 2014. Dostupné z <http://www.legalmatch.com/law-library/article/types-of-damages-available-for-breach-of-contract.html>

TOLANI, Madeleine. *U.S. punitive damages before german courts: a comparative analysis with respect to the ordre public* (online) 2011. Dostupné z <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=anlsurvey>

TRIGUEROS, Alezah. *What Are Non-Economic Damages?* 16. 10. 2015. Dostupné z: <http://www.legalmatch.com/law-library/article/what-are-non-economic-damages.html>

UHLÍŘ, David. *První zkušenosti s novým občanským zákoníkem*. (online) 20. 8. 2014. Dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/prvni-zkusenosti-s-novym-obcanskym-zakonikem?browser=mobi>

VLASÁK Michal. *Vybrané otázky sankční náhrady škody* (online) 2010, ISBN 978-80-210-5151-5. Dostupné z

https://www.law.muni.cz/sborniky/cofo1a2010/files/sankce/Vlasak_Michal.pdf

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Zdánlivé právní jednání*. Právní prostor (online). 15. 7. 2015. Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/zdanlive-pravni-jednani>

4. Seznam použitých právních předpisů

ČR

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 121/2000 Sb., zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001, o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Narizení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů

EU

Smlouva o fungování Evropské unie, 2012/C 326/01

Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/104/EU ze dne 26. listopadu 2014 o určitých pravidlech upravujících žaloby o náhradu škody podle vnitrostátního práva v případě porušení právních předpisů členských států a Evropské unie o hospodářské soutěži

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1215/2012, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I. bis)

Anglie

Copyright, Designs and Patents Act

Německo

Bürgerliches Gesetzbuch

Francie

Code civil

Code des assurances

Québec

Code civil du Québec

Charte canadienne des droits et libertés

Charte des droits et libertés de la personne du Québec

Loi sur la protection des arbres

5. Seznam použité judikatury

ČR

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 25 Co 153/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7, sp. zn. 15 C 30/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2865/2015

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV.ÚS 3122/15

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I.ÚS 2844/14

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 11. 2012, č.j. 1 Co 157/2012-412

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3471/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 8. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2434/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 519/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 3936/2010

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 8. 2009, sp. zn. II ÚS 3168/09

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007
Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 997/2007
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1506
Nález ústavního soudu ČR ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I ÚS 643/04
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2003 sp. zn. 30 Cdo 1542/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 986/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01
Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70
Stanovisko býv. Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. 10. 1967, sp. zn. Prz 33/67

EU

Rozsudek Soudního dvoru EU C-6/90 ze dne 19. 11. 1991

Anglie

Lee Bostridge v Oxleas NHS Foundation Trust [2015] EWCA Civ 79

Grobblelaar v News Group Newspapers Ltd (2002) 1 WLR 3024

Kuddus v. Chief Constable of Leicestershire Constabulary (2002) 2 Appeal Cases (AC) 122

AG vs. Blake (2001) 1 AC 268, 279 per Lord Nicholls

Lancashire county council v Municipal mutual insurance ltd: Ca 3 Apr 1996

AB v South West Water Services Ltd. (1993) QB 507

Archer v Brown (1985) QB 401, 423
Asghar v Ahmed (1985) 17 HLR 25, 29
Cassel & Co v Broome (1972) AC 1027
Anglia Television Ltd. v. Reed (1972) 1 Q.B. 60
Beswick v. Beswick (1968) AC 58
Rookes v Barnard (1964) AC 1129
Addis v. Gramophone Co. Ltd. (1909) AC 488
Wilkes v. Wood, věc 98 Eng. Rep. 489 (C.P. 1763)
Huckle v. Money, 2 Wils, K. B. 205, 95 Eng. Rep. 768 (1763)

USA

Canson Enterprises Ltd. v. Boughton & Co. [1991] 3 S.C.R. 534 at para. 39, per La Forest J
BMW of North America, Inc. v. Gore., 94-896 (20. 5. 1996)
Patton v. Mid-Continent Sys., Inc. 841 F2d, 750

Německo

OLG Frankfurt 12-U 7/98, NJW 1999, 2447
BGHZ (1994 – VI 56/94) 128, ff
BGHZ (4 June 1992 – IX 149/91) 118, 312, 338 ff., 343 ff
BVerfGE 34, p. 269 = NJW 1973, p. 1221
BGHS 35, pp. 363 = NJW 1961, pp. 2059
BGHZ 18, 149 (154) = NJW 1955, P 1675

Francie

Cour de cassation, le civ., Dec. 1, 2010, Bull. civ. II. No 248
Cass. Civ. Jan. 28, 2009, 07-11.729
Tribunal de Grande Instance de Paris, Jull. 15, 2004, 1ère Chambre, 03/09481
Cass, Ire civ., 5 November 1996, Bull. civ. I, no 378, JCP éd, G 1997.II.22805

Québec

Vignola c. Bouiloin, 2002 BE-290 (C.Q.), REJB 2001-30877 (C.Q.)

Longtin c. Plouffe (2001) R.J.Q. 2635, REJB 2001-26927 (C.S.)

Québec (Procureur général) c. Boisclair, (2001) R.J.Q. 2449 (C.A.), REJB 2001-27084 (C.A.), A.E./P.C 2001 - 1131 (C.A.)

RBC Dominion valeurs mobilières inc. c. Lizotte, (1999) R.R.A. 924 (C.S.), REJB 99-15133 (C.S.)

Sécurata Publique vs. Syndicat national des employés de l'Hotel St-Ferdinand (1996) 3 R.S.C.211

Dumas (Dumitrisco) c. Proglas- Addison, C.Q. Terrebonne, n. 720-32-000097-952, le 27 juin 1996

Trudel c. Gingras, (1996), R.D.I. 187 (C.A.)

Béliveau-St-Jacques vs. Fédération des employés et employées de services publics inc. (1996) 2 R.S.C. 345

Champagne c. Collège d'enseignement général et professionnel de Jonquiére (1996) R.J.Q. 2229 (C.A.)

Brisebois c. Desmarais, (1991) R.R.A. 308 (C.Q.)

Papadatos c. Sutherland (1987), R.J.Q. 1020 (C.A.)

Pugiotto c. West Island Teachers Association, J.E. 84-497 (C.S.), Blanchet c. Corneau (1985) C.S. 299

Parizieu, Peryer c. L.D., J.E. 2000-1641 (C.Q.), REJB 2000-1957 (C.Q.)

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku. Dostupné z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Principy evropského deliktního práva. Dostupné z <http://www.egtl.org/>

Official Languages and Bilingualism Institute (OLBI). Dostupné z <http://archive.is/4BTAF>

<http://www.justice.gc.ca/eng/index.html>

Ústní odůvodnění rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7, sp. zn. 15 C 30/2016

https://revue.idnes.cz/karel-roden-laura-cekanova-bulvar-deti-soukromi-soud-pc4-/lidicky.aspx?c=A180420_111329_lidicky_iri

Název rigorózní práce, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce

Újma v občanském právu se zřetelem k sankčním aspektům její náhrady

Abstrakt:

Rigorózní práce se zabývá újmou a její náhradou se zaměřením na sankční aspekt náhrady újmy. Práce je rozdělena do dvou částí a obsahuje celkem šest kapitol, které jsou dále konkretizovány v příslušných podkapitolách. První část práce je věnována újmě a její náhradě v obecné rovině. Kapitola první definuje pro práci klíčové pojmy jako je újma, škoda a nemajetková újma tak, jak je chápána současná i minulá česká civilní právní úprava, odborná literatura či judikatura. Druhá kapitola se věnuje funkcím, které náhrada újmy plní. Kapitola třetí představuje hlavní pilíře náhrady újmy v účinném občanském zákoníku. S ohledem na rekonstrukci přinesené koncepční a terminologické změny se s pomocí odborné literatury a judikatury snaží dovést obecné předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy. Dále konkretizuje podmínky rekonstrukce přinesené novinky, kterou možnost vzdání se práva na náhradu újmy přeje jejím vznikem. Představuje i současnou koncepci prevenčních klauzulí a konfrontuje ji s dřívější právní úpravou. Samostatná podkapitola je věnována okolnostem vylučujícím protiprávnost. Podrobněji se pak věnuje samostatně vzniku povinnosti k náhradě škody, způsobu a výši její náhrady, ale také promlčení práva na náhradu škody. Stejná pozornost je samostatně věnována vzniku povinnosti k náhradě nemajetkové újmy a způsobům její náhrady (resp. spíše odčinění), kde je současně upozorňováno na některé nejasnosti současné právní úpravy a obecně vnímané složitosti s vyčíslením peněžité satisfakce. Zvláštní pozornost je také věnována způsobu vyčíslení náhrady nemajetkových újem na zdraví, kde je mimo jiné poukazováno na roztržičnost současné právní úpravy v různých občanskoprávních odvětvích. Nejen pro účely možnosti mezinárodního srovnání institutu náhrady újmy, ale také kvůli pochopení určitého generálního základu pro bližší zkoumání institutu sankční náhrady újmy, se čtvrtá kapitola práce věnuje institutu náhrady újmy ve vybraných zemích anglosaského právního systému. V kapitole páté je shrnut přístup práva Evropské unie k náhradě újmy, přičemž největší pozornost je věnována tomu, jak je náhrada újmy pojata v Principech evropského deliktního práva. Druhá část práce se zaměřuje na sankční aspekt náhrady újmy a celosvětově proslulý anglosaský koncept sankční náhrady újmy. V jednotlivých podkapitolách šesté kapitoly je poukazováno na hlavní problémy, které doposud spíše odrazují země kontinentálního právního systému od přijetí sankční náhrady újmy jako takové. Tyto problémy jsou však současně konfrontovány s pozitivy, které tento institut může také přinést. Samostatná podkapitola je věnována historickému přístupu k

sankčním aspektům náhrady újmy na našem území. V další podkapitole jsou pak blíže rozebrána ustanovení účinného občanského zákoníku, v nichž lze sankční aspekt náhrady újmy spatřovat, případně o něm lze alespoň uvažovat. Institut sankční náhrady újmy je pak dále představen v zemích, ve kterých se vyvinul, tedy v Anglii a v USA. Sankční aspekt náhrady újmy je dále zkoumán v dalších zemích kontinentálního právního systému, a to v Německu a ve Francii. Zajímavá východiska přináší podkapitola poslední, která je věnována tomu, jak je sankční náhrada újmy právně ukotvena v kanadské provincii Québec, ve které na rozdíl od zbytku Kanady platí, stejně tak jako v Evropě, právo kodifikované.

Klíčová slova:

Újma, škoda, nemajetková újma, náhrada újmy, sankční náhrada újmy, sankční funkce náhrady újmy

Název rigorózní práce, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce

Damage in civil law with respect to the punitive aspects of compensation

Abstract:

Rigorous thesis deals with damage and its replacement with a focus on the punitive aspects of damages. The work is divided into two parts and contains a total of six chapters, which are further specified in the relevant subchapters. The first part of the thesis is devoted to the damage and its replacement in general. The first chapter defines key words such as harm, material damage and non-material damage as understood by current and past Czech civil law, expert literature, or judicial decisions. The second chapter deals with functions of damages. Chapter three presents the main pillars of compensation in the effective civil code. With regard to conceptual and terminological changes brought by recodification it seeks with help of expert literature and past judicial decisions general assumptions of creation the obligation to pay damages. It further specifies the conditions of the recodifications brought by the novelty, which is the possibility of waiving the right to compensation before the occurrence of damage. It also presents the current concept of preventive clauses and confronts it with earlier legal regulation. A separate subchapter is dedicated to circumstances excluding the illegality. In more detail, it deals separately with creation of the obligation to pay material damages, the manner and amount of compensation, but also with bar of the statute of limitations. The same attention is paid to creation of the obligation to compensate non-material damage and the ways of its compensation. At the same time, it highlights some of the uncertainties of the current legislation and the generally perceived complicacy with the quantification of financial satisfaction. Particular attention is also devoted to the method of quantifying non-pecuniary health damages, which also refers to the fragmentation of current legislation in various civil law sectors. Not only for the purpose of the international comparison of the damages in general, but also for the understanding of a general basis for further investigation of the punitive damages, the fourth chapter deals with the institute of damages in selected countries of the Anglo-Saxon legal system. Chapter five summarizes the approach of the European Union to damages, while the greatest attention is paid to Principles of European Tort Law. The second part of the thesis focuses on the punitive aspect of damages and the globally renowned Anglo-Saxon concept of punitive damages. In the individual subchapters of the sixth chapter there are highlighted the main problems that have so far deterred the countries of the continental legal system from accepting punitive damages. However, these problems are

at the same time confronted with the positives that this institute can also bring. The separate subchapter is devoted to the historical approach to the punitive aspects of compensation for damage on our territory. In the next subsection, the provisions of the effective Civil Code, in which the sanction aspect of compensation can be seen or possibly considered, are further analyzed. The institute of punitive damages is then introduced in the countries in which evolved, namely in England and the United States. The punitive aspect of damages is further investigated in other countries of the continental legal system, namely in Germany and France. Interesting points are presented in the last subchapter, which is dedicated to how are punitive damages legally grounded in the Canadian province of Québec, where, unlike the rest of Canada, as in Europe, the law is codified.

Key words:

Damage, material damage, immaterial damage, damages, punitive damages, punitive function of damages

